

Nipashe

ISSN 0856 • Na. 0581707

www.ippmedia.com

MWANGA WA JAMII

nipasheTZ nipasheTZ

The Nipashe Digital

nipasheTZ

nipashedigital

UKURASA WA 3

RC ALIYETENGULIWA SIMIYU MBARONI TUHUMA KULAWITI

JESHI la Polisi mkoani Mwanza linamshikilia aliyekuwa Mkuu wa Mkoa Simiyu, Dk. Yahaya...

UKURASA WA 3

BAJETI ZANZIBAR KUJIKITA KATIKA UBIA SEKTA BINAFSI, AJIRA MPYA 21,800

SERIKALI ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) imewasilisha...

UKURASA WA 5

MSHTUKO UKUAJI UCHUMI KUTOGUSA WANANCHI WENGI

MWENENDO wa uchumi wa Tanzania unashitua: Pamoja na mwelekeo mzuri wa ukuaji...

UKURASA 22

KOMPANY AMTAKA GOMEZ BAYERN

KIKOKOTOO CHA MAFAO Kilio kimesikika

Kodi urembo, vileo, vinywaji, kamari kugharamia Bima ya Afya

VAR kodi sifuri kunogesa soka

Kikokotoo mafao ya wastaafu kuongezwa

Teleperformance

Fungu nono ajira mpya

Vita rasmi mikopo umiza

UKURASA 2,3,4, 11-27,31 NA 32

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba akionyesha mkoba wenye hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali ya mwaka 2024/25, baada ya kuwasili katika viwanja vya Bunge, jijini Dodoma jana. **PICHA: IBRAHIM JOSEPH**

MICHEZO

MANGUNGU AYALA 'MATAPISHI' YAKE UK.32

KATUNI UK.6

BAJETI 2024/25

Kilio cha kikokotoo cha mafao kimesikika

Na Waandishi Wetu

KILIO cha kikokotoo cha mafao ya wastaafu kimesikika, serikali imetangaza kuongeza mafao ya mkupuo baada ya kustaafu.

Watumishi ambao ni wana-chama wa Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF) sasa watapata mafao ya mkupuo kwa kikokotoo cha asilimia 40 badala ya asilimia 33 iliyobua malalamiko.

Wenzao wa sekta binafsi walio-ko Shirika la Hifadhi ya Jamii (NSSF) nao wanatarajiwa kushuhudia ongezeko la mafao ya mkupuo, wakiwa na kikokotoo kipa cha asilimia 35 badala ya asilimia 33 iliyopo kisheria hivi sasa.

Kusudio la kuwa na kikoko-too hicho kipa cha mafao ya wastaafu lilitangazwa jana na Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba alipowasilisha bungeni mapendekezo ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka ujao wa fedha, huku Rais Samia Suluhu akifuatilia mubashara.

Waziri wa Mwigulu alisema kumekuwa na kilio kikubwa kutoka kwa wastaafu kuhusu kikokotoo cha sasa cha asilimia 33 kwa mifuko yote miwili - PSSSF na NSSF.

Kabla ya kikokotoo cha asilimia 33 kuanza kutumika mwaka jana, watumishi wa umma walikuwa na kikokotoo cha asilimia 50 na wale wa sekta binafsi walikuwa na chao cha asilimia 25.

"Kama asemavyo Naibu Waziri wa Fedha, (Hamad Hassan) Chande, kuwa mara zote 'mtoto akilia mama hujua kwa sauti kuwa hapo mtoto analilia nini.

"Akilia anasema hapo ameshiba, akilia anasema hapo ana usingizi, akilia anasema hapo nguo zimembana au akilia anasema apelekwe hospitalini," alisema.

Waziri Mwigulu alisema seri-

kali ni sikivu, imesikia kilio hicho na imekifanyia kazi kwa maslahi mapana ya wastaafu na wanao-tarajiwa kustaafu.

"Mheshimiwa Rais Samia ameelekeza kuongezwa malipo ya mkupuo kutoka asilimia 33 iliyopo hivi sasa hadi asilimia 40. Hili ndio kundi kubwa la watumishi wanaofanya kazi nzuri sana kwa taifa letu wakiwapo walimu, kada ya afya, polisi, magereza, uhamiaji, zimamoto na makundi mengine yaliyoko Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa," alisema.

Kwa kundi ambalo awali lilikuwa linapokea asilimia 25 (NSSF), serikali inapendekeza kupandishwa kwenda asilimia 35 kuanzia mwaka ujao wa fedha.

"Watumishi walioathirika na mabadiliko haya watazingatiwa katika mabadiliko haya. Serikali itaendelea kuangalia maslahi ya wastaafu kwa kuzingatia tathmini ya uhai na uendelevu wa mifuko," alisema.

Dk. Mwigulu pia alisema serikali imeendelea kuhakikisha malimbikizo ya kimshahara na yasiyo ya kimshahara ya watumishi wa umma yanalipwa kwa wakati. Kwa miaka mitatu, Sh. bilioni 98.63 zimelipwa kama malimbikizo ya watumishi wa umma.

SURA YA BAJETI

Waziri Mwigulu alisema kuwa kwa mwaka 2024/25, serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya Sh. trilioni 49.35, sawa na ongezeko la asilimia 11.2 kulinganishwa na bajeti ya mwaka 2023/24.

Ongezeko la bajeti kwa kiasi kikubwa limetokana na kugharamia: Deni la Serikali ambalo limeongezeka kutokana na kushuka kwa thamani ya shilingi, kuongezeka kwa viwango vya riba na kuiva kwa mikopo ya

Rais Samia Suluhu Hassan akifuatilia Bunge la Bajeti Kuu ya Serikali ya mwaka 2024/25, kwa njia ya runinga nyumbani kwake, Chamwino mkoani Dodoma jana. Picha: IKULU

zamani; ajira mpya; ulipaji wa hati za mada; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; na maandalizi ya michuano ya Mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwamo ujenzi na ukarabati wa viwanja.

Alisema mapato ya ndani - Serikali Kuu yanatarajiwa kuwa Sh. trilioni 33.254, misaada na mikopo nafuu kutoka washirika wa maendeleo Sh. trilioni 5.131 na mikopo ya kibiashara ndani na nje Sh. trilioni 9.604.

Kati ya Sh. trilioni 49.35 zinazotarajiwa kukusanywa na kutumika, matumizi ya kawaida yanatarajiwa kuwa trilioni 34.590 na matumizi ya maendeleo Sh. trilioni 14.755.

MAONI YA WADAU

Wasomi, wanaharakati na wananchi wamekuwa na maoni tofauti kuhusu mapendekezo ya bajeti hiyo, wakisema ongezeko la kikokotoo litaongeza morali ya kazi, huku wakiwa na angalizo la kutegemea mikopo ya nje,

kukosa mkazo wa kuwajengea wananchi uwezo wa kuzalisha na mwelekeo wa kijinsia.

Mhadhiri wa Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi, Dk. Damian Sambuo, alisema jana kuwa uamuzi wa serikali kusikiliza kilio cha wastaafu kuhusu malipo ya mkupuo ya kiinua mgongo utarejeshu upya matumaini ya Watanzania katika uwajibikaji.

Alisema hatua hiyo inaleta mwanga mpya kwa watumishi wa umma na sekta binafsi. Ni kete kwa serikali kujenga morali ya watumishi wake.

Mhadhiri wa Chuo Kikuu cha Mtakatifu Augustino (SAUT) Kampasi ya Dar es Salaam, Padri Dk. Francis Ngatingwa, alisema mwelekeo wa bajeti ya 2024/25, ni mzuri, lakini kuna shida anayoonya ya kutegemea mikopo kutoka nje.

"Mwelekeo wa bajeti ni mzuri lakini suala la utekelezaji ni jambo jingine na wananchi tulitegemea ielezee mkakati wa namna ya kujenga barabara hususani za vijijini, ili wananchi waweze kupata unafuu kusa-

frisha mazao yao kupeleka sokoni," alisema.

Dk. Ngatingwa alisema zaidi ya Sh. trilioni 15 zilizotengwa kwa ajili ya kulipa madeni ni fedha nyingi na itakuwa tatizo kama nchi itaendelea kukopa katika mwaka ujao wa fedha.

Mfanyabiashara Mohamed Kaburu alisema bajeti ya mwaka huu ni nzuri kutokana na kuweka utaratibu mzuri wa namna ya kukabiliana na tatizo la upungufu wa sukari nchini.

Mwenyekiti wa Soko Kuu la Singida Mjini, Hassan Mboroo alisema ili kukabiliana na upungufu wa dola kuwekwe utaratibu wa kuuza bidhaa za nchini kwa fedha ya Tanzania badala ya fedha za kigeni ambazo zinasababisha kupunguza thamani ya Shilingi ya Tanzania.

Gema Akilimali Mwenyekiti wa Mtandao wa Jinsia Tanzania (TGNP) umesema mapendekezo ya bajeti hayana mtazamo wa kijinsia kwa kuwa hayajaoonesha kwa uwazi mikakati ya kukabiliana na changamoto zinazokumba wanawake na watoto nchini.

Kaimu Mkuu wa Idara ya Mafunzo wa TGNP, Anna Sangai, alisema walitegemea kusikia bajeti ikizungumzia uboreshwaji eneo la kilimo kwa ajili ya kukombo wakulima ambao wengi ni wanawake kwa kuboresha teknolojia ya kisasa ya matrika ili kuwainua kiuchumi.

Alishauri wabunge wanaojadili bajeti hiyo waitake serikali kuangalia namna itakavyowezesha wakulima wanawake vifaa vya kisasa vya kilimo ili kupambana changamoto zinazodhorotesha uzalishaji chakula.

*Imeandikwa na Romana Mallya (DAR), Godfrey Mushi (MOSHI), Thobias Mwanakatwe (SINGIDA) na Jenifer Gilla (DAR).

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA WIZARA YA UJENZI, NA UCHUKUZI. Simu: +255 26 2324455 Fax: +255 26 2323233 Barua Pepe: ps@mow.go.tz Tovuti: www.mwtc.go.tz Mtaa wa Mtumba, S.L.P. 2888, 40470 DODOMA, 14.06.2024

TAARIFA KWA UMMA. 1. Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi (Sekta Ujenzi) inapenda kuutaarifu umma kuwa siku ya Jumamosi tarehe 15-06-2024 hadi 20-06-2024 kampuni ya Mainline Carriers Ltd itasafirisha Mzigo wenye vipimo vikubwa kutoka Dar-Es-Salaam Port kuelekea North Mara kupitia Dodoma, gari hiyo ina namba ya usajili: T 458 DYG / T 150 CHN Gari hilo lina vipimo vifuatavyo: Urefu - mita 25.00 Upana - mita 4.30 Kimo - mita 5.20 2. Njia itakayotumika: Dar-Es-Salaam, hadi North Mara kupitia Dodoma, gari itasafiri muda wa mchana tu (Kuanzia saa 12:30 Asubuhi mpaka saa 12:00 Jioni) Tunaomba radhi kwa usumbufu utakaojitokeza

UNITED REPUBLIC OF TANZANIA MINISTRY OF HOME AFFAIRS IMMIGRATION DEPARTMENT APPLICATION FOR TANZANIA CITIZENSHIP NOTICE IS HEREBY GIVEN NEHA MANISH TOSHI P.O.BOX 3545 VUGA ZANZIBAR. Whose photograph provided above is applying to the minister of home affairs for Tanzania citizenship. Her nationality at present is INDIAN country of origin INDIAN employment HOUSE WIFE Employer address is P.O.BOX 3546. She has been living in Tanzania since 2006. Anyone, who knows any reason why citizenship should not be granted to the applicant should send us written and signed statement of facts to the commissioner General of Immigration P.O.BOX 1354, Zanzibar.

KUPOTEA KWA CHETI NA TRANSCRIPT YA CHUO. EMIL HAMISI NDABILA Kupotea cheti cha matokeo ya chuo kikuu (CONSOLIDATED STATEMENT OF GRADES) chenye usajili namba L111521372 kilichotolewa na ST. JOSEPH UNIVERSITY IN TANZANIA mwaka 2017. Kwa yeyote atakaekiona atoe taarifa kituo chochote cha polisi. POLISI TAARIFA: PHO/DAR/UBU/116646/2024

HABARI KITAIFA

Aliyekuwa RC Simiyu akamatwa tuhuma za kulawiti mwanachuo

Na Rose Jacob, MWANZA

JESHI la Polisi mkoani Mwanza linamshikilia aliyekuwa Mkuu wa Mkoa wa Simiyu, Dk. Yahaya Nawanda (46), kwa tuhuma za kulawiti binti mwenye umri wa miaka (21).

Inadaiwa Dk. Nawanda mnamo Juni 2, mwaka huu, majira ya usiku, katika eneo la baa ya The CASK iliyoko viwanja vya jengo la Rock City Mall, jijini Mwanza, alilawiti binti huyo, mwanafunzi wa chuo cha mkoani Mwanza.

Akithibitisha kukamatwa kwa mtuhumiwa huyo, Kamanda wa Polisi Mkoa wa Mwanza, Wilboard Mutafungwa, alisema walimkamata jana saa sita mchana.

"Mtuhumiwa tumemkamatia jijini Mwanza kwa tuhuma kumwingilia kinyume cha maumbile binti ambaye jina limehifadhiwa, katika eneo la maegesho ya magari ya baa ya The CASK.

"Mahojiano yanaendelea kwa kushirikisha taasisi zingine. Yakikamilika yatapelekwa Ofisi ya Mashtaka ya Taifa kwa ajili ya kulisoma jalada hilo ili kuandaa mashata dhidi ya mtuhumiwa," alisema.

Kamanda Mutafungwa alifafanua kuwa katika kushughulikia suala hilo, mtuhumiwa huyo atashtakiwa na Jamhuri na mlalamikaji ni shahidi katika kesi hiyo, huku akikanusha nyaraka zinazosambaa mitandaoni kuhusiana na suala hilo kwamba si sehemu ya uchunguzi wao.

Alisema gari linalodaiwa kutumika katika ukatili unao daiwa kutendwa na Dk. Nawanda nalo linashikiliwa na Jeshi la Polisi mkoani Simiyu litapelekwa Mwanza.

Alionya wanaosamabaza taarifa kuhusiana na tukio hilo bila kujali utu wa binti huyo, watambue wako kinyume cha sheria ya kulinda utu wa mtu.

Kwa mujibu Sheria ya Kanuni za Adhabu, Sura ya 16, Kifungu cha 154(I), mtu anayepatikana na hatia ya kulawiti, adhabu yake ni kifungo cha miaka 30 gerezani au kifungo cha maisha kama ametenda kitendo hicho kwa mtu mwenye umri wa chini ya miaka 10.

BAJETI ZANZIBAR

Kujielekeza katika ubia na sekta binafsi, ajira mpya 21,800

Na Rahma Suleiman, ZANZIBAR

SERIKALI ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) imewasilisha mapendekezo ya bajeti yake kwa mwaka ujao wa fedha, ikijielekeza zaidi katika ubia na sekta binafsi inayopewa kipaumbele cha kuendesha uchumi wa nchi.

Vilevile, serikali imetangaza kujielekeza zaidi katika kufungua milango ya ajira mpya 21,808 katika mwaka huo wa fedha sambamba na uwekezaji katika miundombinu kama barabara, huku mikakati hiyo ikiwa na ubia wa karibu na utetezi wa mazingira na mabadiliko ya tabianchi.

Akiwasilisha mapendekezo hayo katika kikao cha Baraza la Wawakilishi, Chukwani jana, Waziri wa Fedha na Mipango, Dk Saada Salum Mkuya, alisema Zanzibar ni sehemu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), hivyo ina wajibu wa kutekeleza mikakati ya kimataifa na ya kikanda.

UKUAJI UCHUMI

Alisema malengo ya shabaha ya ukuaji wa uchumi kwa mwaka 2024/2025 ni jumuiishi ikiwamo ukuaji wa pato halisi la taifa kufikia asilimia 7.2 mwaka 2024, mfumko wa bei kubaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya kiwango cha asilimia tano kama ilivyo shabaha iliyowekwa kwa nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki na uwiano wa mapato ya ndani kufikia asilimia 39.1 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 kutoka matarajio ya asilimia 26 mwaka 2024.

Waziri huyo alifafanua uwiano wa mapato ya kodi utafikia asilimia 33 ya Pato la Taifa mwaka 2024 kutoka matarajio ya asilimia 22.4 mwaka 2023.

Uwiano wa deni na Pato la Taifa kufikia asilimia 15 mwaka 2024 kutoka asilimia 13 mwaka 2023, nakisi ya bajeti (ikijumuishwa misaada) kuwa chini ya asilimia 3.0 ya Pato la Taifa mwaka 2024 na kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kipindi kisichopungua miezi minne na nusu.

Malengo mengi alisema ni kuendelea kutoa fursa kwa sekta binafsi kushiriki katika utekelezaji mpango wa maendeleo kupitia taratibu za ushirikiano na sekta ya umma na binafsi, utaratibu wa EPC+F na taratibu nyingine zilizopo na upatikanaji ajira kufikia 21,808.

MAPATO YA SERIKALI

Mapato ya Serikali kwa mwaka 2024/2025 yanakadiriwa kufikia Sh. trilioni 5.18 ikiwa ni ongezeko la Sh. trilioni 2.3 sawa na asilimia 54.81 ikilinganishwa na Bajeti ya Mwaka 2023/2024 ya Sh. trilioni 2.8 ikiwa ni ukuaji wa asilimia 82.44.

Dk. Mkuya alisema miongoni mwa sababu za kuongezeka kwa mapato hayo ni pamoja na kuzijumuisha taasisi zinazojitegemea katika bajeti ya serikali kwa Sh. bilioni 202.61, awali hazikuwa zikijumuishwa katika Bajeti Kuu ya Serikali.

Alisema pia kuongeza kiwango cha mkopo wa ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka Sh. bilioni 717.21 hadi kufikia Sh. bilioni 1,712.00 sawa na ongezeko la asilimia 138.7 kwa mwaka uliopita na kuongezeka kwa utoaji wa fedha kwa washirika wa maendeleo

Waziri wa Fedha na Mipango Zanzibar, Dk. Saada Salum Mkuya akiwa na mkoba wenye hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa mwaka 2024/2025, baada ya kuwasili katika viwanja vya Baraza la Wawakilishi, Chukwani, jana. **PICHA: RAHMA SULEIMAN**

kutoka Sh. bilioni 686.61 hadi kufikia Sh. bilioni 1,516.52 sawa na ongezeko la asilimia 120.87 kutoka mwaka uliopita.

Alisema sababu nyingine ni kuongezeka kwa mapato ya ndani kutokana na sera na hatua za kuimarisha mapato zilizopendekezwa kwa mwaka wa fedha 2024/2025.

VIPAUMBELE

Vipaumbele vya serikali katika bajeti hiyo ni kutumia fursa za uchumi wa buluu, mazingira wezeshi na kuimarisha miundombinu, kuimarisha mageuzi ya kiuchumi, rasilmali watu na huduma za kijamii na utawala bora na uhimivu.

Baraza la Wawakilishi limeombwa liidhinishe makadirio ya mapato ya serikali ya kukusanya Sh. 5,182,889,000,000 kati ya hizo, Sh. trilioni 4.9 ni makusanyo ya Serikali Kuu yakiwamo mapato ya ndani ni Sh. trilioni 1.7.

ONGEZEKO WATALII

Akizungumzia mwelekeo wa uchumi, alisema kwa mwaka 2024, Zanzibar inakadiriwa kukua kwa wastani wa asilimia 7.2 kutoka ukuaji wa asilimia 7.4 mwaka 2023.

Alisema matarajio ya ukuaji huo utatokana na kuongezeka kwa uingiaji wa watalii watakaotembelea Zanzibar kwa asilimia 30 kutoka watalii 638,498 kwa mwaka 2023 hadi watalii 829,929 kwa mwaka 2024 kwa wageni wa kimataifa (international tourists)

na kuongezeka kwa watalii wa ndani kwa asilimia 64.5 kutoka watalii 164,084 mwaka 2023 hadi kufikia watalii 270,000.

Alisema kuendelea kutekelezwa kwa miradi mikubwa ya kimkakati ya maendeleo na miradi mengine ya ujenzi wa miundombinu itakayochangia ukuaji wa uchumi na huduma za jamii ikiwamo miundombinu ya afya, elimu, majisafi na salama na kuendelea na hatua za kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei ili ubaki katika tarakimu moja.

Alisema pia kuongezeka kwa uhamasishaji wa ukusanyaji wa mapato pamoja na usimamizi wa matumizi ya serikali, kuimarisha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kuongeza thamani na miradi ya uwekezaji kwa wawekezaji wa ndani na nje ya nchi, kuongezeka kwa uzalishaji katika sekta za uchumi wa buluu kama vile kuimarisha matumizi endelevu ya bahari.

Alisema kuwawezesha wajasiriamali kwa kuwapatia elimu, uelewa na ufahamu zaidi ili kukuza ubunifu, uwezo wa kupata zana za ujasiriamali, uongezaji wa thamani wa mazao ya baharini, upatikanaji wa mitaji na masoko, pamoja na kuchangia katika sekta ya uvuvi, mazao ya baharini, mwani, biashara za baharini, utalii, mafuta na gesi asilia na nishati mbadala.

Pia, alisema kuongezeka kwa mchango wa sekta binafsi kutokana na jitihada za serikali za kukuza uwekezaji, uwezeshaji wananchi kiuchumi na kuongeza ajira.

BAJETI 2024/25

Sehemu ya Mabalizi wa-naoziwakilisha nchi zao hapa nchini, wakifuatilia kwa makini uwasilishwaji wa hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali. **PICHA: IBRAHIM JOSEPH**

Ajali za barabarani zaua 7,639, zajeruhi 12,663 miaka mitano

Na Gwamaka Alipipi

KATIKA kipindi cha mwaka 2019 hadi 2024, ajali za barabarani zilizo-tokea zilikuwa 10,093 na kusababisha vifo 7,639 na majeruhi 12,663.

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba, alisema hayo jana bungeni wakati akiwasilisha mapendekezo za serikali kuhusu makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka 2024/25.

Alisema katika takwimu hizo, magari binafsi yalisababisha ajali 3,250 na watu 2,090 walifariki dunia na kujeruhi 3,177 huku mabasi yakisababisha ajali 790 na kugharimu maisha ya watu 782 na kujeruhi 2,508. Ajali za daladala zilikuwa 820 ambazo zilisababisha vifo 777 na majeruhi 1,810.

Pia alisema tekisi ajali zilikuwa 93 na zilisababisha vifo 97 na majeruhi 173 huku magari ya kukodi kwa ajili ya sherehe, misiba na shughuli maalum yakisababisha ajali 326, vifo 263 na majeruhi 302.

“Idadi hii kubwa ya majeruhi na vifo vya watu kutokana na ajali inatishia, utadhani nchi iko kwenye vita vya wenyewe kwa wenyewe. Tunavunja sana sheria za barabarani. Hata magari ya serikali hivyo hivyo na wakati mwingine tunawagonga waenda kwa miguu,” alisema.

Waziri Nchemba alisema kutokana na wimbi la ajali hizo, ni wakati sasa jambo hilo likaazimiwa na Watanzania kwa kuweka mtazamo wa kuchukua ajali kwamba taifa haliwezi kuendelea kushuhudia nguvu kazi ikipukutika kirahisi kama nyumbu anavyouawa mbugani. Dk. Nchemba aliwataka askari wa barabarani wasiwe na huru-dhidi ya madereva wazembe wanao-kiuka sheria hata kama gari ina usajili wa namba za serikali.

“Kama sheria zetu ni rafiki sana, tuyaondoe makosa yote ya ajali barabarani kwenye inayoitwa ‘traffic case’, tupeleke kwenye makosa makubwa zaidi ikiwezekana huu uwe ni uuaji kama uuaji mwingine kwa maana mtu anayekufyatulia risasi kwa kukusudia ana uhakika kuwa atakujeruhi au kukuua na hata anayefanya uzembe na vyombo vya moto ana uhakika wa kukujeruhi au kuua kwa makusudi kabisa,” alisema.

BAJETI 2024/25

Bima ya afya kwa wote kunufaika

Na Romana Mallya

SERIKALI imesema inatarajia kufanya marekebisha Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147 ili kuelekeza asilimia mbili ya mapato ya ushuru wa bidhaa yanayokusanywa kutoka kwenye bidhaa za urembo, vinywaji laini na vileo (bia na pombe kali) kwenye Bima ya Afya kwa Wote.

Hayo yamo katika mapendekezo ya mpango wa bajeti ya serikali kwa mwaka wa fedha 2024/25 iliyowasilishwa jana bungeni, jijini Dodoma na Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba.

Dk. Nchemba alisema lengo la hatua hiyo ni kuongeza fedha zitakazotumika kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum, hususan wanawake wajawazito na watoto wa umri chini ya miaka mitano.

“Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha Sh. Bilioni 18.8 katika mfuko huo na kuweka takwa kwenye Kanuni za Stempu ya Kodi Kielektroniki za mwaka 2018, linaloelekeza leseni ya uzalishaji wa bidhaa zinazotowazwa ushuru wa bidhaa kutolewa baada ya mfumo wa kutoa stempu za kielektroniki kusimikwa na kiewanda kuanza uzalishaji,” alisema.

Kadhalika alisema kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa ki-

wango cha asilimia 10 kwenye thamani ya dau la kamari (value of the stake on betting) kwenye Michezo ya Kubahatisha na Bahati Nasibu ya Taifa.

“Mapato yatakayokusanywa kutoka chanzo hiki ni kwa ajili ya kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watoto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 29,522 katika mfuko huo,” alisema. Waziri alisema takwa hilo litakwenda sambamba na ukaguzi utakaokuwa ukifanyika mara kwa mara ili kuhakikisha bidhaa zote zinazozalishwa zinawekwa stempu za kielektroniki na kulipiwa skodi stahiki.

Dk. Nchemba alisema lengo la hatua hiyo ni kulinda viwanda vya ndani dhidi ya biashara ya bidhaa feki sokoni, kuboresha usimamizi wa ukusanyaji wa ushuru wa bidhaa na kuzuia upotevu wa mapato ya serikali.

Alisema hatua hizo za ushuru wa bidhaa kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh. milioni 196,142.

“Lengo ni kuongeza kiwango cha ‘currency points’ kutoa Sh. 15,000 hadi Sh. 20,000. Lengo la hatua hii ni kuakisi mabadiliko ya thamani ya mapato ya serikali kwa kuwa

utozaji wa currency point kwa kutumia kiwango maalum usiporekeshwa hupoteza thamani ya fedha na hivyo kupunguza mapato ya serikali.

“Njia bora inayotumika kuondoa upungufu huo ni kurekebisha kiwango hicho ili kuendana na thamani ya fedha; na kufanya marekebishi kwenye Kifungu cha 86(1) cha Sheria ya Usimamizi wa Kodi kwa kuweka ukomo wa faini ya juu ya kosa la kutoku-toka risiti wa kiasi cha ‘currency points’ 1000 (sawa na Sh. milioni 15). Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa walipakodi na kuchochea ulipajikodi kwa hiari,” alisema. Kadhalika alisema ushuru wa bidhaa utatozwa kwa kiwango cha Sh. 300 kwa kilo ya ‘tomato sauce’ na ‘tomato ketchup’ (HS Code 2103.20.00), pamoja na ‘chili sauce’ na ‘chili ketchup’ (HS Code 2103.90.00) zile zinazotoka nje ya nchi.

Alisema lengo la hatua hiyo ni kuongeza mapato ya serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya sukari na chumvi iliyoko katika bidhaa hizo.

“Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh. milioni 634; kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Sh. 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta zinazotoka nje ya nchi.

“Rangi hizo zinatambulika

kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,433,” alisema.

Mapendekezo mengine ya kufanya marekebisha Waziri huyo aliyataja ni kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Sh. 963.90 kwa litera ya bia isiyochujwa, yaani opaque ya mfano wa Kibuku (HS Code 2206.00.20) zinazozingizwa kutoka nje ya nchi, na Shilingi 2,959.74 kwa litera ya pombe zenye mchanganyiko wa matunda (HS Code 2206.00.90) zinazotoka nje ya nchi.

Alisema lengo la hatua hiyo ni kuleta usawa katika utozaji kodi, hatua ambayo inatarajia kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh. milioni 327.

“Kupunguza Ushuru wa Bidhaa kutoka Sh. 63.80 kwa litera hadi Sh. 56 kwa litera ya maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa yanayozalishwa nchini. “Maji hayo yanatambulika kwa HS Code 2201.10.00 na 2201.90.00.

“Lengo la hatua hii ni kuchochea ukuaji wa viwanda vidogo vinavyozalisha maji nchini, kupunguza gharama kwa walaji na kuchochea matumizi ya maji safi na sala-ma,” alisema.

KUPOTEWA KWA CHETI

SAMWEL ARTHUR MAGONJO anatangaza kupotea kwa cheti cha Matokeo ya Digrii chenye index namba **14171053129** kilichotolewa na chuo kikuu cha **ST. JOSEPH UNIVERSITY IN TANZANIA** mwaka **2018** kwa yeyote atakayeiona atoe taarifa kituo chochote cha polisi.
POLISI TAARIFA: PHQ/DAR/KIN/101755/2024

IN THE DISTRICT COURT OF DODOMA
AT DODOMA
PROBATE AND ADMINISTRATION CAUSE NO. 19899 OF 2024
In the matter of the Estate of the late
SELESTINA AUGUSTINO KUHOGA
Of Dodoma Municipal – Dodoma City
AND
IN THE MATTER OF AN APPLICATION FOR LETTERS OF
ADMINISTRATION
BY **VENERANDO LEONIDAS GERVAS**

GENERAL CITATION
(Rule 75 of Probate Rules Gn.368 of 1983)

ALL PERSONS claiming to have any interest in the estate of the above named deceased are hereby cited to come and see the proceedings if they think fit before the grant of letters of Administration is made to the above- named Petitioner thereof.

Objections to the grant should be filed on or before the 15th Day of JULY, 2024.
Dated at Dodoma this 11TH Day of JUNE, 2024.

RESIDENT MAGISTRATE
DODOMA DISTRICT

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
MAHAKAMA YA TANZANIA
Katika mahakama ya Mwanzi ya Wilaya ya DODOMA MJINI.
Kituo cha CHAMWIMO MJINI Mkoa DODOMA.
Usimamizi wa mirathi Na 22 /2024.
KATIKA SHAURI LA MIRATHI YA
MAREHEMU ATHUMAN SAID PUMP WA CHANG'OMBE
KATIKA SHAURI LA MAOMBI YA KUMTEUA MSIMAMIZI
YALIYOLETWA NA HAWA OTHUMAN SAID

TANGAZO
(Kanuni ya 5(2) ya kanuni za Usimamizi wa Mirathi Mahakama za Mwanzi)

Watu wote wanaodaiwa kuwa na uhusiano wowote/maslahi yoyote na Mirathi ya Marehemu tajwa hapo juu, wanaalikwa kuja na kuhudhuria katika shauri hili endapo wakitaka kufanya hivyo mnamo tarehe 04 Mwezi 07 mwaka 2024 kabla huyo mwombaji hajateuliwa kuwa msimamizi wa Mirathi hiyo.

Zingatia;
Endapo kuna yeyote mwenye wosia wa Marehemu anaweza kuuleta Mahakamani kukaguliwa.
Imetolewa leo tarehe 13 Mwezi 06 mwaka 2024.

HAKIMI*
DODOMA DISTRICT

KUPOTEWA KWA KADI YA GARI

SOUDY SALIM NKYA ANATANGAZA KUPOTEWA KWA KADI YA GARI AINA YA TOYOTA CORONA PREMIO YENYE JINA LA UMILIKI UNIVERSAL G&G CO LTD YENYE USAJILI NAMBA T 431 BYE, CHASSIS NAMBA: AT2110083555 NA ENGINE NAMBA: 7AH0977554. KWA YEYOTE ATAKAEIONA ATOE TAARIFA KITUO CHOCHOTE CHA POLISI.
POLISI TAARIFA: PHQ/DAR/KIN/81932/2024

TANGAZO LA AJIRA

ANATAFUTWA FUNDI SEREMALA (CARPENTER) ENEO LA KAZI MSASANI, DAR ES SALAAM. KWA MAWASILIANO ZAIDI PIGA SIMU NAMBA: **+255 625 215 124**

HABARI KITAIFA

HALI YA UCHUMI 2023

Mshtuko ukuaji uchumi kutogusa wengi

Na Paul Mabeja, DODOMA

MWENENDO wa uchumi wa Tanzania unashitua: Pamoja na mwelekeo mzuri wa ukuaji wake katika kipindi cha miongo miwili iliyopita, mambo matano yameonekana kuwapa tatizo kiuchumi nchini.

Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais - Mipango na Uwekezaji, Prof. Kitila Mkumbo ndiye aliyeorodhesha mambo hayo jana bungeni alipowasilisha Taarifa ya Hali ya Uchumi kwa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2024/25.

Alitaja mambo hayo matano ni pamoja na ukuaji uchumi umekuwa ukikusika sekta chache na ambazo hazijajiri watu wengi kutoka kaya maskini.

Prof. Mkumbo alisema sekta zilizoongoza kwa ukuaji kwa mwaka 2023 ni pamoja na sanaa (asilimia 17.7), fedha na bima (asilimia 12.2), madini (asilimia 11.3) na malazi na chakula (asilimia 8.3).

"Sekta ambazo zilitarajiwa kuajiri watu wengi zilikuwa kwa kasi ndogo. Sekta hizi ni pamoja na kilimo (asilimia 4.2), viwanda (asilimia 4.3) na biashara (asilimia 4.2).

"Matokeo ya hali hii ni kwamba ukuaji uchumi umekuwa hauendani na kasi ya kupunguza umaskini kwa kiwango cha kuridhisha," alise-

ma Waziri Mkumbo.

Dira ya Maendeleo ya Taifa ya 2025 inaelekeza serikali kupunguza nusu ya watu wanaoishi katika umaskini na kuwafanya waishi katika uchumi wa kati kufikia 2025, yaani mwakani.

Alitaja jambo la pili ni ukuaji uchumi nchini umekuwa unategemea uwekezaji wa umma katika miundombinu huku sekta binafsi haijaonekana kuchukua nafasi yake kikamilifu katika kuchochea ukuaji uchumi kama ilivyotarajiwa. Uwekezaji kupitia sekta binafsi ndio unaotarajiwa kuchochea ajira na uzalishaji.

Prof. Mkumbo alitaja jambo la tatu ni mauzo ya bidhaa nje ya nchi yameendelea kutegemea bidhaa ambazo hazijaongezwa thamani.

"Kwa mfano, wakati uzalishaji viwandani ulitarajiwa kuchangia asilimia 24 ya mauzo ya bidhaa za Tanzania nje ya nchi ifikapo mwaka 2025, mchango wa sekta hiyo kwa wastani wa miaka mitano (2019-2023) ulikuwa asilimia 17.1 pekee (kulinganisha na asilimia 16.9 mwaka 2019/20). Hii inamaanisha kuwa mauzo haya hayajachangia vya kutosha katika kuzalisha ajira," alisema.

Waziri huyo alitaja jambo lingine ni Tanzania inanunua zaidi kutoka nje kuliko kiwango inachouza. Hivyo, bado kuna urari mkubwa katika

Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Uwekezaji, Prof. Kitila Mkumbo akiwasilisha taarifa ya hali ya uchumi kwa mwaka 2023 na mpango wa maendeleo wa mwaka 2024/2025, Bungeni jijini Dodoma jana.

PICHA: IBRAHIM JOSEPH

biashara.

"Kwa mfano, thamani ya mauzo ya bidhaa za Tanzania nje ya nchi kwa mwaka 2023 ilikuwa Dola za Marekani bilioni 8.2 kulinganisha na thamani ya ununuzi wa bidhaa ambazo Tanzania iliagiza kutoka nje ya nchi ya Dola bilioni 13.7. Hii ndiyo kusema nchi yetu bado inatumia fedha nyingi za kigeni kuagiza bidhaa ambazo zingeweza kuzalishwa nchini," alisema. Waziri Mkumbo alitaja jambo la tano ni uchumi umekuwa ukikua kwa kasi zaidi katika maeneo ya mijini kuliko vijijini.

Alisema kuwa ili kuhakikisha kuwa ukuaji uchumi unakuwa na athari chanya katika kuinua kiwango cha maisha ya watu na kupunguza umaskini, mipango ya muda mfupi na mrefu ijayo itajikita katika kuhakikisha ukuaji uchumi unakuwa jumuisi, unapunguza umaskini, unazalisha ajira nyingi, unaleta ustawi na unachochea mauzo ya bidhaa zilizoongezwa thamani nje ya nchi.

DENI LA SERIKALI

Prof. Mkumbo pia aligusia Deni la Serikali, akibainisha kuwa hadi kufikia Machi 2024, lilikuwa Sh. bilioni 91,708.3 Kati yake, deni la ndani lilikuwa Sh. bilioni 30,753.8 na deni la nje lilikuwa Sh. bilioni 60,954.5.

"Ongezeko la deni lilitokana na serikali kuendelea kupokea fedha za mikopo ya zamani na mipya kutoka vyanzo mbalimbali kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo, ikiwamo ujenzi wa miundombinu ya barabara, reli, viwanja vya ndege, umeme na maji.

"Vilevile, ongezeko la deni lilichangiwa na kupanda kwa viwango vya kubadilisha fedha pamoja na kuongezeka kwa riba kwenye mikopo ya nje ambayo riba zake

hutegemea mabadiliko ya hali ya soko," alisema.

VIFO MAMA, MTOTO

Waziri Mkumbo pia alisema vifo vya watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano vimepungua kwa asilimia 36 kutoka vifo 67 kwa vizaizi hai 1,000 mwaka 2015/2016 hadi kufikia vifo 43 kwa vizaizi hai 1,000 mwaka 2022.

Alisema vifo vitokanavyo na uzaizi pia vimepungua kutoka vifo 556 kwa kila vizaizi hai 100,000 mwaka 2014/15 hadi vifo 104 kwa kila vizaizi hai 100,000 mwaka 2022.

SHABAHA 2024

Waziri Mkumbo alitaja shabaha za ukuaji uchumi ni pamoja na kuongeza kasi ya ukuaji Pato Halisi la Taifa kufikia asilimia 5.4 mwaka 2024 kutoka ukuaji halisi wa asilimia 5.1 mwaka 2023 na kuendelea kudhibiti mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia kati ya 3.0 - 5.0 katika muda wa kati.

Alisema shabaha nyingine ni mapato ya ndani kufikia asilimia 15.8 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25, mapato ya kodi kufikia asilimia 12.9 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 na kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne.

MPANGO 2024/25

Alitaja malengo ya jumla ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2024/25 kuwa ni pamoja na kuendelea kulinda mafanikio yaliyopatikana katika utekezaji Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano iliyopita.

Prof. Mkumbo alisema kuwa

wataendelea na juhudi za kujitoshleza kwa mahitaji ya chakula nchini kwa kuendelea kuongeza matumizi ya mbolea, mbegu bora na kilimo cha umwagiliaji pamoja na kuongeza uzalishaji na uuzaji bidhaa na huduma nje ya nchi kupitia sekta za kilimo, ufugaji, uvuvi, misitu na madini.

Alisema wataweka mkazo wa pekee katika kuongeza thamani katika mazao yanayozalishwa kupitia sekta za kilimo, ufugaji, uvuvi, misitu na madini pamoja na kuendelea kuongeza, kuboresha na kuimarisha ubora wa huduma za jamii, ikiwa ni pamoja na elimu, afya, maji na umeme.

Alitaja malengo mengine ni kuendelea kupanua na kuimarisha miundombinu ya usafiri wa barabara, reli, anga, na majini na utunzaji endelevu wa mazingira, pia kufungua fursa katika sekta za madini ya kimkakati, uvuvi wa bahari kuu, uchumi wa kijani na uchumi wa kidigiti.

"Tutaendelea kuchukua hatua stahiki katika kukabiliana na changamoto za mabadiliko ya tabianchi, ikiwamo kutekeleza mkakati wa miaka 10 wa matumizi ya nishati safi ya kupikia na kukamilisha maandalizi ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050," alisema Prof. Mkumbo.

Waziri alisema Mpango wa Maendeleo wa Taifa 2024/25 utajumisha kupunguza na kuzuia kabisa kusanfirisha malighafi zilizopo nchini badala yake ziongezwe thamani ili kuongeza ajira na kukuza uchumi.

Alisema msisitizo wa serikali kwa sasa ni kulinda malighafi zinazovunwa nchini kama ardhi, misitu na maji ya Tanzania kwa kuweka mazingira ya kiseria na kisheria yatakayohakikisha zinachakatwa na kuongezwa thamani nchini kabla ya kusafirishwa nje ya nchi.

Ubalozi wa India kufanyakazi Jumamosi, Jumapili

Na Mwandishi Wetu

UBALOZI wa India nchini umetangaza kuwahudumia watu wenye dharura siku za mwisho wa wiki na za sikukuu kuanzia Juni 15, mwaka huu.

Taarifa iliyotolewa na ubalozi huo, ilisema kuwa huduma hiyo itatolewa Jumamosi na Jumapili na siku za mapumziko ya sikukuu kwa wanaotaka Visa na vyeti vya dharura vinavyohitajika kwenda nchini India.

Aidha, taarifa imesema watakaohitaji huduma hiyo watakatika kulipia

ada ya huduma ya dharura.

"Kwa muktadha huu inashauriwa kuwa kabla ya kuja ubalozini kwa huduma ya dharura, mwombaji atatakiwa kuwasiliana na ubalozi kwa namba ya dharura 0783 344 840," ilisema taarifa hiyo.

Pia, mwombaji atatakiwa kuwa na vielelezo vyote vinavyohitajika kwa huduma hiyo ili aweze kushughulikiwa siku hiyo.

Ubalozi huo umesisitiza kuwa huduma hiyo itatolewa kwa watu wenye dharura pekee na si kwa wenye safari za kawaida.

Nipashe

MWANGA WA JAMII

Matumizi nishati safi kwa taasisi ni muhimu

KAMA taasisi zote za umma zitahamia kwenye matumizi ya nishati safi ya gesi, umeme na makaa ya mawe, uharibifu wa mazingira utapungua kwa kiasi kikubwa nchini.

Matumizi ya kuni na mkaa huchangia uharibifu wa hali ya hewa.

Moshi unaovutwa kutoka kwenye kuni na mkaa husababisha athari kubwa kwa magonjwa yanayosababishwa na hewa chafu.

Ulinzi wa afya ya mama, familia, mazingira na taifa dhidi ya mabadiliko ya tabianchi ni lazima uanzie jikoni.

Juzi wakati Waziri Mkuu akifungua Mkutano Mkuu wa Maboresho ya Serikali za Mitaa (TOA), ameeleza kuhusu tamani la serikali kufikia asilimia 80 ya Watanzania wote kutumia nishati safi ifikapo mwaka 2034.

Rais Samia Suluhu Hassan, amekuwa kinara wa kutangaza matumizi ya nishati safi ya kupikia na lazima taifa lianze sasa kubadilisha nishati inayotumiwa kupikia.

Mara kwa mara anapokuwa kwenye majukwaa mbalimbali ya matumizi ya nishati safi ya kupikia, Rais anasema huwezi kumaliza au kupunguza ukataji miti unaoangamiza misitu kama hutaligusa jiko.

Kampeni ya Rais imefanya mengi, Watanzania wameelezwa umuhimu wa matumizi ya teknolojia za kupikia zinazopunguza madhara kiafya, athari kwa mazingira na kijamii.

Na sasa Rais amelifikisha taifa kwenye kutekeleza Mkakati wa Nishati Safi ya Kupikia 2024 - 2034.

Analenga kaya zenye 'jiko safi na salama', ambayo asilimia 80 ya Watanzania watakuwa wanatumia jiko lenye nishati safi ya kupikia ifikapo 2034.

Pamoja na kuwaondoa kinamama katika matumizi ya kuni na mkaa na kutumia nishati safi, pia taasisi kubwa ambazo zinahudumia watu wengi kupata chakula, zinahimizwa kuhama kwenye matumizi ya kuni na mkaa na kuhamia kwenye nishati safi ili kupunguza uharibifu wa hewa na athari za mabadiliko ya tabianchi.

Hata hivyo, ili kufanikiwa katika matumizi ya nishati safi ipo haja ya kuwa uhamasishaji wa kutumia majiko yanayotumia nishati safi na yapatikane kwa urahisi ili wanayohitaji wasipate vikwazo kwa kuyapata.

Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS) inaeleza kuwa Tanzania Bara ina takribani kaya milioni 13.9.

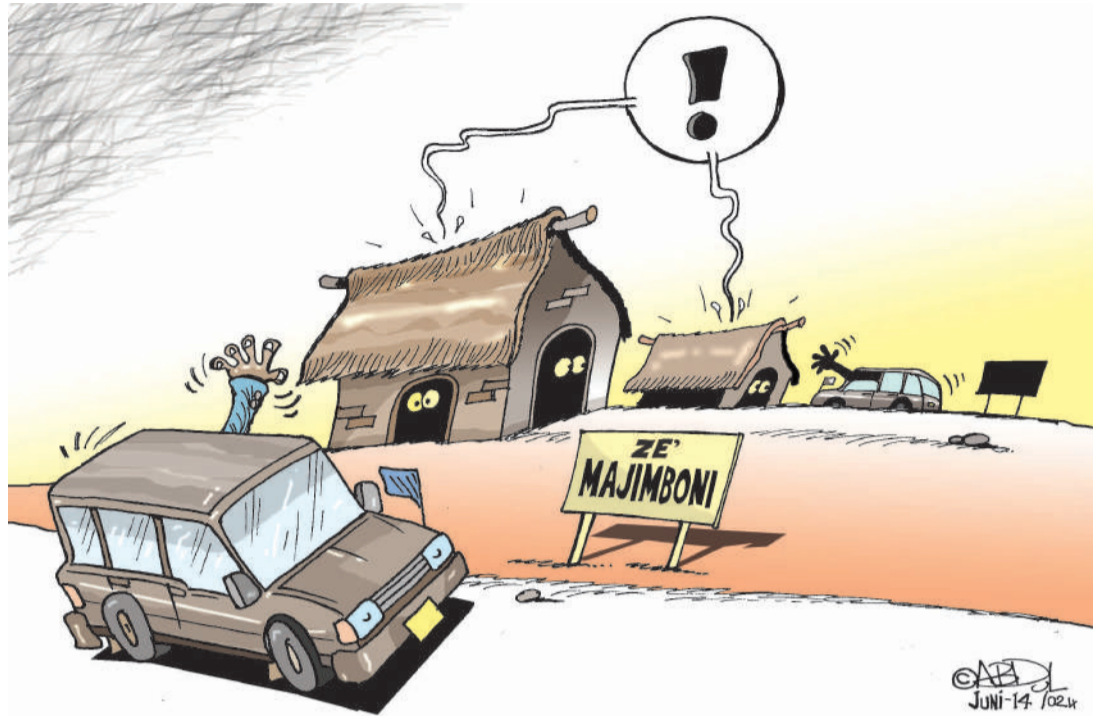
Kufikia azma hiyo kaya zenye jiko safi na wakuu wa mikoa na wilaya wasimamie matumizi ya nishati safi ya kupikia na pia wizara na taasisi za umma kadhalika na sekta binafsi kuzingatia matumizi ya nishati safi ya kupikia ili kulinda mazingira na kuepusha athari nyingi zinazotokana na kutumia nishati zisizo safi.

Mwaka jana Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira iliagiza taasisi zote zinazohudumia watu zaidi ya 100, ifikapo Januari, mwaka huu, ziache kutumia kuni na mkaa kupikia.

Ofisi ya Makamu wa Rais, katika mikakati yake inaeleza kuwa hilo limefanyika na taasisi nyingi zikiwamo za umma kuanzia Magereza, kambi za jeshi, shule za sekondari, vyuo vya ualimu na vikuu vimeanza kutumia nishati safi ya kupikia.

Pia, juhudi zinafanywa na kila taasisi inayohusika na nishati na katika mbio za Mwenge wa Uhuru, mwaka huu, ujumbe mkubwa unaobebwa ni uhamasishaji wa matumizi ya nishati safi kupikia.

Uhamasishaji huo utasaidia kwa kiasi kikubwa kupunguza matumizi ya kuni na mkaa na kuepusha athari zinazosababishwa na hewa chafu inayotokana na kuvuta moshi mchafu.

Muungwana Lazima Nilonge

Wazazi tujitambue, malezi sawa kwa jinsi zote muhimu, tusibague

Na Amri Lugungulo

WAZEE wamesema mtoto umleavyo ndivyo akuavyo. Msemo huu unanikumbusha madai kuwa baadhi ya kaya hufanya ubaguzi baina ya watoto kiume na wa kike katika kuwalea.

Ubaguzi huo hufanyika baada ya mtoto wa kiume kupewa nafasi kubwa ya kusoma na mtoto wa kike kupata nafasi ndogo. Mtoto wa kike hupewa nafasi kubwa ya kuandaliwa kuolewa.

Dhana ambayo inadaiwa kuwa ni potofu.

Dhana hiyo imezidi kuzua mjadala pale ambao kupigwa vita na vyombo mbalimbali, vikiwamo taasisi na asasi za kiraia zisizokuwa za kiserikali za kutaka haki sawa kwa watoto wa jinsi zote mbili za kike na kiume.

Tatizo hilo la ubaguzi linaendelea hadi sasa katika kulea watoto hao jinsi mbili hadi majumbani.

Katika malezi majumbani, baadhi ya walezi ama wazazi huwalea kiba-guzi kwa kuwafunndisha tabia ambazo inawadumisha watoto kuona jambo fulani ni la kike na lingine ni la kiume.

Utaratibu huo unasababisha pasiwepo na maelewano katika jamii jambo linaleta madhara.

Kuna baadhi ya wazazi na walezi huwanunulia vifaa vya kuchezea vikiwamo midoli na matoi katika hali ya kuwatuliza na kuendelea na kazi zao lakini wakati huo huo wapate kujifunza kupitia hayo madoli ama vifaa vya kuchezea.

Lakini sasa, wazazi walezi hao huamua kuwanunulia watoto wa kiume vifaa hivyo vikiwamo magari, ndege, magari moshi na meli wakati watoto wa kike wanawanunulia wanasesele, ambayo hubeba sura za watoto hivyo huyabeba na kuyalea kama watoto.

Jambo hili huwafanya watoto kuwa na maarifa ya kulea watoto wakati watoto wa kiume hupata maarifa ya kiufundi ya kuendesha magari,

ndege, meli au magari moshi hali ambayo inawafanya watofautiane kimaarifa hayo ya kiufundi jinsi hizo mbili.

Tofauti hiyo inawafanya jinsi hizo mbili kuwa na mtazamo tofauti matokeo yake kunazuka migogoro kati ya mwanamke na mwanume ya maslahi hususani kwenye ajira za kiufundi.

Tofauti hii, inaashiria kuwa jinsi hizi mbili kuona kuwa moja haistahili kujifunza mambo hayo ya kiufundi na mwingine anastahili hatimaye kuleta mgogoro baadaye, kwamba malalamiko mengi yanatolewa kwamba jinsi ya kike inakandamizwa.

Mtoto wa kiume ana mazoea ya kujishughulisha na kazi za kiufundi na kamwe hastahili kubeba watoto. Kwani anajiona, si mtu kwa hivyo mtoto wa kike ndiye anayestahili kubeba mtoto kwani tangu utoto kwake alijifunza kubeba mwanasesele.

Hivyo, ikitokea fursa ya kazi ya kiufundi kama kuendesha gari, magari moshi, meli, ama ndege anapewa mtoto wa kiume ambaye tayari na maarifa ya kuendesha na hata kwa uzoefu alioupata hususani darasani.

Hali hiyo huwa mbaya zaidi pale ambapo mtoto wa kike ambaye ni mwanafunzi akiwa darasani hushindwa kufuatilia masomo ya sayansi shule, kuwa hana uchangamfu wa masuala ya sayansi na hivyo kuachwa nyuma kimasomo na kimaendeleo.

Matokeo yake hivi sasa kumezuka malalamiko mbalimbali kiasi cha baadhi ya wanawake kudai haki za usawa, baina ya wanaume na wanawake.

Ikibidi walezi na wazazi wabadilike, kuacha tabia hiyo ya ubaguzi, ili kuwapa fursa watoto wote wapate malezi bora sawa, kwani kufanya itawafanya watoto kuwa sawa hadi utu uzima.

Nipashe hutolewa na kuchapishwa na:

THE GUARDIAN LIMITED

Mhariri Mtendaji: Beatrice Bandawe

Meneja Usambazaji na Masoko: Dennis Ntata, 0713 578 284

Mapokezi: 0745 700710

Matangazo: 0677-020701

Barua pepe: advertise@guardian.co.tz

Website: www.ippmedia.com

www.epaper.ippmedia.com

HABARI KITAIFA

Simbachawene: Kukopa si kujidhalilisha

Na Lusungu Helela, KARATU

WAZIRI wa Nchi, Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, George Simbachawene, amesema mikopo ni moja ya vyanzo vya mapato ya serikali yoyote duniani na kwa Tanzania si aibu wala kujidhalilisha.

Alisema hayo juzi kwenye harambee ya kuchangia fedha kwa ajili ya kubadilisha paa la Kanisa Katoliki Parokia ya Mtakatifu Yuda Tadei, Mang'ola Chini, Karatu mkoani Arusha.

Simbachawene alisema, vyanzo vya mapato vya kanisa ni pamoja na sadaka, zaka, misaada na harambee huku akitaja vyanzo vya mapato vya serikali kuwa ni kodi, tozo, misaada na mkopo, na kwamba kukopa ni chanzo cha mapato ya serikali.

Pia, alisema kama ingetokea Tanzania haiwezi kukopesheka, hiyo ndiyo ingekuwa aibu, lakini kukopesheka ni heshima kubwa kwa Watanzania ili kutekeleza miradi ya maendeleo.

Alisema isipofanya hivyo ingesababisha nchi kupata madhara makubwa kiu-chumi.

Aidha, alifanua kuwa nchi zote duniani, zikiwamo Marekani na China, zinakopa na zinadaiwa na kodi inayokusanywa nchini haina uwezo wa kutekeleza miradi hiyo na kama serikali ingekuwa inategemea kodi pekee, ni dhahiri ingetumia zaidi ya miaka 40 ili kukamilisha miradi hiyo.

Kutokana na mahitaji makubwa ya nchi, alisema suala la kukopa haliepukiki, akitoa mfano ujenzi wa Bwawa la Umeme la Mwalimu Julius Nyerere ambalo gharama yake ni zaidi ya Shilingi trilioni sita huku bajeti ya serikali ya mwaka mzima unaomalizika sasa ikiwa ni Sh. tirioni 43.

"Zaidi ya asilimia 70 ya fedha hizo zinatumiwa kwa ajili ya uendeshaji wa nchi na asilimia 30 ndizo hupelekwa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Hivi tungetaka kujenga reli ya SGR kwa kodi yetu tungejenga kwa miaka mingapi?" Alihoji.

"Hivi tungenesema tujenge kwa miaka 100 itakuwa na tija kweli? Tukiamua tunaweza kujenga kwa miaka 50 au 60 na hapo tutaacha kulipana mishahara, kusomesha watoto na kutibu wagonjwa.

"Mbali na utekezaji wa miradi hiyo ya kimkakati, serikali ya sasa imeendelea na ujenzi wa madarasa ili kumaliza upungufu wa madarasa uliopo. Sasa kama zisipokopwa changamoto hiyo itatuliwa ndani ya kipindi cha zaidi ya miaka 25 ijayo huku idadi ya watu ikizidi kuongezeka," alisema.

Simbachawene alisema nchi inayoweza kukopesheka ni yenye heshima kama ilivyo Tanzania kwa kuwa mashirika makubwa ya fedha duniani ikiwamo Benki ya Dunia (WB) na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF), yameweka vigezo vya nchi kukopesheka na Tanzania imekidhi vigezo hivyo.

Hata hivyo, Simbachawene alisema kwa mujibu wa kanuni za fedha duniani zinaipa Tanzania wigo wa ukomo wa kukopa na kama nchi bado ina sifa ya kukopa kwa sababu bado haijafikia kikomo hicho.

Mtambo ujenzi wa kampuni ya Southern Link, ukichonga barabara iliyopo Kitunda jijini Dar es Salaam kwa ajili ya ujenzi wa kiwango cha lami mita miantano juzi. **PICHA: JUMANNE JUMA**

TRC yataja mifumo ukataji tiketi SGR, kuingia na chakula marufuku

Na Pilly Kigome

SHIRIKA la Reli Tanzania (TRC), limetangaza mifumo minne itakayotumika kukata tiketi za safari za treni za kisasa (SGR) zinazotarajiwa kuanza leo kwa safari ya awali kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro.

Mifumo hiyo ni ya kukata tiketi kwa pesa taslimu katika madirisha, kupitia malipo ya serikali na Mtandao wa Wakala wa Tiketi kwa Mashine (TVM).

Akizungumza katika uzinduzi wa kampeni ya kuelekea safari ya kwanza, Mkurugenzi wa TRC, Masanja Kadogosa, alisema mifumo hiyo itatumika kwa madaraja yote.

Alisema kila abiria anatakiwa apangilie safari zake kwa kukata tiketi wiki moja au siku tatu kabla ili kuondoa msongamano wa abiria na kurahisisha safari.

Aidha, aliwatoa hofu Watanzania kwa kuwahakikishia usalama wa abiria na mizigo utakuwapo kwa saa 24 kuanzia mwanzo hadi mwisho wa safari ndani na nje ya treni kwa kuwa ulinzi umeimarishwa katika vituo vyote kwa kuweka ulinzi na usalama na doria katika safari hizo.

"Wapo waliodhihaki usafiri huu kuwa hautatimika, wapo waliosema hautaanza kwa wakati, wapo ambao pia wata-taka watujaribu ili kutuchafusa, hivyo nawahakikishia Watanzania tuko macho kwa saa 24 na hakutakuwa na uhalifu," alisema.

Alifanua kwa daraja la kawaida nauli ya sasa iliyo-pangwa na Mamlaka ya Usafiri wa Nchi kavu (LATRA), kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro itakuwa Sh. 13,000 na zingine kulingana na umbali.

Ofisa Biashara kutoka TRC,

Lilian Msele, alitoa baadhi ya masharti yatakayotumika katika safari hizo ikiwamo abiria kuturuhusiwa kuingia na chakula katika treni hizo isipokuwa wazazi watakaokuwa na watoto chini ya miezi sita ambao wataruhusiwa kuingia na uji na maziwa na wata-patiwa mwongozo.

Mizigo iliyofungashwa kwa plastiki na vifurushi hatari-shi (vitu vya ncha kali) havi-taruhusiwa kuingia ndani ya treni na katika daraja la juu mizigo itakayoruhusiwa ni iliyo chini ya kilo 30 na kwa daraja la kawaida ni chini ya kilo 20.

"Lengo la kufanya hivi ni kuhakikisha usafiri huu mpya wa kihistoria utadumu kwa muda mrefu na kurithisha vizazi na vizazi," alifanua Msele.

Naye Mkurugenzi Mkuu Benki ya Biashara Tanzania (TCB), Adam Mihayo, alisema serikali imedhamiria kubore-

sha maisha ya Watanzania kwa kufungua ukurasa mpya wa kuanza kwa safari hizo na wanaelekea kuwa na uhakika wa usafiri kwa nyakati zote.

Alisema reli hiyo inaakisi mahitaji ya Watanzania kwa kuwaletea maendeleo ya kiu-chumi kwa ushirikiano wa TCB na TRC kwa kipindi cha miaka minane sasa kwa kuleta mabadiliko hayo hadi kufikia sasa.

Alisema benki hiyo kwa ushirikiano na TRC ndio iliweza kuleta vichwa na mabehewa kutoka nchini Ujerumani na mambo mengi ya TRC yakiwamo matumizi yanapitia katika benki hiyo na mifumo ya tiketi iliyotangazwa.

"Tumekuja kufanikisha matarajio ya Watanzania na nchi kwa ujumla ikiwamo kuifungua nchi katika uchumi wa juu kwa kupitia usafiri huu," alisema.

KABWELA

Na Fadhili Mohammed

Mbunge Shogo Mlozi wa EALA afariki dunia

Na Godfrey Mushi, ARUSHA

MBUNGE wa Bunge la Afrika ya Mashariki (EALA), Dk. Shogo Mlozi, amefariki dunia alfajiri ya Juni 13 katika Hospitali ya Rufani ya Mount Meru ya Mkoa Arusha, wakati akipatiwa matibabu.

Mume wake, Prof. Eliamani Sedoyeka, ambaye ni Mkuu wa Chuo cha Uhasibu Arusha (IAA), amethibitisha mkewe kupoteza maisha kupitia tangazo la chuo hicho.

“Uongozi wa IAA unatoa pole kwa familia, Spika wa Bunge la Afrika ya Mashariki, Wabunge, jamaa na marafiki na wana jumuiya ya IAA,” imeeleza taarifa hiyo iliyo-tolewa na Ofisa Uhusiano wa IAA, Sara Goroi.

Wakati wa uhai wake, Dk. Shogo, alikuwa Mwenyekiti wa Kamati Ndogo ya Kilimo, Utalii, Maliasili na Usimamizi wa Wanyamapori ya EALA.

Katika kipindi chake, alikuwa akisisitiza atatumia nafasi yake kuhakikisha Wabunge wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, wanaendelea

kutangaza vivutio katika nchi zote wanachama ili kuongeza idadi ya watalii na kuwaletea tija zaidi wana EAC katika sekta ya utalii na sekta nyingine zinazoshikana na utalii.

Mikakati yake ilikuwa inalenga kuongeza idadi ya watalii wanaotembelea nchi wanachama wa EAC. Enzi za uhai wake, alitamani zaidi kuona shughuli za uhifadhi, mafanikio na changamoto zilizoko nchini Tanzania, zinatumika kutoa uzoefu na ushauri wa kisera EAC.

Septemba 22 mwaka 2022, Dk. Shogo Mlozi na wenzake wanane walichaguliwa na Bunge la Tanzania kuwa Wabunge wapya wa Bunge la Afrika ya Mashariki (EALA).

Jana, Spika wa Bunge, Dk. Tulia Ackson, alilitangazia Bunge kuwa, amepokea taarifa ya kifo cha mbunge huyu.

“Waheshimiwa Wabunge leo asubuhi tumepokea taarifa kwamba Mheshimiwa Dk. Shogo Mlozi, ambaye tulimchagua kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika ya Mashariki,

hatunaye tena. Hii ni taarifa ya awali, tutakapopata taarifa za ziada tutawataarifu,” alisema Dk. Tulia.

Katika ukurasa wake wa X, Mbunge wa Mbunge wa Jimbo la Nzega (CCM), Dk. Hamisi Kigwangalla aliandika “Dk. Shogo Mlozi, mke wa Prof. Sedoyeka, alikuwa Msaidizi wangu pale Wizara ya Maliasili na Utalii, akiwa Mkuu wa Chuo Cha Utalii. Nilimteua mimi kutokana na CV yake, sikuwa hata namfahamu! Siku moja tu Maja Generali Millanzi, Katibu Mkuu wetu, alikuja na CV, akaniambia Mhe. tumteue huyu atusaidie, nikatazama CV yake imeshiba, nikasema ‘why not?’, nikakubali.”

“Leo ameitwa kwa bwana, kutokana na uzazi! Ni msiba unaoumiwa sana. Unajua uzazi inapaswa kuwa tukio la furaha kwenye familia, siyo la majonzi. Pamoja na ndoto zangu za kuwa mbunge siku moja, kilichofanya niingie ubunge mapema ilikuwa mradi wa mama na mtoto, uliokuwa ukitekelezwa na taasisi ya Wanawake na Maen-

deleo (WAMA) mkoani Tabora, na mimi nikiwa Mtaalamu Mshauri (consultant) wao.”

“Kiwango cha ‘maternal death’ (vifo vya uzazi) kilikuwa juu sana mkoani kwetu kiasi kwamba niliona kama viongozi waliopo hawako serious (makini) hivi. Nikasema acha niingie kupambana kusaidia kuokoa maisha ya wamama wa kwetu.”

“Leo hii tunapolia msiba wa dada yetu, mwenye ‘access’ (kuzifikia) ya huduma bora kabisa hapa nchini, pamoja na mafanikio makubwa kwenye sekta ya afya, bado naona kuna kazi kubwa zaidi ya kufanya kuwaokoa wazazi wa kule Ibelafinga, Mwandugwidako, Wanuwasaoga, Wampembe na kwingineko.

“Kwangu haki za wanawake ziko moyoni sana, na ndiyo maana ukigusa eneo hili utasikia nishasimama kuongea. Hata uwe rafiki yangu wa karibu namna gani, hili ni eneo ukivurunda tu, tutatofautiana,” aliandika Kingwangalla.

TASAC yataja sababu kutoa gawio bil. 19/-

Na Romana Mallya

SHIRIKA la Uwakala wa Meli Tanzania (TASAC), limesema serikali imechagiza usafiri majini na matokeo ya ukusanyaji wa mapato umeliwezesha kutoa gawio la Sh. bilioni 19.1 kwa Mfuko wa Hazina ya Taifa.

Kaimu Mkurugenzi Mkuu wa TASAC, Nahson Sigalla, akizungumza juu baada ya shirika hilo kutoa gawio, alisema fedha zilizopokewa na Rais Samia Suluhu Hassan, ni kutokana na uongozi mzuri serikalini kupitia sekta ya uchukuzi.

Gawio hilo liliwasilishwa na Mwenyekiti wa Bodi ya Wakurugenzi wa TASAC, Mussa Mandia, akishirikiana na Sigalla.

Msajili wa Hazina, Nehemiah Mchechu, alithibitisha TASAC kutoa gawio hilo kwa mwaka unaoishia Juni 2024, huku akitoa shukrani kwa utendaji wao mzuri wa kazi.

Katika hafla hiyo, Rais Samia alisema hata kubali mtu yeyote amkwamishe kwenye azma yake ya kuleta mageuzi ya kiuchumi anayoendelea nayo na kila mmoja akafanye mageuzi ili kuongeza tija katika kukuza uchumi.

“Hivi karibuni tumeingia tena kwenye kundi la uchumi wa kati kama ambavyo imeainishwa na wenzetu wa Benki ya Dunia (WB), sasa ili uendeele kubakia katika kundi hilo ni lazima kuwe na mageuzi makubwa katika uchumi ili kuendelea kuaminika zaidi,” alisisitiza.

Rais Samia alisisitiza agizo lake la kutaka mifumo ya serikali kusomana ifikapo mwezi Desemba, mwaka huu, bila kuwa na kisingizio chochote.

Mwenyekiti wa Tume Huru ya Taifa ya Uchaguzi (INEC), Jaji Jacobs Mwambelege (katikati), akijadiliana jambo na Makamu Mwenyekiti wa Tume hiyo, Mbarouk Salim Mbarouk wakati wa mkutano na waandishi wa habari kuhusu uboreshaji wa daftari la kudumu la wapi-gakura, Dar es Salaam jana. Kulia ni Mkurugenzi wa Uchaguzi, Ramadhan Kailima. **PICHA: JOHN BADI**

TET yanao walimu wakuu wa shule za msingi mitaala mipya

Na Mwandishi Wetu

TAASISI ya Elimu Tanzania (TET), imewanoa walimu wakuu 20,661 wa shule za msingi za serikali na binafsi kwa ajili ya kuwaozageza mitaala ya elimu ya awali na msingi iliyoboreshwa mwaka 2023.

Akizungumza wakati wa kuhitimisha mafunzo hayo, Mkurugenzi Mkuu wa TET, Dk. Aneth Komba, alisema lengo la mafunzo ni kuwajengea uelewa wa pamoja kuhusu mabadiliko ya mtaala wa elimu ya awali na msingi wa mwaka 2023,

kwa ajili ya kusimamia kutekeleza na kufanya ufuatiliaji kwa ufanisi.

Alisema mafunzo hayo yatawawezesha kujua mbinu mbalimbali za ufundishaji na ujifunzaji zinazozingatia ujenzi wa umahiri kwa wanafunzi.

Aidha, alisema uchopekaji wa masuala mtambuka na TEHAMA katika ufundishaji na ujifunzaji, mbinu za ushauri na unasihi, upimaji na tathmini, mbinu za ufundishaji wa darasa kubwa, salama na changamshi na uandaji wa azimio la kazi na andalio la somo kulingana na msisitizo

wa mtaala wa mwaka 2023 katika kukuza ubunifu, fikra tunduizi, mawasiliano na ushirikiano.

Vile vile, alisema kwa kuwa baadhi ya walimu wakuu hao ni watekelezaji/walimu wa masomo husika, watafundisha ipasavyo kulingana na mabadiliko ya mtaala katika masomo yao.

Kwa mujibu wa Dk. Aneth, walimu waliopatiwa mafunzo hayo wamejengewa uwezo wa kutoa msaada kwa mwalimu wa somo pale inapohitajika (mentorship and support) katika maeneo mabalimbali kama vile uandaaji wa

somo, azimio la kazi na namna bora ya kutumia mbinu shirikishi zinazozingatia ujenzi wa umahiri.

“Walimu watakuwa na uwezo wa kusimamia na kuendesha vipindi vya jumuiya za ujifunzaji katika ngazi ya shule, kujenga uelewa kwa wazazi wa watoto kuhusu mabadiliko ya mtaala ulioboreshwa 2023 kupitia vikao vya kamati za shule na wazazi,” alisema.

Alisema mafunzo hayo yamefanywa na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Ofisi ya Rais-TAMISEMI kupitia Taasisi ya Elimu Tanzania, ambayo imefikia mikoa

26 Tanzania Bara.

Aliitaja mikoa na idadi ya walimu kwenye mabano ni Mara (973), Mwanza (1,115), Shinyanga (710), Simiyu (627), Kagera (1,080), Geita (790), Kigoma (751), Katavi (292), Rukwa (410), Tabora (960), Mbeya (882), Njombe (569) na Ruvuma (864).

Mikoa mingine ni Songwe (530), Mtwara (721), Lindi (582), Pwani (802), Dar es Salaam (977), Morogoro (1,044), Iringa (579), Man-yara (730), Dodoma (896), Singida (689), Arusha (904), Tanga (1,151) na Kilimanjaro (1,033).

HABARI KASKAZINI

Tahadhari kilimo cha sasa

-Mtaalamu asema si rafiki kwa afya ya binadamu

Na Cynthia Mwilolezi,
ARUSHA

MTAALAM wa kilimo ikolojia, Fredrick Ochieng ametahadharisha kuwa kilimo cha sasa cha mazao ya chakula katika nchi za Afrika ya Mashariki kinachangia magonjwa ya binadamu.

Ochieng, Mratibu wa Program wa Taasisi ya Biovision Africa Trust (Tanzania) alitoa tahadhari hiyo wakati akizungumzia umuhimu wa kilimo ikolojia (kilimo hai) baada ya kukutana na wadau wa kilimo hicho.

"Kilimo ikolojia kimeweza

kuboresha maisha ya wakulima wengi kwa kupata faida ya mazao yao na lishe bora. Ni vyema sasa tukahamasisha kujikita kwenye uzalishaji wa aina hiyo badala ya hiki kilimo cha sasa," alisisitiza.

Alisema kilimo hicho cha sasa pamoja na kutokuwa rafiki kwa afya za binadamu, kinadhoofisha ubora wa ardhi na kuwa tegemezi.

Meneja Mradi wa Mkulima Mbunifu, Erica Rugabandana, alisema huduma za mkulima mbunifu zimepanuka na kuwafikia zaidi ya wakulima 100,000 kupitia majarida na mawasiliano ya simu.

"Tumekuwa tukipokea ujumbe wa simu na kupokea ujumbe kutoka kwa wakulima wengi, ambao wanasoma majarida ambayo yanatolewa bure" alisema.

Baadhi ya wadau wa kilimo hicho, akiwamo Penina Nnko kutoka Halmashauri ya Meru, mkoani Arusha, alisema kimekuwa na manufaa makubwa kwao kwa sababu wamekuwa wakinufaika na elimu.

Ofisa Kilimo Mkuu wa Mkoa wa Arusha, Rose Massawe, aliwashauri wakulima nchini, kuanza kutumia mbegu za asili katika kilimo ili kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabi-

anchi kwa kuwa yanapunguza uzalishaji wa mazao.

Aliwataka kutodharau maelekezo ya wataalamu wa kilimo na kushirikiana na watafiti wa kilimo ili kuwasaidia kutumia mbegu bora za asili ambazo ni rafiki kwa mazingira.

Alisema ni muhimu wakulima kupata taarifa sahihi za kilimo ikolojia ikiwepo matumizi ya mbegu bora za asili ambazo ni rafiki kwa mazingira.

Mkurugenzi wa Shirika la Kilimo Endelevu Tanzania (SAT), Janet Maro, alisema warsha hiyo ni muhimu kwa wakulima na wadau wa Kilimo Ikolojia nchini.

Wakulima walia gharama pembejeo

Na Godfrey Mushi,
MWANGA

BAADHI ya wakazi wa Kata ya Lembeni wilayani hapa Mkoa wa Kilimanjaro wamesema kushuka wa ari ya uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara katika maelekezo yao kunatokana na wakulima kushindwa kumudu gharama za kununua dawa na mbolea kwa ajili ya kustawisha mazao.

Badala yake, wanaona kilimo ikolojia (kilimo hai) kinaweza kuwa msaada mkubwa kwa wakulima kama serikali na wadau wa wa sekta ya kilimo watawapa elimu wakulima kubadili aina ya uzalishaji wa mazao ya chakula.

Mkazi wa Lembeni, Janeth Mshana, akizungumza jana na NIPASHE katika mahojiano maalum kuhusiana na mpango wao wa kujikita zaidi kwenye kilimo ikolojia, alisema nguvu kubwa inayotumika kuhudumia mashamba kua wadudu na magonjwa kwenye mazao yao kwa kutumia kemikali ni mzigo kwa wakulima wengi.

"Tunatumia kilimo cha kisa, ambacho kinatuletea mabadiliko ya tabianchi ambayo yanasababishwa na kutumia dawa za kemikali katika kilimo kwenye mazao; kitu ambacho kinachangia ardhi kupoteza rutuba yake," alisema.

Paulo Msangi, alisema iko haja kwa serikali na wadau wa kilimo hai nchini kuweka katika mipango yao mbegu stahimilivu kwa uhakika wa chakula lishe na kuongeza kipato.

Tayari Mtandao wa Jinsia Tanzania (TGNP) kwa kushirikiana na Shirika la PELUM Tanzania, wameanzisha kampeni ya kuongeza uelewa wa jamii kuhusu kilimo ikolojia katika Kata hiyo na za Maore na Vumari Wilaya ya Same.

Mkurugenzi Mtendaji wa TGNP, Lilian Liundi, alisema eneo la kilimo ikolojia linahitaji msukumo wa wadau ili kuhamasisha wanawake kushiriki katika kilimo hicho na kukipa uzito katika jamii.

Alisema kilimo hicho kina tija kubwa licha ya kuwa ni cha asilia kwa sababu hakitumii dawa za kemikali.

Alisema serikali imetambua umuhimu wa kilimo hicho na kwa sasa kuna juhudi ambazo zimekuwa zikifanyika ili kuhakikisha wakulima wanapata tija.

Alitoa mfano kuwa serikali imeanzisha idara ya kilimo ikolojia katika Wizara ya Kilimo na dawa-ti mahsusi kwa ajili ya kuhamasisha kilimo hicho.

Mwenyekiti wa Chama cha Mapinduzi (CCM) Wilaya ya Babati mkoani Manyara, Elizabeth Malley (kulia) na Mwenyekiti wa UVCCM wa wilaya hiyo, Magdalena Uronu (wapili kulia), wakifurahia wimbo wa hamasa na vijana wa Kijiji cha Imbilili, walipokuwa katika ziara ya kukagua uhai wa chama, juzi. **PICHA: GIFT THADEY**

Maofisa Tume ya Madini waonywa

Na Mwandishi Wetu, TANGA

TUME ya Madini Tanzania imewaonya maofisa wake wa mikoa watakaokula njama ya kuihujumu serikali na kuikoshesha mapato watachukuliwa hatua.

Katibu Mtendaji wa Tume hiyo, Yahya Samamba alitoa onyo hilo juzi wakati akifungua Kikao cha Menejimenti ya Tume ya Madini kilichofanyika Halmashauri ya Jiji la Tanga.

Kikao hicho pamoja na

mambo mengine kinafanya tathmini ya utekelezaji wa majukumu ya tume hiyo kwa mwaka 2023/24 na kuweka mikakati ya utekelezaji kwa mwaka ujao wa 2024/25.

"Maofisa madini wakazi wa mikoa kuweni wakali na mzibe mianya yote inayokwamisha ukusanyaji mapato ili shida inapotokea kwenye mkoa wako usije kuwajibishwa kwa kushindwa kusimamia vyema ukusanyaji wa mapato," alisema.

Kwa mujibu wa Katibu huyo,

kwa kipindi cha Julai mwaka 2023 hadi Juni 12 mwaka huu, tume hiyo imefanikiwa kukusanya Sh. bilioni 703.94, sawa na asilimia 79.80 ya lengo walilowekewa la kukusanya kwa mwaka wa fedha 2023/24 Sh. bilioni 882.12.

Aliigiza menejimenti ya tume hiyo kufanya kazi kwa weledi, umoja na mshikamano ili kufikia lengo la serikali la kukusanya Sh. trilioni 1 katika sekta hiyo kwa mwaka ujao wa fedha 2024/25.

"Kwa mwaka wa fedha unaoisha tumeenda vizuri kwenye makusanyo, haijawahi kutokea. Tunapaswa kukaza msuli zaidi ili kufikia lengo la makusanyo ya serikali tulilopangiwa kwa mwaka mpya wa fedha unaoanza Julai 2024/25."

Mapema wiki hii, Waziri wa Madini, Anthony Mavunde alizindua timu itakayoandaa andiko la maudhui ya malengo ya 2030, inayoongozwa na kauli mbiu 'Madini ni Maisha na Uta-jiri.'

Wataka benki kuhifadhi taalo za kike sekondari

Na Rose Jacob, MWANZA

SERIKALI imeombwa kujenga chumba kitakachotumika kama benki ya kuhifadhi taalo za kike kwa shule za sekondari nchini ili kuwasaidia kujisitiri wanafunzi wasichana wakati wa hedhi.

Ombi hilo lilitolewa na walimu na wanafunzi katika shule za sekondari Kayenze na Sangabuye zilizopo Halmashauri ya Manispaa ya Ilemela mkoani Mwanza.

Ni baada ya waandishi wa habari na wadau wengine kuzipatia msaada wa taalo hizo kwa ajili ya wanafunzi hao wasichana.

Msaada huo umetolewa na Taasisi ya Desk and Chair Foundation, Meneja wa Mamlaka ya Nishati na Maji (EWURA) Kanda ya Ziwa, Mkurugenzi wa Eagle Entertainment, Peter Temu na Mohamed Seif kwa takribani wanafunzi hao 350.

Mwalimu wa Shule ya Sekondari Sangabuye, Elizabeth Richard, alisema wana wanafunzi wasichana zaidi ya 400 na upatikanaji wa vifaa vya kujitiri wakati wa hedhi ni tatizo kwa sababu wengi wao wanatoka familia zenye mazingira magumu kutokana na kipato duni.

Alisema endapo chumba hicho kitajengwa na kutumika kama benki ya kuhifadhi taalo hizo zinazotolewa kwa msaada na wadau mbalimbali.

Aliiomba serikali na wadau kuanzisha suala la taalo za kike kwa jicho la tatu ili zipatikane wakati wote shuleni sababu ni hitaji la msingi kwa wanafunzi wasichana.

Mmoja wa wanafunzi wa shule hiyo ya Sangabuye, Jesca Alfred, alishukuru kwa msaada huo kwani utawasaidia kutimiza ndoto zao.

Mwanafunzi mwingine wa shule hiyo, Amina Haruna, alisema mzazi anapomnyima fedha kwa ajili ya kununua taalo hizo anaweza kusababisha mtoto wake kujiingiza katika mambo ya hatari hususani uhusiano wa mapenzi akiwa na umri mdogo ili aweze kupata fedha kwa ajili ya kujisitiri.

Mwanafunzi wa Shule ya Sekondari Kayenze, Vannesa Elias, aliomba serikali kupunguza bei ya taalo za kike ili wanafunzi wanaotoka familia duni wamumudu gharama.

Mwandishi wa habari wa gazeti la Majira, Judith Ferdinand, amewaomba wadau wengine kuendelea kuiunga mkono serikali kwa kuhakikisha wanawasaidia wanafunzi wasichana ili waweze kuhudhuria masomo

“Tumetembelea Shule ya Sekondari Sangabuye na Kayenze tukiwa tumeingana waandishi wa habari na wadau wengine kuwapatia wanafunzi taalo za kike kupitia kauli mbiu yetu ya Tuwawishe watimiza ndoto zao, matamano yetu ni kuona wanapokuwa shuleni, hawakutani na adha ya ukosefu wa taalo za kike,” alisema Judith.

Daktari, muuguzi wahudumia wanakijiji 3,800

Na Rose Jacob, SERENGETI

WAKAZI wa Kijiji cha Rigicha wilayani hapa Mkoa wa Mara wamesema zahanati yao ina watumishi wawili na kuwa kikwazo cha kupata huduma bora za matibabu na kuhatarisha maisha yao.

Wakizungumza kijijini hapo, wakati wakiwasilisha kero zao kwa Mkuu wa Mkoa wa Mara, Evans Mtambi walidai wafanyakazi hao, mganga na muuguzi hawamudu kutoa huduma kulingana na idadi yao wa wakazi zaidi ya 3,800.

Waliomba serikali kuongeza idadi ya watumishi katika za-

hanati hiyo ili kukidhi mahitaji na kupata huduma za uhakika.

“Tuna daktari mmoja na muuguzi mmoja, bahati mbaya daktari anaishi nje ya zahanati, likitokea tatizo usiku au wote wawili wameugua.

Mfano yule nesi (muuguzi) anapata wakati mgumu kuwahudumia wagonjwa,” alisema Jumapili Athumani

na kuongeza kuwa: “Tunaomba serikali ituongeze watumishi.” Athumani, alisema muuguzi huyo ndiye anahangaika kutoa huduma kwa watoto, wajawazito wanaojifungua na wagonjwa wengine.

“Kuna muda ukifika kwenye zahanati hii unamkuta amechoka kweli hadi tuna

mhurumia, tunaomba utaratibu ufanyike ili watumishi waongezeke huduma iredhishe,” alisema Kisega Nyambeho. Ghati Werungu, alisema kuna hatari ya zahanati hiyo kufungwa pindi watumishi hao wakienda likizo na kusababisha usumbufu kwa wagonjwa na madhara.

Baada ya kusikiliza malalamiko hayo, Mtambi, alimuagiza Mkurugenzi wa Halmashauri ya Wilaya ya Serengeti kulitafutia ufumbuzi tatizo hilo.

“Kuna dharura inaweza kutokea, mfano usiku na hali ya barabara zilivyo sasa inaweza kuwa hatari sana angalieni namna ya kufanya penye watumishi wengi hebu

punguzeni waleteni hapa ili hawa wananchi wapate huduma bora,” alisema.

Alisema serikali inajitahidi kuboresha huduma za jamii ikiwemo afya, itakuwa ajabu kama gharama kubwa zilizo-tumika kwa ujenzi wa zahanati na vifaa tiba kukosa matokeo chanya.

“Naambiwa zahanati ina mahitaji mengine yote ya muhimu, hii zahanati haitokuwa na maana kama wananchi hawatapata huduma bora pindi wanapohitaji, kuwa na watumishi wawili litakuwa ni kikwazo kwa upatikanaji wa huduma kama ilivyokusudiwa na serikali,” alisema mkuu huyo wa mkoa.

Mwenyekiti wa Chama cha Wachimbaji wadogo mkoa wa Shinyanga (SHIREMA) Hamza Tandiko akizungumza na wachimbaji wadogo na wafanyabiashara wa madini wakati wa warsha ya elimu ya dhamana ya mikopo iliyoandaliwa na Benki kuu ya Tanzania (BoT) na Shirika la Madini Tanzania (Stamico) iliyoifanyika Wilayani Kahama mkoani Shinyanga jana. **PICHA: SHABAN NJIA.**

Serikali yapiga jeki ujenzi wa zahanati

Na Marco Maduhu, SHINYANGA

WAKAZI wa Kijiji cha Mwamagunguli Kata ya Kolandoto Manispaa ya Shinyanga, wameishukuru Serikali kwa kutoa kiasi cha Sh. milioni 50 kwa ajili ya kukamilisha ujenzi wa zahanati na kuwarahisisha kupata matibabu.

Wakizungumza na Nipashe kijijini hapo walisema kuwa wanaishukuru serikali kwa kutoa kiasi hicho na kukamilisha ujenzi huo ulioanza kwa

nguvu zao tangu mwaka 2010

Walisema wanaishukuru Serikali kwa kusikia kilio chao cha muda mrefu na kuwaondolea adha ya kutembea umbali mrefu kufuata huduma za matibabu kwenye kata nyingine zenye vituo vya afya.

Salome Ndaki, alisema kukamilika kwa zahanati hiyo kutawasaidia wajawazito kupata huduma karibu, elimu ya afya ya uzazi na kujifungua.

“Zahanati hii itakuwa msaada hapa kijijini, hasa sisi

wanawake ambao hua tuna mahitaji mengi ya huduma za afya, tunatumaini tatizo la wajawazito kujifungulia njiani litaisha,” alisema Salome.

Mwenyekiti wa Kijiji cha Mwamagunguli, Makoye Shindayi, alisema walipokea Sh. milioni 50 kutoka Ofisi ya Mkurugenzi wa Halmashauri ya Manispaa ya Shinyanga Aprili mwaka huu, kwa ajili ya kumaliza ujenzi wa zahanati hiyo ambao kwa sasa ujenzi unaendelea.

Mkurugenzi wa Halmashau-

ri hiyo, Alexius Kagunze, alisema katika mwaka wa fedha 2023/24, serikali ilitoa kiasi cha fedha ili kukamilisha ujenzi wa zahanati hiyo.

Hata hivyo, alisema fedha hizo hazawezi kuikamilisha ujenzi wa zahanati hiyo na kuanza kutoa huduma kwa wananchi.

Alisema watakachokifanya ni kutengea kiasi kingine cha fedha kutoka mapato ya ndani ya halmashauri hiyo ili ikamilike na kuanza kuhudumia wananchi.

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA, MHESHIMIWA DKT. MWIGULU
LAMECK NCHEMBA MADELU (MB), AKIWASILISHA BUNGENI
MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2024 / 25**

13 JUNI 2024

DODOMA

HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA, MHESHIMIWA DKT. MWIGULU LAMECK NCHEMBA MADELU (MB), AKIWASILISHA BUNGENI MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2024/25 13 JUNI 2024 DODOMA

A. UTANGULIZI

- Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee, lijadili na kukubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa mwaka 2024/25. Bajeti hii inawasilishwa kwa mujibu wa Ibara ya 137 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, ikisomwa pamoja na Kifungu cha 23 (3) cha Sheria ya Bajeti, Sura 439 na Kifungu cha 124 (4) cha Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari 2023.
- Mheshimiwa Spika, pamoja na hotuba hii ninawasilisha vitabu vinne vinavyoelezea kwa kina makadirio ya Bajeti ya Serikali. Kitabu cha Kwanza ni Makadirio ya Mapato; Kitabu cha Pili ni Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Wizara, Idara Zinazojitegemea na Wakala wa Serikali; Kitabu cha Tatu ni Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa; na Kitabu cha Nne ni Makadirio ya Matumizi ya Maendeleo kwa Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala wa Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2024 pamoja na Muswada wa Sheria ya Matumizi ya Serikali wa Mwaka 2024 kwa pamoja ni sehemu ya bajeti hii.
- Mheshimiwa Spika, niruhusu kwa moyo wa simanzi nitoe pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, waheshimiwa wabunge pamoja na wataanzania kwa ujumla kwa kuondokewa na wapendwa wetu Hayati Alhaj Ali Hassan Mwinyi, aliyekuwa Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Hayati Edward Ngoyai Lowassa, aliyewahi kuwa Mbunge wa Jimbo la Monduli na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, natoa pole kwa kuondokewa na Mheshimiwa Francis Leonard Mtega, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Mbarali, na Mheshimiwa Ahmed Yahya Abdulwakil, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kwahani, pamoja na Viongozi wengine wa Serikali waliofariki katika mwaka huu wa fedha. Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahala pema peponi. Amina!
- Mheshimiwa Spika, niruhusu pia nitumie fursa hii kutoa pole kwa wananchi wote walioathiriwa na majanga mbalimbali ikiwemo ajali na mafuriko yaliyotokea maeneo mbalimbali nchini kutokana na mvua za El-Nino. Majanga haya yamesababisha athari mbalimbali ikiwemo vifo, majeruhi pamoja na uharibifu wa mali na miundombinu. Nawapa pole wananchi wote walioptoteza ndugu, jamaa na marafiki pamoja na mali zao kutokana na majanga hayo na nawaombea kwa Mwenyezi Mungu majeruhi wote wapone haraka na kurejwa katika majukumu yao na awajalie marehemu wote pumziko jema la milele. Amina!

II. BAJETI YA MWAKA 2024/25

- Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba niwasilishe makadirio ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/25 ambayo imeandaliwa kwa kuzingatia: Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya Mwaka 2020; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26); Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki 2050; Ajenda ya Maendeleo ya Afrika 2063; Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030; pamoja na nyaraka, miongozo na makubaliano mengine ya kikanda na kimataifa ambayo Tanzania imeridhia.
- Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2024/25 ni ya nne katika utekezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26), wenye dhima ya Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu. Aidha, dhima kuu ya Bajeti ya Mwaka 2024/25 kama ilivyokubaliwa na nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ni "Mageuzi Endelevu ya Kiuchumi kupitia Uimarishaji wa Sera za Kibajeti na Uwekezaji katika Kuhimili na Kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi kwa Maendeleo ya Wananchi".

Shabaha za Uchumi Jumla

- Mheshimiwa Spika, kutokana na nyaraka na miongozo

iliyozingatia katika uandaaji wa Bajeti hii, shabaha za uchumi jumla ni kama ifuatavyo:

- Kuongeta kasi ya ukuaji wa Pato la Taifa kufikia asilimia 5.4 mwaka 2024 kutoka ukuaji wa asilimia 5.1 mwaka 2023;
- Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia kati ya 3.0 - 5.0 katika muda wa kati;
- Mapato ya ndani kufikia asilimia 15.8 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 ikilinganishwa na matarajio ya asilimia 15.4 mwaka 2023/24;
- Mapato ya kodi kufikia asilimia 12.9 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 kutoka matarajio ya asilimia 12.6 mwaka 2023/24;
- Kuwa na nakisi ya bajeti (ikijumuisha misaada) isiyozidi asilimia 3.0 ya Pato la Taifa; na
- Kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne (4).

Misingi ya Bajeti

- Mheshimiwa Spika, uandaaji wa shabaha za uchumi jumla kwa mwaka 2024/25 umezingatia misingi (assumptions) ifuatayo:
 - Kuongeteka kwa ushiriki wa sekta binafsi kwenye shughuli za uwekezaji na biashara;
 - Kuendelea kuhimili athari za majanga ya asili na yasiyo ya asili ikiwemo ukame, vita, magonjwa ya mlipuko, mafuriko;
 - Kuimarika kwa uchumi wa dunia na utulivu wa bei katika masoko ya fedha na bidhaa;
 - Kuendelea kuimarika kwa upatikanaji na usalama wa chakula nchini; na
 - Uwepo wa amani, usalama, umoja na utulivu wa ndani na nchi jirani.

Maeneo ya Vipambebe kwa Mwaka 2024/25

- Mheshimiwa Spika, bajeti ya Serikali ya mwaka 2024/25 imelenga kutekeleza vipambebe vilivyozingatia maeneo yaliyoainishwa kwenye Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 - 2025/26 wenye dhima ya "Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu" pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa mwaka 2024/25. Maeneo ya vipambebe yaliyoainishwa katika Mpango ni pamoja na: kuchochea uchumi shindani na shirikishi; kuimarisha uwezo wa uzalishaji viwandani na utoaji huduma; kukuza biashara na uwekezaji; kuchochea maendeleo ya watu; na kuendeleza rasilimali watu.
- Mheshimiwa Spika, baadhi ya maeneo mahsusi yatakayopewa kipaumbele ni pamoja na: kukamilisha miradi ya KIELELEZO na ile ya KIMKAKATI; kuimarisha sekta za UZALISHAJI; kuimarisha rasilimali watu hususani katika sekta za HUDUMA ZA JAMII; kuongeza matumizi ya TEHAMA; na kuboresha mazingira ya ufanyaji biashara na uwekezaji wa sekta binafsi. Aidha, maeneo mengine ya muhimu katika utekezaji wa bajeti ya mwaka 2024/25 ni kugharamia: mishahara ya watumishi wa umma; deni la serikali; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; maandalizi ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050; na maandalizi ya michuano ya mpira wa miguu ya mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwa ni pamoja na ujenzi na ukarabati wa viwanja.
- Mheshimiwa Spika, miradi mahsusi katika maeneo ya kipaumbele ambayo Serikali itatekeleza kupitia Bajeti ya mwaka 2024/25 imeainishwa kwa kina katika hotuba iliyowasilishwa leo asubuhi na Mheshimiwa Prof. Kitila Alexander Mkumbo (Mb), Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais - Mipango na Uwekezaji, alipokuwa akiwasilisisha taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2024/25.

Usimamizi wa Matumizi ya Fedha za Umma

- Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya uwekezaji mkubwa kwenye mifumo ya uendeshaji wa shughuli zake ili kudhibiti matumizi ya fedha za umma. Hata hivyo, Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali amekuwa akitoa hoja zinazohusu matumizi ya fedha za umma. Nipende kulihakikishia Bunge lako Tukufu na wataanzania wote kuwa, Serikali makini ya Chama Cha Mapinduzi itaendelea kusimamia nidhamu ya matumizi ya fedha za umma kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti, Sura 439; Sheria ya Fedha za Umma, Sura 348; Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290; Sheria ya Ununuzi wa

Umma, Sura 410; na Sheria ya Matumizi ya Fedha za Umma ya Mwaka 2024. Aidha, Serikali itaendelea kuhakikisha Sheria hizo zinasimamiwa na kutekelezwa ipasavyo ikiwa ni pamoja na kujibu hoja zilizotolewa na Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na hoja za wakaguzi wa ndani. Na endapo itabainika Afisa Masuuli wa Fungu husika ameshindwa kutekeleza matakwa ya Sheria hizo, hatua kali za kinidhamu zitachukuliwa.

- Mheshimiwa Spika, niendeleo kuwasisitiza Maafisa Masuuli kuzingatia Waraka wa Mkuu wa Utumishi wa Umma Na. 2 wa mwaka 2021 kuhusu utaratibu wa kutumia magari, aina na stahili za magari kwa viongozi katika utumishi wa umma kwa lengo la kupunguza matumizi. Aidha, hatua nyingine zitakazochukuliwa ni pamoja na kupunguza safari za ndani na nje na kupunguza ukubwa wa uwakilishi kwenye mikutano ya ndani na nje ya nchi. Vilevile, niendeleo kuwasisitiza Maafisa Masuuli wote kuendelea kufanya vikao/mikutano kwa njia ya mtandao na kupunguza matumizi ya karatasi.
- Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuchukua hatua kwa taasisi za Serikali zinazokiuka taratibu za ununuzi ikiwemo kufanya ununuzi bila kupata ridhaa ya bodi za zabuni. Nitoe wito kwa taasisi zote za Serikali kufuata taratibu za ununuzi wa umma na kuhakikisha kuwa ununuzi wote unaidhinishwa na Bodi za Zabuni. Hii itaongoza uwazi na uwajibikaji katika mchakato wa ununuzi na hivyo, kudhibiti matumizi mabaya ya rasilimali za umma. Aidha, nawaelekeza Maafisa Masuuli kuendelea kutumia Mfumo wa Kielektroniki wa Ununuzi wa Umma katika ununuzi wa bidhaa, huduma na kandarasi pamoja na kuzingatia bei ya soko wakati wa ununuzi.
- Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kugharamia Miradi ya Maendeleo kwa Kutumia Vyanzo Mbadala (Alternative Project Financing - APF) ili kuongeza wigo wa upatikanaji wa fedha za utekezaji wa miradi ya maendeleo na kupunguza utegemezi wa bajeti ya Serikali Kuu. Mfano halisi wa utekezaji wa mkakati huo ni kufanikiwa kwa Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira Tanga (TANGA UWASA) kutoa hatifungani ya kijani yenye thamani ya shilingi bilioni 53.1. Aidha, Serikali itaendelea kutoa mafunzo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa, sekta binafsi na taasisi za fedha kuhusu ugharamiaji wa miradi kwa njia mbadala ikiwemo utekezaji wa miradi kwa ubia baina ya sekta ya umma na sekta binafsi (PPP).
- Mheshimiwa Spika, utakumbuka kuwa, mwaka 2023/24, Serikali ilianzisha vitengo vya ufuatiliaji na tathmini katika wizara na taasisi zake ili kuimarisha usimamizi wa utekezaji wa majukumu ya taasisi husika. Nipende kuwahakikishia kuwa Serikali itaendelea kuviongeza nguvu vitengo hivyo kwa kupipatia rasilimali watu, fedha na vitendea kazi ili kuhakikisha shughuli zinazotekelezwa zinaakisithamani halisi ya fedha.
- Mheshimiwa Spika, tukitekeleza hatua hizo za kudhibiti matumizi ya fedha za umma, tutaokoa fedha ambazo zitaweza kuelekezwa kwenye miradi itakayosaidia jamii kama vile ujenzi wa barabara, vituo vya afya, miundombinu ya maji na shule. Aidha, niwasihii viongozi wenzangu kuona umuhimu wa kusimamia matumizi ya fedha za umma ili kuweza kuleta maendeleo kwa wananchi. Na niwaonye wale wachache wanaotumia vibaya fedha za umma waache mara moja! Na wale watakaobainika hatua kali za kisheria zitachukuliwa dhidi yao.

III. MAFANKIO YA SERIKALI YA AWAMU YA SITA

- Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kumpongeza sana Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa uongozi wake shupavu ambao umedhihirishwa wazi na majira ambayo nchi imepitia. Ikumbukwe kuwa, Mheshimiwa Rais alipokea usukani wa kuiongoza nchi ikiwa imepatwa na tukio la huzuni la kuondokewa na aliyekuwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, tukio ambalo halikuwahi kutokea hapa nchini lakini MAMA hakuyumba na hata sasa tunasonga mbele, nchi haijakwama kwenye jambo lolote, Nchi inasonga mbele!

19. Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, alipokea nchi katika kipindi ambacho dunia ilikuwa inapita katika msukosuko wa kiuchumi kufuatia UVIKO - 19 na baadae kidogo mzozo wa kisiasa kule Ulaya ya mashariki, msukosuko wa kiuchumi ambao uliyumbisha hata chumi za mataifa makubwa, sababu ambazo zingetosha kuachana na miradi mikubwa ya maendeleo, lakini bado Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, akasema ataendelea miradi yote iliyokuwa inatekelezwa na awamu zilizopita na ataleta miradi mingine mipya.

20. Mheshimiwa Spika, licha ya misukosuko hiyo, Serikali ya Chama Cha Mapinduzi chini ya uongozi mahiri wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, imeendelea kuboresha maeneo yafuatayo: sekta za uzalishaji ikiwemo kilimo, mifugo, uvuvi na madini; miundombinu wezeshi hususan utekelezaji wa miradi ya reli, barabara, viwanja vya ndege, usafiri wa anga na mawasiliano; na huduma za kijamii ikiwemo maji, afya na elimu. Kwa ujumla, Serikali ya Awamu ya Sita imekuwa na mafanikio makubwa katika kipindi hiki cha miaka mitatu ambayo hayahitaji "VAR" kuyang'amua. Mheshimiwa Spika, naomba uniruhusu sasa nielezee baadhi ya mafanikio hayo kama ifuatavyo:

Sekta ya Uchukuzi

21. Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema, Mheshimiwa Rais aliahidi kuendelea utekelezaji wa miradi ya awamu zilizopita na kuleta miradi mipya. Ni dhahiri sasa, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan hakusema tu bali ametekeleza kauli hiyo. Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, alipokea mradi wa reli ya kisasa (SGR) ukiwa umetekelezwa kwa asilimia 83.55 kwa Lot 1 na asilimia 57.57 kwa Lot 2 ambazo sasa zimekamiliwa na kufanyiwa majaribio. Sasa hata nauli zimeshatangazwa Dar es Salaam - Dodoma bei ya jogoo wawili tu yaani shilingi 31,000. Hii inatuambia nini Mheshimiwa Spika? Dkt. Samia Suluhu Hassan, Ameweza pasipo mashaka kuiongoza Tanzania.

22. Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kuwa, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, aliahidi kuanzisha miradi mingine mipya. Hilo hakuliahidi tu, limetekelezwa kikamilifu kwani alianzisha ujenzi wa reli Lot 3 (Makutupora - Tabora), Lot 4 (Tabora - Isaka), Lot 6 (Tabora - Kigoma) na Lot 7 (Uvinza - Musongati) ambazo hazikuwepo wakati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan akipokea kijiti. Kazi kwenye vipande vyote hivi inaendelea kwa usimamizi wa upatikanaji wa fedha kupitia Standard Chartered Bank kwa Lot 3, Lot 4 na Lot 5, na Benki ya Maendeleo ya Africa (AfDB) kwa Lot 6 na Lot 7 ikiwa ni ushiriki wa kwanza kwa benki hii kushiriki kwenye mradi kama huu kwenye ukanda wetu.

23. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya bandari ikiwemo kuongeza kina kufikia mita 15.5 na upana mita 200 katika lango la kuingia na kugezuza meli kwa ajili ya kupokea meli kubwa katika bandari ya Dar es Salaam. Kadhalika, Serikali inaendelea na ujenzi wa Bandari Kavu ya Kwana ambapo utekelezaji umefikia asilimia 96.0.

24. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha usafiri wa anga ikiwemo: ujenzi wa kwanja cha ndege cha kimataifa cha Msalato ambapo ujenzi umefikia asilimia 56.9 kwa Package I - Miundombinu na asilimia 22.56 kwa Package II - Majengo. Aidha, Serikali inaendelea na ukarabati, upanuzi na uboreshaji wa viwanja vya ndege vya Iringa, Musoma, Tabora, Shinyanga, Sumbawanga na Moshi ambavyo vipa katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Vilevile, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya hali ya hewa nchini kwa kukamilisha ufungaji wa rada mbili (2) za hali ya hewa katika Mikoa ya Mbeya na Kigoma. Kadhalika, ndege mpya saba (7) zimenunuliwa na hivyo kuifanya ATCL kuwa na jumla ya ndege 16.

Sekta ya Ujenzi

25. Mheshimiwa Spika, ili kurahisisha huduma za usafiri na usafirishaji nchini pamoja na kuwawezesha wananchi kutekeleza shughuli zao za kiuchumi na kijamii, Serikali ya awamu ya sita imeendelea na ujenzi na ukarabati wa barabara kuu, barabara za mikoa na madaraja kupitia TANROADS pamoja na barabara za mijini na vijijini kupitia TARURA. Ni dhahiri MAMA hasemi tu, bali anatekeleza! Niwape mfano mmoja, utekelezaji wa ujenzi wa Daraja la Kigongo - Busisi lenye urefu wa kilomita 3 na barabara unganishi yenye urefu wa kilomita 1.66 kwa kiwango cha lami umefikia asilimia 88.0 na jumla ya shilingi bilioni 426.1 zimetumika. Mradi huu unatarajiwa kukamilika mwaka 2024/25.

26. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kuwa barabara za vijijini ni maisha, uchumi na usalama kwa wataanzania tulio wengi, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuiongoza bajeti ya TARURA kutoka shilingi bilioni 710.31 mwaka 2022/23, shilingi bilioni 825.09 mwaka 2023/24 hadi kufikia shilingi bilioni 841.19 kwa mwaka 2024/25. Bajeti hii itawezesha TARURA kuendelea na ujenzi, matengenezo pamoja na ukarabati wa miundombinu ya usafiri na usafirishaji wa vijijini na mijini. Hii nayo inatuambia nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Anatosha kuiongoza Tanzania.

Sekta ya Nishati

27. Mheshimiwa Spika, MAMA alipokea Mradi wa Kuzalisha Umeme kwa Kutumia Maji wa Julius Nyerere (JNHPP) utakaozalisha jumla ya MW 2,115 ukiwa na takribani asilimia 37 ambapo hadi Aprili 2024 utekelezaji ulikuwa umefikia asilimia 97.43 na kuanza uzalishaji kupitia mtambo namba tisa (9) unaoingiza katika Gridi ya Taifa jumla ya MW 235 na hivyo, kuimarisha upatikanaji wa umeme. Hadi kufikia hatua hii jumla ya shilingi trilioni 6.01 zimetumika. Kwa sasa kazi inaendelea ili kukamilisha ufungaji wa mitambo saba (7) yenye uwezo wa kuzalisha MW 235 kila mmoja. Aidha, Serikali imekamiliwa Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Rusumo kwa kutumia maporomoko ya maji ya Mto Kagera ambapo mradi huu unahusisha nchi tatu (3) za Tanzania, Burundi na Rwanda ambao unachangia MW 26.7 katika Gridi ya Taifa. Kwa upande wa mwingine, Serikali imeanza kutekeleza mradi wa ujenzi wa mitambo ya kuzalisha umeme wa MW 150 kwa kutumia nguvu ya jua katika eneo la Kishapu mkoani Shinyanga. Vilevile, Serikali inaendelea na ujenzi na ukarabati wa njia za kusafirisha na kusambaza umeme ambazo zinaunganisha maeneo mbalimbali nchini na nchi jirani.

28. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imekamiliwa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme ya msongo wa Kilovoti 400 na kituo kipya cha kupoza umeme cha Chalinze cha Kilovoti 400/220/132 na kimeanza kutumika kuingiza umeme katika Gridi ya Taifa. Kwa upande mwingine, Serikali imekamiliwa Mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 400 yenye urefu wa kilomita 414 kutoka Singida hadi Namanga kupitia Babati na Arusha. Gharama za mradi huu ni dola za Marekani milioni 258.82. Aidha, miundombinu yote ya kusafirisha umeme imekamiliwa na umeme unasafirishwa kutoka Singida hadi Arusha. Mradi huu utawezesha kuunganisha Gridi ya Taifa na Nchi za Afrika Mashariki (Eastern Africa Power Pool - EAPP).

29. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 400 kutoka Iringa kupitia Mbeya, Tunduma hadi Sumbawanga pamoja na ujenzi wa vituo vya kupoza umeme vya Kisada (Iringa), Iganjo (Mbeya), Tunduma hadi Sumbawanga umefikia asilimia 27 ya utekelezaji. Gharama za mradi huu ni dola za Marekani milioni 615. Mradi huu unalenga kuunganisha Gridi ya Taifa na nchi za Kusini mwa Afrika (Southern Africa Power Pool - SAPP). Kwa upande mwingine, Serikali imeanza kutekeleza mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 132 kutoka Malagarasi hadi Kidahwe mkoani Kigoma. Kazi hii inaenda sambamba na kazi ya ujenzi wa kituo cha kuzalisha umeme wa MW 49.5 kwa kutumia maporomoko ya maji ya Mto Malagarasi.

30. Mheshimiwa Spika, hadi Mei 2024, Serikali kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA) imeunganisha umeme katika vijiji 11,973, sawa na asilimia 97.2 ya vijiji vyote nchini na wakandarasi wanaendelea kukamilisha uunganishaji wa umeme katika vijiji vilivyobaki. Vilevile, vitongoji 32,827 kati ya 64,359 nchi nzima vimefikishiwa huduma ya umeme. Kazi hiyo inaendelea hadi vitongoji vyote vitakapopata umeme.

31. Mheshimiwa Spika, katika Mradi wa Bomba la Mafuta Ghafi la Afrika Mashariki, Serikali kupitia TPDC inamiliki asilimia 15 ya hisa. Hadi mwezi Mei 2024, Serikali imelipa jumla ya Dola za Marekani milioni 307.3, sawa na asilimia 99.8 ya kiasi kinachotakiwa kulipwa cha Dola za Marekani milioni 308. Kazi mbalimbali zinaendelea kutekelezwa ambapo shehena za mabomba ya mradi yenye jumla ya urefu wa kilomita 600 zimewasil nchini na mradi unatarajia kuendelea kupokea shehena ya mabomba yenye jumla ya urefu wa kilomita 100 kila mwezi kwa miezi 11 ijayo. Kazi ya kulaza mabomba inatarajiwa kuanza mwezi Agosti 2024 na mradi kukamilika Desemba 2025. Mafanikio haya katika sekta ya nishati ni ishara kwamba MAMA amedhamiria upatikanaji wa umeme wa uhakika nchi nzima. Hakika MAMA Mitano Tena!

Sekta ya Maji

32. Mheshimiwa Spika, sio tu kwamba, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan ameendelea miradi ya kimkakati na kuleta mipya, bali ameweza kuweka historia ya kukwama miradi sugu ya maji iliyoshindikana kwa miaka mingi. Katika kutimiza azma ya kumtua mama ndoo kichwani, Serikali imeendelea kutekeleza miradi mikubwa na ya kimkakati yenye lengo la kuimarisha upatikanaji wa huduma ya maji mijini na vijijini. Kwa msisitizo zaidi Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan imekamiliwa Mradi wa Ujenzi wa tekeo (intake) Kigoma na Mradi wa Maji wa Orkesumet Manyara. Aidha, Serikali iliendelea na utekelezaji wa: Mradi wa Ujenzi wa mtambo wa kutibu maji Butimba ambao utekelezaji umefikia asilimia 99; Mradi wa Maji Mugango - Kiabakari - Butiama asilimia 99; Mradi wa Maji Same - Mwanga - Korogwe asilimia 92; Mradi wa Maji kutoka Mto Kiwira kwenda jijini Mbeya asilimia 20; Mradi wa Maji wa Miji 28 asilimia 25; na Mradi wa Ujenzi wa Bwawa la Kidunda asilimia 20. Mheshimiwa Spika, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu na wananchi kwa ujumla kuwa hadi Desemba 2023, hali ya upatikanaji wa huduma ya maji safi na salama ulifikia asilimia 79.6 katika maeneo ya vijijini na asilimia 90.0 mijini. Kwa ujumla, mafanikio hayo yamechangiwa na kukamilika kwa utekelezaji wa miradi 1,633 za maji vijijini na miradi 213 za maji mijini. Hii inatambua nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, anajali mahitaji ya lazima ya wananchi wa Tanzania.

Sekta ya Kilimo

33. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya kilimo, Mheshimiwa Rais alipokea nchi ikiwa na eneo la umwagiliaji la ukubwa wa hekta 726,000 tokea tunapata uhuru. Kwa kipindi chake takribani miaka mitatu anatekeleza miradi mipya yenye ukubwa wa hekta 543,366 yenye thamani ya shilingi trilioni 1.18 na ameanza ujenzi wa mabwawa makubwa 14 na kukamilisha upembuzi yakiniifu wa mabonde 22. Kwa upande wa sekta ndogo ya mbegu, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan alipokea nchi ikiwa inajitosheleza kwa mahitaji ya mbegu bora kwa asilimia 22 tu na sasa ndani ya miaka mitatu ya uongozi wake tumefikia utoshelevu wa asilimia 78 na ifikapo 2026/27 tutakuwa tumejitosheleza kwa asilimia 100. Kwa upande wa uhifadhi wa chakula, nchi ilikuwa na uwezo wa tani 250,000 tu sasa katika kipindi cha miaka mitatu tumefikia tani 500,000. Mauzo ya nje yalikuwa wastani wa dola za Marekani bilioni 1.2 leo tuna wastani wa dola za Marekani bilioni 2.3. Utoshelevu wa chakula umefikia asilimia 124 mwaka 2023/24 na kutarajiwa kufikia asilimia 130 mwaka 2024/25. Hii nayo inatambua nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, anapambana kwa vitendo kuondoa umasikini wa wataanzania.

34. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu wa sekta ya kilimo, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuongeza bajeti ya Wizara ya Kilimo kutoka shilingi bilioni 294.0 mwaka 2021/22 hadi shilingi bilioni 970.8 mwaka 2023/24. Kuongezeka kwa bajeti hiyo kumewezesha kuendelea na utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II) yenye lengo la kuboresha sekta ya kilimo ili kuongeza tija katika kilimo ikijumuisha kuinua wakulima wadogo, kuimarisha usalama wa chakula na lishe pamoja na kuongeza mchango katika Pato la Taifa. Aidha, Serikali ilitoa ruzuku ya mbolea kiasi cha shilingi bilioni 389.9.

Sekta ya Mifugo na Uvuvi

35. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuongeza Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kutoka shilingi bilioni 66.8 mwaka 2020/21 hadi bilioni 295.9 mwaka 2023/24. Ongezeko hilo ni mara 4 zaidi ya bajeti iliyokuwa ikitengwa awali. Kutokana na ongezeko hilo na utekelezaji mzuri wa sera na miongozo iliyoopo, mafanikio mbalimbali yamepatikana ikijumuisha: kuongezeka kwa mauzo ya mazao ya mifugo na uvuvi nje ya nchi; ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya mifugo na uvuvi ikiwemo Bandari ya Uvuvi Kilwa Masoko ambapo ujenzi umefikia asilimia 53; ujenzi wa miundombinu ya ukuzaji viumbe maji, mialo na masoko ya samaki, ujenzi wa miundombinu ya maabara ya uzalishaji wa chanjo za mifugo, minada ya kisasa 51; ujenzi wa majosho 746 na mabwawa 15; uzalishaji wa malisho na pembejeo ikiwa ni pamoja na kuongezeka kwa maeneo ya malisho hadi kufikia hekta milioni 3.5; kuboresha huduma za ugani nchini kwa kutoa mafunzo na vitendea kazi kwa wataalamu; uboreshaji wa mbari za mifugo na upatikanaji wa vifaranga vya samaki; kuboresha shughuli za uvuvi katika bahari kuu; na kuwawezesha wakulima wa mwani, wafugaji na wavuvi kupata mikopo ya vitendea kazi na fedha taslimu.

utumishi kabla ya mwaka 1999.

103. Mheshimiwa Spika, kwa muktadha huo, ni muhimu kuelewa sababu za ongezeko la deni kabla ya kutoa hukumu au kueneza hofu. Serikali yetu inaendelea kuchukua hatua za makusudi kuhakikisha kwamba mikopo inayochukuliwa inatumika kwa malengo yaliyokusudiwa na kwa manufaa ya taifa letu. Hatua hizi zinaenda sambamba na juhudi zetu za kulipa madeni kwa wakati, hali inayotuweka katika nafasi nzuri ya kifedha na kuendeleza uaminifu wetu kimataifa.
104. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba uwiano wa maendeleo ndani ya nchi yetu haukuwa sawa kwa muda mrefu. Baadhi ya mikoa imekuwa na miundombinu bora zaidi, kama vile barabara nzuri, idadi kubwa ya shule za msingi na sekondari, vyyuo vingi, na huduma bora za maji na umeme ikiwemo umeme unaofika hadi kwenye mabanda ya mifugo. Wakati huo huo, mikoa mingine inakabiliwa na changamoto nyingi ikiwemo ukosefu wa umeme katika makazi ya watu. Katika kutatua tofauti hizi, Serikali ya Awamu ya Sita imechukua hatua madhubuti kwa kuingia mikataba ya mikopo ya fedha ili kufadhili miradi mbalimbali ya maendeleo katika sekta tofauti. Nitaeleza kwa undani zaidi kuhusu miradi hiyo na jinsi fedha hizo zilivyotumika, hivi punde.
105. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Sita, tumekopa jumla ya shilingi bilioni 17,218.21 kutoka katika vyanzo vya nje kwa lengo la kugharamia shughuli mbalimbali za maendeleo. Fedha hizo zimeelekezwa kwenye miradi mikubwa ya kimkakati ikiwemo: Mradi wa Ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR) kwa vipande mbalimbali pamoja na ununuzi wa mabehewa na vichwa vya treni. Mikoa itakayonufaika na mradi huu ni pamoja na Dar es Salaam, Morogoro, Dodoma, Singida, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Katavi na Kigoma. Miradi hii pia itafungua fursa za kiuchumi kutoka nchi jirani kama vile Burundi na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo.
106. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2023/24, sekta ya ujenzi ilitengwa jumla ya shilingi bilioni 4,164.96. Fedha hizo zimeelekezwa kwenye miradi mbalimbali ya ujenzi inayotekezwa katika mikoa tofauti nchini. Chini ya uongozi wa Mama yetu, Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na kwa ushirikiano na washirika wetu wa maendeleo, tumeweza kuendelea na utekezaji wa ujenzi wa miradi ya barabara na viwanja vya ndege zaidi ya 14. Miradi hiyo ina thamani ya dola za Marekani bilioni 2.81, sawa na shilingi trilioni 7.34, ikijumuisha mikopo nafuu na misaada kutoka kwa Washirika wa Maendeleo kama Benki ya Maendeleo Afrika (AfDB), Benki ya Dunia, JICA, Mfuko wa Maendeleo wa Kuwait, na Mfuko wa Maendeleo wa OPEC.
107. Mheshimiwa Spika, baadhi ya barabara zinazojengwa kwa fedha za washirika hawa ni pamoja na: Ujenzi wa Barabara ya Mabasi ya Haraka (BRT) Awamu ya Pili (Kariakoo - Mbagala), Tatu (Posta - Gongolamboto) na Nne (Posta - Tegeta) Jijini Dar es Salaam; Mradi wa Barabara za Mzunguko kwa Jiji la Dodoma; barabara ya Mnivata - Masasi - Newala; barabara ya kikanda ya Tanzania - Burundi, Rumonge Gitaza kabingo - Kasulu Manyovu; barabara ya kikanda ya Bagamaoyo - Horohoro/Lunga Lunga - Malindi; barabara za Malagarasi - Ilunde - Uvinza, Kazilambwa - Chagu, Kasekese - Ikola - Karema; Barabara ya Kahama - Bulyanhulu - Kakola; barabara za Rusahunga - Rusumo, Mtwara - Mingoyo - Masasi, Rutukila - Songea, Iringa - Msembe; pamoja na ujenzi wa daraja la Jangwani. Ujenzi huu, unaenda sambamba na ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Msalato na viwanja vya ndege vya Tanga, Ziwa Manyara na Iringa. Miradi hii ipo katika hatua mbalimbali za utekezaji wake na baadhi yake inategemewa kukamilika katika mwaka 2024/25.
108. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kuboresha huduma za jamii, jumla ya shilingi bilioni 4,063.31 zilielekezwa kwa ajili ya kupambana na athari za UVIKO-19. Fedha hizi zimeelekezwa katika ujenzi wa madarasa ya shule za msingi na sekondari, kuboresha huduma za afya, na ufufuaji wa sekta ya utalii, miradi ambayo imetekezwa nchi nzima.
109. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya elimu, shilingi bilioni 2,427.42 zilielekezwa kwenye miradi muhimu ikiwemo Mradi wa Maboresho ya Elimu ya Juu kwa Mageuzi ya Kiuchumi, ambao unatekezwa na vyyo vikuu vyote vya umma Tanzania Bara na Zanzibar. Aidha, tunaendeleza Mradi wa Kuboresha Elimu Msingi Zanzibar ili kuimarisha misingi ya elimu katika eneo hilo.

110. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya maji, shilingi bilioni 1,012.06 zilikipwa kwa ajili ya miradi ya maji inayotekezwa Tanzania Bara na Zanzibar. Miradi hii inajumuisha Mradi wa Maji Safi na Usafi wa Mazingira Vijijini - Sustainable Rural Water Supply and Sanitation kwa upande wa bara, na Mradi wa Usambazaji Maji Mijini kwa upande wa Zanzibar.
111. Mheshimiwa Spika, katika juhudi za kuimarisha miundombinu ya nishati nchini, shilingi bilioni 2,051.32 zilielekezwa kutekeleza miradi mbalimbali ya sekta ya nishati. Kwenye sekta ya mawasiliano, shilingi bilioni 1,631.84 zimeelekezwa kwenye miradi kama Mradi wa Digital Tanzania, unaotekezwa nchi nzima kuboresha upatikanaji na ubora wa mawasiliano.
112. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya kilimo, shilingi bilioni 1,379.68 zimeelekezwa kutekeleza miradi katika mikoa yote ya Tanzania Bara na Zanzibar, ikiwemo mradi wa Tanzania Food Systems Resilience Program na Agricultural Inputs Support Project, ambayo inalenga kuongeza uzalishaji na usalama wa chakula. Aidha, jumla ya shilingi milioni 2,433.98, zimeelekezwa katika sekta nyingine kama ardhi, afya, utawala bora, maendeleo ya jamii na sekta ya fedha ili kuboresha huduma na miundombinu muhimu.
113. Mheshimiwa Spika, kwa maelezo haya, ni dhahiri kwamba Serikali ya Awamu ya Sita imeingia mikataba ya mikopo ya fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo kwa kiasi kikubwa ukiachilia mbali ile sehemu ya deni iliyoongezeka kwa sababu za msukosuko wa uchumi duniani.
114. Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo, kampuni kubwa za kimataifa za Moody's Analytics na Fitch Ratings zilifanyia nchi yetu tathmini ya uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni. Matokeo ya tathmini ya awamu ya kwanza ya mwaka 2023 yalibainisha kuwa Tanzania inakopesheka na ina uwezo wa kulipa madeni. Kampuni ya Moody's ilifanya mapitio ya pili ya mwenendo wa uchumi wa Tanzania Machi 2024. Kufuatia mapitio hayo, Tanzania imepandishwa Daraja la uwezo wa nchi kukopesheka kutoka B2 ikiwa na mtazamo chanya (Positive Outlook) hadi B1 ikiwa na mtazamo thabiti (Stable Outlook). Daraja hili ni la juu kabisa katika ukanda wa Afrika Mashariki na inatokana na jitihada za Serikali ya Chama cha Mapinduzi chini ya uongozi thabiti wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, katika kuboresha mazingira ya ufanyaji biashara na uwekezaji pamoja na ukuaji wa uchumi. Faida za kupandishwa daraja kwa Tanzania ni pamoja na: kuvutia uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje; na kuongeza upatikanaji wa fedha kwa ajili ya utekezaji wa miradi ya Serikali na sekta binafasi katika masoko ya fedha ya kimataifa. Aidha, Kampuni ya Fitch imeanza kufanya mapitio kama haya mwezi Mei 2024.

IV. TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2023/24

Mwenendo wa Mapato

115. Mheshimiwa Spika, katika bajeti ya mwaka 2023/24, Serikali ilitarajia kukusanya jumla ya shilingi trilioni 44.39 kutoka katika vyanzo vya ndani na nje. Hadi Aprili 2024, jumla ya shilingi trilioni 35.25 zilipatikana kutoka vyanzo hivyo, sawa na asilimia 79.4 ya lengo la mwaka. Mchanganuo wa mapato yaliyoapatikana ni kama ifuatavyo:
 - (i) Mapato yaliyokusanywa kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania yalikuwa ni shilingi trilioni 21.31, sawa na asilimia 79.7 ya lengo la mwaka;
 - (ii) Mapato yasiyo ya kodi yanayokusanywa na Wizara, Wakala na Taasisi za Serikali yalifikia shilingi trilioni 1.91, sawa na asilimia 54.4 ya lengo la mwaka;
 - (iii) Mapato yanayokusanywa na Mamlaka za Serikali za Mitaa yalifikia shilingi bilioni 931.0, sawa na asilimia 81.4 ya lengo la mwaka;
 - (iv) Misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo ilifikia shilingi trilioni 4.93, sawa na asilimia 90.1 ya lengo la mwaka;
 - (v) Mikopo ya kibiashara kutoka vyanzo vya ndani ilikuwa shilingi trilioni 4.61, sawa na asilimia 84.8 ya lengo la mwaka; na
 - (vi) Mikopo ya kibiashara kutoka vyanzo vya nje ilikuwa shilingi trilioni 1.56, sawa na asilimia 74.5 ya lengo la mwaka.

Mwenendo wa Matumizi

116. Mheshimiwa Spika, makadirio ya matumizi yaliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu kwa mwaka 2023/24 ni shilingi trilioni 44.39, ambapo shilingi trilioni 30.31 ni matumizi ya kawaida na shilingi trilioni 14.08 ni matumizi ya maendeleo. Katika kipindi cha Julai 2023 hadi Aprili 2024, jumla ya shilingi trilioni 35.63 zimetolewa, sawa na asilimia 80.3 ya lengo la mwaka. Kati ya kiasi hicho, shilingi trilioni 23.29, sawa na asilimia 76.8 ya lengo la mwaka zilikuwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Aidha, jumla ya shilingi trilioni 12.34, sawa na asilimia 87.7 ya lengo la mwaka zimetolewa kwa ajili ya utekezaji wa miradi ya maendeleo.
117. Mheshimiwa Spika, baadhi ya maeneo yaliyopelekea fedha katika kipindi cha marejeo ni pamoja na: ulipaji wa deni la Serikali shilingi trilioni 8.84; ulipaji wa mishahara ya watumishi shilingi trilioni 8.28; ujenzi wa barabara, madaraja, na viwanja vya ndege shilingi trilioni 1.27; ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya reli ikiwemo mradi wa ujenzi wa reli ya kisasa (SGR) shilingi trilioni 1.71; utekezaji wa mradi wa Kufua Umeme katika Bwawa la Julius Nyerere (JNHPP) MW 2,115 na mradi wa kusambaza umeme vijijini kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA) shilingi trilioni 1.02; ugharamiaji wa mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na vyyo vya kati shilingi bilioni 570.3; ugharamiaji wa Programu ya Elimumsingi na Sekondari bila Ada shilingi bilioni 333.0; utekezaji wa mradi wa Kuboresha Shirika la Ndege la Tanzania (ATCL) ikijumuisha ununuzi wa ndege shilingi bilioni 244.8; na utekezaji wa miradi ya maji mijini na vijijini shilingi bilioni 457.4.
118. Mheshimiwa Spika, utakumbuka kuwa nchi yetu ilikumbwa na janga la mvua za El-Nino ambazo ziliharibu kwa kiasi kikubwa miundombinu ya barabara, madaraja na reli. Kufuatia hali hiyo, Serikali makini ya Awamu ya Sita ilifanya jitihada za makusudi kurejesha hali ya awali ya miundombinu hiyo kwa kutoa jumla ya shilingi bilioni 136.2 kupitia TANROADS na TARURA. Nipende kuwahakikishia watazania kuwa Serikali itaendelea kutoa fedha kwa ajili ya kugharamia ukarabati wa miundombinu iliyoharibiwa. Aidha, nazielekeza taasisi zote zinazohusika na ujenzi wa miundombinu kuhakikisha zinafanya usanifu wa miradi kwa kuzingatia mabadiliko ya tabianchi.

Ulipaji wa Malimbikizo ya Madeni

119. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2024, Serikali imelipa madeni yaliyohakikiwa ya jumla ya shilingi trilioni 1.19. Kati ya kiasi hicho, madeni yatokanayo na mashauri ya kimahakama na hati za makubaliano (deed of settlement) ni shilingi bilioni 535.8, wazabuni shilingi bilioni 268.0, makandarasi shilingi bilioni 263.3, watumishi shilingi bilioni 106.7 na watoa huduma shilingi bilioni 14.6. Ulipaji huu wa madeni umesaidia kuongeza ukwasi na hivyo kuchochea shughuli za kiuchumi. Aidha, ili kuipunguzia Serikali gharama za malipo ya madeni, nazielekeza taasisi zote za Serikali kuhakikisha zinawasilisha hati za madai Wizara ya Fedha kwa wakati na kufuata taratibu inapolazimu kuvunja mikataba.

V. MIKAKATI YA KUONGEZA MAPATO KWA MWAKA 2024/25

120. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita, chini ya uongozi wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, itaendelea na jitihada za kuongeza mapato ya ndani ikiwa ni pamoja na kuanza utekezaji wa Mkakati wa Muda wa Kati wa Kuongeza Mapato (2024/25 - 2026/27) kwa lengo la kupunguza utegemezi wa kibajeti na kuzidi kulitelea maendeleo Taifa letu. Mkakati huo umejikita katika kuongeza wigo wa kodi, kuendelea kuimarisha mifumo ya usimamizi na ukusanyaji wa mapato pamoja na kuhamasisha umma juu ya umuhimu wa kulipa kodi kwa hiari.
121. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza wigo wa mapato, Serikali itaendelea kuboresha vyanzo vya mapato kwa kuhakikisha vinaakisi misingi ya ukusanyaji mapato. Aidha, utoaji elimu kwa umma kuhusu ulipaji kodi utakuwa endelevu ili kuongeza uhiari na kuhakikisha kodi stahiki inakusanywa. Vilevile, kupitia fursa za uwekezaji zinazoibuliwa, Serikali itaendelea kutambua walipakodi wapya ikiwemo kusajili kampuni za kimataifa zinazoendesha biashara kidijitali hapa nchini kupitia mfumo wa usajili uliorahisishwa.
122. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha ulipaji kodi, ada na tozo mbalimbali na kuongeza uhiari wa ulipaji wa kodi, Serikali inaendelea kufanya maboresho ya mifumo

maswali na kukidhi kiu ya jamii ya Watanzania katika kuchachua uwekezaji kwenye shughuli mbalimbali za uzalishaji mali ndani ya nchi na kuweka mkazo katika sekta za kimkakati kama vile viwanda, kilimo, madini, utalii, ufugaji na uvuvi, miundombinu ya umeme, uchukuzi na usafirishaji na sekta za kijamii za elimu na afya. Maboresho haya yanalenga pia kukuza uchumi jumla, kukuza ajira na hatimaye kupunguza ukali wa maisha ya wananchi ("Macro economic objectives for inclusive economic growth"). Aidha, Hatua hizo zinalinga pia kuimarisha usimamizi, ukusanyaji wa mapato ya ndani ya nchi na kudhibiti upotevu wa mapato ya Serikali ("Domestic Revenue Mobilization and Improvements in Tax Administration"). Marekebisho yanayopendekezwa yanahusu Sheria zifuatazo:

1. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, SURA 148;
2. Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332;
3. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, SURA 147;
4. Sheria ya Usimamizi wa Kodi, SURA 438;
5. Sheria ya Kuendeleza Ufundi Stadi, SURA 82;
6. Sheria ya Serikali za Mitaa ya Utozaji wa Kodi ya Majengo, SURA 289;
7. Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, SURA 197;
8. Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, SURA 342;
9. Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha, SURA 407;
10. Sheria ya Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma, Mwaka 2018;
11. Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, SURA 220;
12. Sheria ya Mtoto, SURA 13;
13. Sheria ya Bandari, Mwaka 2004;
14. Sheria ya Sukari, Namba 6;
15. Sheria ya Korosho, Namba 18;
16. Sheria ya Madini, SURA 123;
17. Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, SURA 41;
18. Sheria ya Reli, Mwaka 2017;
19. Sheria ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania, SURA 157;
20. Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji), SURA 124;
21. Sheria ya Usimamizi wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004;
22. Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, SURA 276;
23. Sheria ya Usafirishaji Bidhaa Nje ya Nchi, SURA 196;
24. Maboresho ya Ada na Tozo mbalimbali za Taasisi za Serikali pamoja na Utekezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara (Blueprint); na
25. Marekebisho madogo madogo katika baadhi ya Sheria za Kodi na Sheria nyingine mbalimbali.

1. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, SURA 148
139. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148 kama ifuatavyo:

- i. Kufanya marekebisho kwenye Kipengele cha 18 cha Sehemu ya Kwanza ya Jedwali la Msamaha ili kujumuisha magari pamoja na vifaa vinavyotumiwa na Jeshi la Wananchi (military and armed forces). Lengo la hatua hii ni kuwezesha Jeshi la Wananchi kutekeleza majukumu yake ya ulinzi na usalama wa nchi. Aidha, msamaha utatolewa baada ya kupata uthibitisho wa Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Ulinzi ili kuhakikisha msamaha husika unatumika kwa manufaa ya Jeshi la Wananchi na si vinginevyo;
- ii. Kujumuisha wazalishaji na waunganishaji wa ndege nchini kwenye wigo wa msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani unaotolewa kwenye matengenezo kinga ya ndege (aircraft maintenance), uuzaji na ukodishaji wa ndege, injini za ndege na vifaa vyake vinavyouzwa nchini. Lengo la hatua hii ni kufanya wazalishaji na waunganishaji wa ndege nchini kuwa shindani sokoni, kuvutia uwekezaji nchini, kuchochea ukuaji wa tasnia ya Anga pamoja na kuunga mkono juhudi za kuhamasisha Sekta ya Utalii Hatua hii inatarajiwa kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 7.1;
- iii. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye madawa ya kutibu na kusafisha maji, dira za maji na huduma ya uondoshaji wa maji taka (sewage). Msamaha utatolewa kwa Mamlaka za Maji baada ya kupata ridhaa ya Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Maji. Lengo la hatua hii ni kufanikisha utoaji wa huduma ya maji safi na salama nchini;
- iv. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye uingizwaji

wa vifaa vya kiteknolojia kwa ajili ya kuwasaidia waamuzi (Video Assistant Referee equipment and accessories). Lengo la hatua hii ni kuhakikisha nchi inapata vifaa muhimu vya michezo kwa kuzingatia kuwa, Tanzania ni moja ya nchi mwenyeji zitakazohusika katika maandalizi ya michuano ya fainali ya kuwania kombe la mataifa ya Afrika (AFCON) mwaka 2027 na hivyo kunufaika na ongezeko la akiba ya fedha za kigeni, kukuza taswira ya nchi kimataifa na uwepo wa fursa kwa makampuni ya ndani kutangaza biashara zao. Aidha, msamaha utatolewa baada ya vifaa hivyo kupata idhini ya Waziri mwenye dhamana ya masuala ya michezo ili kuhakikisha kuwa msamaha huo unatumika kama ilivyokusudiwa na si vinginevyo;

- v. Kuweka takwa la marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT Refunds) kulipwa ndani ya siku 30 kutoka tarehe ya kuwasilishwa kwa maombi ya marejesho hayo. Hatua hii inalenga kuchochea ulipaji kodi wa hiari na kuongeza uwajibikaji kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania;
- vi. Kujumuisha trekta lenye ekeli moja (single axle tractors/ power tiller) linalotambulika kwa HS Code 8701.10.00 kwenye wigo wa zana na vifaa vya kilimo vinavyopata msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani. Marekebisho haya yanalenga kuakisi mawanda ya bidhaa zilizosamehewa pamoja na kuonisha H.S Codes zilizomo kwenye kitabu cha Viwango vya Pamoja vya Ushuru cha Jumuiya ya Afrika Mashariki (East African Community Common External Tariff) cha mwaka 2017 na zile zilizomo kwenye kitabu cha mwaka 2022;
- vii. Kufanya marekebisho kwenye Sehemu ya Kwanza ya Jedwali la Misamaha ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kuondoa baadhi ya vifaa vyenye matumizi mbadala kwenye wigo wa vifaa vya kilimo vinavyopata msamaha wa kodi. Vifaa hivyo vinatambulika kwa HS Code 8201.10.00 (chepe); 8201.30.00 (sururu). Lengo la hatua hii ni kuendana na azma ya Serikali ya kupunguza misamaha isiyo na tija kwa lengo la kulinda mapato ya Serikali na kupunguza matumizi yanayohusiana na utoaji wa misamaha ya kodi (tax expenditure). Aidha, tathmini iliyofanywa imebaini kuwa, msamaha husika haujafikia malengo kutokana na vifaa hivyo kuwa na matumizi mbadala. Hatua hii inatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 4,250;
- viii. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha uuzaji wa dhahabu kwa Benki Kuu ya Tanzania, na hivyo kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni na kupunguza tatizo la uhaba wa dola za Marekani. Aidha, hatua hii inalenga pia kuchochea ukuaji wa viwanda vya kusafisha madini (refineries) nchini kwa kuwa Benki Kuu ya Tanzania hununua dhahabu baada ya kusafishwa na viwanda hivyo pekee;
- ix. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Viwanda vya Kusafishia Dhahabu Nchini (refineries). Lengo la hatua hii ni kuchochea ukuaji wa viwanda hivyo nchini kwa kuhakikisha kuwa vinapata malighafi za kutosha (feed stock). Aidha, pendekezo hili pia linalenga kutimiza azma ya Serikali ya kuhakikisha kuwa madini ghafi ya dhahabu yanasafishwa nchini na kuongezwa thamani kabla ya kusafirishwa kwenda nje ya nchi;
- x. Kufuta Msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye madini ya thamani, madini ya vito na madini mengine ya thamani yanayouzwa kwenye vituo vya kusafishia dhahabu (refineries) vilivyopo nchini. Lengo la hatua hii ni kuongeza mchango wa Sekta ya Madini katika ukuaji wa Pato la Taifa. Hatua hii inatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 18,150;
- xi. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye mbolea inayozalishwa ndani ya nchi kwa kipindi cha mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa wakulima na walaji hasa katika kipindi hiki cha mdororo wa uchumi duniani;
- xii. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye bidhaa za nguo zinazotengenezwa kwa kutumia pamba inayolimwa nchini kwa kipindi cha mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa wakulima na pamba na viwanda vinavyotengeneza nguo

nchini hasa katika kipindi hiki cha mdororo wa uchumi;

- xiii. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye mafuta ya kula yanayozalishwa ndani ya nchi kwa kutumia mbeu zinazozalishwa nchini kwa muda wa mwaka mmoja. Hapo awali, msamaha huu ulitolewa kwa kipindi cha mwaka mmoja (1) kupitia Sheria ya Fedha ya mwaka 2023 na ukomo wake ni tarehe 30 June 2024. Lengo la hatua hii ni kuendeleza unafuu wa bei ya mafuta ya kula iliyopanda kutokana na mdororo wa uchumi pamoja na vita ya Urusi na Ukraine vilivyosababisha uhaba wa mafuta hayo; na
- xiv. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye huduma ya data zinazotolewa mtandaoni (online data service). Mabadiliko haya yanaenda sambamba na kuweka tafsiri ya maneno online data services na kujumuisha huduma hiyo kwenye wigo wa utozaji wa huduma za kidijitali. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuendana na mabadiliko ya kiteknolojia. Hatua hii inatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 16,397.

Hatua zote za Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 22,393.

2. Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332

140. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kama ifuatavyo:

- i. Kujumuisha Taasisi zinazofanya shughuli za uboreshaji wa huduma za afya (advancement of health) na utunzaji wa mazingira kwenye wigo wa Taasisi zinazotoa huduma za hisani (Charitable Organisations) ili ziweze kupata nafuu ya ukokotoaji wa Kodi ya Mapato kulingana na matakwa ya Sheria. Lengo la hatua hii ni kuchochea huduma za hisani kwenye eneo la afya na utunzaji wa mazingira hususan katika kipindi hiki ambacho dunia inakabiliana na athari za mabadiliko ya Tabianchi;
- ii. Kufanya marekebisho ya kifungu cha 4(8) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura. Na. 332, ili kuondoa takwa la kulipa kodi ya mapato mbadala (Alternative Minimum Tax) kwa makampuni yanayochakata mazao ya Chai, ambayo yanatengeneza hasara kwa kipindi cha miaka mitatu (3). Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwenye Sekta ya Chai ambayo kwa sasa inakabiliana na changamoto mbalimbali ikiwemo upatikanaji wa hasara unaosababishwa na bei ya zao hilo kushuka katika soko la dunia;
- iii. Kufanya marekebisho kwenye Kifungu cha 11 cha Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332 kwa kuweka takwa la risiti za kielektroniki kutumika katika kuthibitisha manunuzi yaliyofanywa kwenye mwaka husika wa mapato ambayo yamechangia katika uzalishaji wa mapato. Hatua hii haitahusisha muuza bidhaa au mtoa huduma ambaye ni raia wa kigeni na hayupo Tanzania au mtu yeyote ambaye hayupo katika wigo wa kutoa risiti za kielektroniki. Lengo la hatua hii ni kuhimiza utoaji risiti za kielektroniki na kulinda mapato ya Serikali;
- iv. Kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kwa kuruhusu michango ya asilimia 15 inayolipwa na Taasisi za Serikali kwenda Mfuko Mkuu wa Serikali kwa miungoni mwa sehemu ya gharama za Taasisi kwenye ukokotoaji wa kodi ya mapato (deductible expenditure). Lengo la hatua hii ni kupunguza changamoto zilizopo katika ukokotoaji wa kodi hiyo kwa kuwa fedha hizo huingizwa Mfuko Mkuu wa Serikali. Hatua hii inatarajiwa kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha Shilingi milioni 1,000;
- v. Kufanya maboresho kwenye Jedwali la Kwanza la Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332, kwa kurekebisha viwango elekezi vya kodi vinavyotumika kwa wazalishaji wa abiria ambao mauzo ghafi yao hayazidi kiasi cha shilingi milioni mia moja na ambao hawawajibiki kuandaa hesabu kisheria. Maboresho haya yanalenga kutoa unafuu wa kodi kwa wafanyabishara wa Kundi/ Daraja A na kuendana na hali halisi ya utekelezaji wa shughuli hizo hususan za usafirishaji kupitia daladala. Hatua hii inatarajiwa kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,265;
- vi. Kuweka takwa kwa raia wa kigeni (non-resident) kukusanya kodi ya zuio kwa kiwango cha asilimia 5 kwenye malipo yanayofanywa kwenda kwa mtengeneza

maudhui mkaazi (resident digital content creator). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 675;

vii. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia mbili kwenye malipo yanayotokana na ununuzi wa madini ya viwandani (industrial minerals). Aidha, utozaji huu hautahusisha chumvi, madini ya metaliki au madini mengine ya thamani kama yalivyotafsiriwa kwenye Sheria ya Madini, SURA 123 yatakayouzwa na mmiliki wa Leseni ya Uchimbaji Mdogo wa Madini (Primary Mining Licence) au mchimbaji mdogo wa madini (Artisanal Miner). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji kodi;

viii. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia 3 kwenye mapato yatokanayo na uhamishaji au ubadilishanaji wa mali za kidijitali (digital assets). Mabadiliko haya yanaenda sambamba na kuweka tafsiri ya maneno "mali za kidijitali". Aidha, Mmiliki wa jukwaa au mtu yeyote atakayefanikisha zoezi la uhamishaji au ubadilishanaji, atawajibika kuwa wakala wa kukusanya kodi hiyo na kuiwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania. Raia wa kigeni anayemiliki jukwaa linalotumika kufanikisha uhamishaji au ubadilishanaji wa mali za kidijitali, atapaswa kujisaliji chini ya mfumo uliopo wa simplified tax regime. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 465;

ix. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia 5 kwenye malipo ya biashara ya kutengeneza maudhui ya kidijitali (digital content creators) yanayofanywa na wakaazi (resident business). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 968;

x. Kutoza Kodi ya Mapato kwa kiwango cha asilimia 2 kwenye malipo yatakayofanywa na WAFANYABIASHARA WA KATI kutokana na ununuzi wa bidhaa za kilimo, ufugaji, uvuvi na misitu. Kodi inayopendekezwa itakuwa ni kodi ya mwisho na mpokeaji wa mapato hatawajibika kukatwa tena kodi kwa mapato ambayo yameshakatwa kodi hiyo;

xi. Kufanya marekebisha kwenye Kifungu cha 56(5)(a) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kubainisha kuwa, mabadiliko ya umiliki wa Kampuni iliyopo nchini (resident entity) uliosababishwa na ugawaji wa hisa mpya hautatozwa Kodi ya Mapato kwa mujibu wa Kifungu cha 56. Lengo la hatua hii ni kutoa ufafanuzi wa kifungu hicho na kuondoa changamoto zilizopo katika utekelezaji na usimamizi wa kifungu hicho baada ya kufanyiwa marekebisha kupitia Sheria ya Fedha ya 2023;

xii. Kufanya marekebisha ya Kifungu cha 19 (2) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kuongeza wigo wa faida itakayotozwa kodi kuanzia mwaka wa nne kwa mfanyabiashara anayepata hasara mfululizo kutoka asilimia 30 hadi asilimia 40. Lengo la hatua hii ni kuiwezesha Serikali kukusanya kodi mapema zaidi bila kuathiri hasara za nyuma za biashara zitakazobakia ambazo mfanyabiashara ataruhusiwa kuzidai kwenye miaka ya mapato itakayofuatia;

xiii. Kutoa msamaha wa Kodi ya Zuio kwenye malipo ya riba yanayofanywa na Taasisi za Kifedha za ndani ya nchi (Resident Financial Institutions) kwenda Taasisi za Kifedha au Mifuko ya Kifedha ya nje ya nchi (Non Resident Financial Institutions or Funds) zenye mikataba na Serikali ya kutoa mikopo ya riba nafuu kwa Taasisi za Kifedha za ndani ya nchi. Aidha, msamaha utatolewa pale ambapo mkataba uliosainiwa umekidhi matakwa ya Sheria za nchi na una kipengele kinachobainisha msamaha wa kodi hiyo. Lengo la hatua hii ni kuchochea ukuaji wa uchumi kwa kuhakikisha upatikanaji wa mikopo yenye riba nafuu kwa wananchi pamoja na kuwezesha benki za ndani ya nchi kupata mikopo kwa gharama nafuu kutoka Benki za nje ya nchi; na

xiv. Kuweka utaratibu kupitia Kanuni wa utambuzi na ufutaji wa mikopo chechefe kwa taasisi za Kibenki nchini. Lengo la hatua hii ni kutatua changamoto zinazojitokeza katika

utambuzi na ufutaji wa mikopo chechefe hususani wakati wa ukokotoaji wa kiasi cha Kodi ya Mapato kinachopaswa kulipwa na Benki husika;

Hatua hizi za Kodi ya Mapato kwa ujumla wake zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 31,738;

3. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, SURA 147

141. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Sheria ya Fedha ya mwaka 2023 ilifanya marekebisha ya viwango maalum vya ushuru (specific duty rates) kwa kiwango cha asilimia 10 ya bei kwenye bidhaa za bia na tumbaku ikiwa na lengo la kuakisi mabadiliko ya thamani ya mapato ya Serikali kulingana na mfumuko wa bei. Maboresho hayo hayakujumuisha utozaji Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia ya thamani ya bidhaa (advalorem rates) kwa kuwa thamani ya bidhaa inazingatia mfumuko wa bei. Vilevile, Serikali ilianzisha utaratibu wa kurekebisha viwango vya Ushuru wa Bidhaa kila baada ya miaka mitatu (3) kuanzia mwaka wa fedha 2023/24 ili kuiwezesha nchi kuwa na sera za kodi zinazotabirika na kuweka mazingira bora ya uwekezaji nchini. Aidha, napendekeza pia kufanya marekebisha kwa bidhaa nyingine kama ifuatavyo: -

i. Kupunguza Ushuru wa Bidhaa kutoka shilingi 63.80 kwa lita hadi shilingi 56 kwa lita ya maji wa kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa yanayozalishwa nchini. Maji hayo yanatambulika kwa Hs Code 2201.10.00 na 2201.90.00. Lengo la hatua hii ni kuchochea ukuaji wa viwanda vidogo vinavyozalisha maji nchini, kupunguza gharama kwa walaji na kuchochea matumizi ya maji safi na salama. Hatua hii inatarajia kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 474;

ii. Kutoza Ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha shilingi 7,000 kwa kila lita ya Un-denatured Ethyl Alcohol yenye kilevi cha asilimia 80 au zaidi inayotoka nje ya nchi, na shilingi 5,000 kwa kila lita ya Un-denatured Ethyl Alcohol yenye kilevi cha asilimia 80 au zaidi inayozalishwa ndani ya nchi. Bidhaa hiyo inatambulika kwa HS Code 2207.10.00. Utozaji huo hautahusisha Un-denatured Ethyl Alcohol inayotumika kwa matumizi mengine yasiyohusu uzalishaji wa vilevi baada ya kupata ridhaa ya Waziri mwenye dhamana ya masuala husika. Aidha, viwango tofauti vinapendekezwa kwa lengo la kulinda viwanda vya ndani. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 154,550;

iii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye thamani ya dau la kamari (value of the stake on betting) kwenye Michezo ya Kubahatisha na Bahati Nasibu ya Taifa. Mapato yatakayokusanywa kutoka chanzo hiki ni kwa ajili ya kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watoto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 29,522 katika Mfuko huo;

iv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye ada ya matangazo ya biashara za Michezo ya Kubahatisha na Bahati Nasibu ya Taifa yanayotangazwa kupitia vituo vya televisheni, radio, na tasnia ya uchapishaji. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 9,150;

v. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 300 kwa kilo ya tomato sauce na tomato ketchup (HS Code 2103.20.00), pamoja na chilli sauce na chilli ketchup (HS Code 2103.90.00) zile zinazotoka nje ya nchi. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya sukari na chumvi iliyopo katika bidhaa hizo. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 634;

vi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.

Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,433;

vii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 963.90 kwa lita ya bia isiyochujwa, yaani opaque ya mfano wa Kibuku (HS Code 2206.00.20) zinazoingizwa kutoka nje ya nchi, na Shilingi 2,959.74 kwa lita ya pombe zenye mchanganyiko wa matunda (HS Code 2206.00.90) zinazotoka nje ya nchi. Lengo la hatua hii kuleta usawa katika utozaji Kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 327;

viii. Kufanya marekebisha kwenye Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147 ili kuelekeza asilimia 2 ya mapato ya Ushuru wa Bidhaa yanayokusanywa kutoka kwenye bidhaa za urembo, vinywaji laini (carbonated drinks) na vileo (bia na pombe kali) kwenye Bima ya Afya kwa wote. Lengo la hatua hii ni kuongeza fedha zitakazotumika kwa ajili ya kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watoto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 18,800 katika Mfuko huo; na

ix. Kuweka takwa kwenye Kanuni za Stempu ya Kodi Kielektroniki za mwaka 2018, linaloelekeza Leseni ya uzalishaji wa bidhaa zinazotozwa Ushuru wa Bidhaa kutolewa baada ya mfumo wa kutoa stempu za kielektroniki kusimikwa na kiwanda kuanza uzalishaji. Takwa hili kitaenda sambamba na ukaguzi utakaokuwa ukifanyika mara kwa mara ili kuhakikisha bidhaa zote zinazozalishwa zinawekwa stempu za kielektroniki na kulipiwa kodi stahiki. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani dhidi ya biashara ya bidhaa feki sokoni, kuboresha usimamizi wa ukusanyaji wa ushuru wa bidhaa na kuzuia upotevu wa mapato ya Serikali.

Hatua hizi za Ushuru wa Bidhaa kwa ujumla wake zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 196,142.

i. Kuongeza kiwango cha currency points kutoka shilingi 15,000 hadi shilingi 20,000. Lengo la hatua hii ni kuakisi mabadiliko ya thamani ya mapato ya Serikali kwa kuwa utozaji wa currency point kwa kutumia kiwango maalum (specific rates) usiporekebisha hupoteza thamani ya fedha na hivyo kupunguza mapato ya Serikali. Njia bora inayotumika kuondoa mapungufu hayo ni kurekebisha kiwango hicho ili kuendana na thamani ya fedha; na

ii. Kufanya marekebisha kwenye Kifungu cha 86(1) cha Sheria ya Usimamizi wa Kodi kwa kuweka ukomo wa faini ya juu ya kosa la kutokutoa risiti wa kiasi cha currency points 1000 (sawa na shilingi 15,000,000). Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa walipakodi na kuchochea ulipajikodi kwa hiari.

4. Sheria ya Kuendeleza Ufundi Stadi, SURA 82

142. Mheshimiwa Spika, Kufanya marekebisha kwenye Sheria ya Kuendeleza Ufundi Stadi, Sura 82 ili kutokujumuisha gharama za vibarua wanaotumika katika utekelezaji wa miradi ya maji inayosimamiwa na Mamlaka za Maji katika wigo wa kukokotoa Kodi ya Kuendeleza Ufundi Stadi. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za utekelezaji wa miradi na kuongeza ufanisi wa usambazaji wa maji nchini.

5. Sheria ya Serikali za Mitaa ya Utozaji wa Kodi ya Majengo, SURA 289

143. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisha kwenye Sheria ya Serikali za Mitaa ya Utozaji wa Kodi ya Majengo, Sura 289 ili kuelekeza asilimia 20 ya mapato yanayokusanywa kutoka kwenye kodi ya majengo na kodi ya pango la ardhi ipelekwe moja kwa moja kwenye akaunti za Mamlaka ya Serikali za Mitaa (Halmashauri) husika badala ya utaratibu wa sasa ambapo mapato yote yanaingia Mfuko Mkuu wa Serikali na kisha Halmashauri kuomba kurejeshwa asilimia 20 ya mapato hayo. Lengo la hatua hii ni kuwezesha Mamlaka ya Serikali za Mitaa kugharamia masuala ya ufatlaji na ukusanyaji wa Kodi ya Majengo na Kodi ya Pango la Ardhi kwa ufanisi na kwa wakati.

6. Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, SURA 197;

144. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisha kwenye vifungu vya 32(2)(b); 35(1); 41 na 42(2) vya Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, Sura 197 kwa kuongeza

maneno 'return' or 'profit' katika vifungu hivyo. Lengo la hatua hii ni kuwezesha benki na taasisi za fedha zisizo toza riba kutumia fursa zinazotolewa kama ilivyo kwa benki na taasisi zinazotoa huduma za kibenki kwa kufuatia mfumo wa kawaida wa kibenki.

7. Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, SURA 342

145. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 24(g)(iv) cha Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, Sura 342 kwa kuongeza maneno 'return' or 'profit'. Lengo la hatua hii ni kuruhusu benki zisizo toza riba kufanya biashara kwa kutumia akaunti zao au akaunti za wateja kwenye hati zinazotumika kuzalisha.

8. Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha, SURA 407

146. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 4(3) cha Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, Sura 407 kwa kuongeza maneno 'return' or 'profit' ili kuwezesha taasisi au makampuni yanayojihusisha na utoaji wa huduma ndogo za fedha kuweza kutoa huduma hizo kwa misingi ya kutotoza riba.

9. Sheria ya Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma, Mwaka 2018.

147. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya maamuzi ya muda mfupi ya kugharamia malipo ya nyongeza ya mkupuo kwa asilimia 7 ili kufikia asilimia 40 kwa kundi ambalo lilikuwa linalipwa asilimia 50 kabla ya kuunganishwa kwa mifuko ya pensheni. Vile vile, napendekeza kuongeza kikokotoo kwa asilimia 2 ili kufikia asilimia 35 kwa kundi ambalo lilikuwa linalipwa asilimia 25 kabla ya kuunganishwa kwa mifuko ya pensheni. Nyongeza hizo zitaanza kulipwa kwa wastaafu waliostaafu kuanzia mwaka 2022/23 na kuendelea hadi watakaostaafu mwaka 2029/30 na baada ya hapo mfuko wa PSSSF uchukue jukumu la kuendelea kuwalipa mafao. Lengo la hatua hii ni kutoathiri mfumo mzima wa pensheni kwa kuwa na uwiano wa mafao kwa wanachama na kuupa Mfuko muda wa kuangalia uhimilivu wake. Hatua hii inatarajia kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 155,400.

10. Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, SURA 220

148. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, Sura 220 ili kutoza shilingi 382 kwa kila kilo ya gesi asilia inayotumika kwenye magari. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayotumika katika kufanya matengenezo ya barabara pamoja na kuleta usawa kwa kuwa magari yanayotumia mafuta tayari yanachangia mapato kwa ajili ya matengenezo ya miundombinu ya barabara. Mapato yatakayotokana na chanzo hiki yatapeleka Mfuko wa Barabara. Hatua hii inatarajia kuongeza Mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 9,500.

149. Mheshimiwa Spika, Napendekeza pia Kuweka utaratibu wa kutenga fedha kwa ajili ya maendeleo ya miundombinu ya barabara katika kipindi ambacho kutakuwa na punguzo la bei ya mafuta ya petroli sokoni ambapo badala ya bei hizo kushuka fedha hizo zitaekewa kwenye Mfuko wa Barabara. Utaratibu huu utatekelezwa na Kamati Maalum itakayoundwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Nishati kwa kushirikiana na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Fedha kwa lengo la kupendekeza kiasi kitakachotengwa kwa kuzingatia wastani wa bei iliyopo sokoni. Aidha, mapato yatakayotokana na utaratibu huu yatapeleka Mfuko wa Barabara. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali yatakayotumika katika ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya barabara nchini.

11. Sheria ya Bandari, Mwaka 2004

150. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Bandari ya mwaka 2004 ili kurejesha jukumu la kukusanya tozo za matumizi ya miundombinu ya bandari (wharfage) kwa Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA). Aidha, mapato yatakayotokana na tozo hizo yatawekwa katika akaunti maalum ya TPA iliyopo Benki Kuu ya Tanzania na matumizi yake yatafanyika baada ya kuomba na kupata idhini ya Mlipaji Mkuu wa Serikali. Lengo la hatua hii ni kuiwezesha Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania kupata fedha kwa wakati kwa ajili ya maboresho ya miundombinu ya Bandari na hivyo kuongeza ufanisi wake.

12. Sheria ya Sukari, Namba 6

151. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Sukari, Namba 6 kama ifuatavyo:

i. Kuiwezesha Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) kununua kuratibu na kuhifadhi pengo la sukari kwenye hifadhi ya chakula ya Taifa. Lengo la hatua hii ni kuwezesha upatikanaji wa Sukari nchini na kuondoa uhodhi kwa baadhi ya wenyewe viwanda bila kuathiri dhamira ya Serikali ya kulinda viwanda vya ndani;

ii. Kufanya marekebisho kwenye kanuni ya NFRA kwa kuijumuisha sukari kuwa sehemu ya usalama wa chakula; na

iii. Kutoza shilingi 50 kwa kilo ya mabaki (by products) yanayotakana na uzalishaji wa sukari. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayoiwezesha Bodi ya Sukari kutekeleza majukumu yake ikiwemo kuendelea mafunzo na kukuza ujuzi katika sekta ya sukari pamoja na kusimamia uzalishaji wa sukari nchini kupitia upanuzi wa viwanda vilivyopo na kuhamasisha uwekezaji mpya.

13. Sheria ya Korosho, Namba 18

152. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Korosho ili mapato yatokanayo na tozo ya kusafirisha korosho ghafi nje ya nchi yapelekwe Bodi ya Korosho kwa asilimia 100 kwa kipindi cha miaka mitano. Lengo la hatua hii ni kuchochea maendeleo ya Sekta ya Kilimo na kusaidia upatikanaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya ruzuku na taffiti pamoja na kuongeza mchango wa zao katika ukaji wa uchumi wa nchi.

153. Mheshimiwa Spika, vilevile napendekeza kuipa Mamlaka ya Mapato Tanzania jukumu la kukusanya tozo za kusafirisha mazao nje ya nchi na tozo za kuingiza mazao nchini pamoja na kubainisha mgawanyo wa mapato yatokanayo na tozo hizo kama ifuatavyo: asilimia 70 pelekwe mfuko wa kilimo (ADF); na asilimia 30 ipelekwe mfuko mkuu wa Serikali. Lengo la hatua hii ni kuongeza ufanisi katika ukusanyaji, kuchochea maendeleo ya Sekta ya Kilimo na kusaidia upatikanaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya majukumu mbalimbali ya Serikali.

14. Sheria ya Madini, SURA 123

154. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Madini, Sura 123 kama ifuatavyo:

i. Kufanya marekebisho kwenye Kifungu cha 90A (3) cha Sheria ya Madini, SURA 123 ili kutoa msamaha kwa Benki Kuu ya Tanzania wa kulipa ada ya ukaguzi ya asilimia 1. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za ununujaji wa madini na kuhamasisha uuzaji wa dhahabu kwa Benki ya Tanzania ili kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni kwa lengo la kupunguza tatizo la upatikanaji wa dola zinazotumika kwa ajili ya majukumu mbalimbali;

ii. Kupunguza mrabaha unaotozwa kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania kutoka asilimia sita (6) hadi asilimia mbili (4). Marekebisho haya yanaenda sambamba na kuweka takwa la malipo ya mrabaha unaolipwa kwenye madini ya dhahabu yanayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania kuwa ni malipo ya mwisho (final payments). Lengo la hatua hii ni kuhamasisha uuzaji wa dhahabu kwa Benki Kuu ya Tanzania kwa lengo la kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni na kupunguza tatizo la upatikanaji wa dola zinazotumika kwa ajili ya majukumu mbalimbali. Vile vile, hatua hii inalenga kuleta usawa baina ya vituo vya kusafisha madini (refineries) na Benki Kuu ya Tanzania kwa kuwa tayari vituo hivyo vinanufaika na msamaha;

iii. Kuweka takwa la wamiliki wa leseni za uchimbaji wa madini na wafanyabiashara wa madini kutenga kiasi cha madini kwa ajili ya kuchakatwa, kuyeyushwa, kusafishwa na kuuzwa nchini. Aidha, kiasi kitakachopaswa kutengwa kitabainishwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya madini kwenye Kanuni za Masoko ya Madini za mwaka 2019 ambapo kwa kuanzia kiasi cha asilimia 20 ya sehemu ya dhahabu inayozalishwa nchini kitapaswa kutengwa. Aidha, takwa hili halitahusisha Kampuni za Uchimbaji wa Madini zilizoingia mikataba na Serikali kwa lengo la kutekeleza miradi ya uchimbaji wa madini ya dhahabu nchini ili kuheshimu makubaliano hayo. Serikali itafanya majadiliano na Kampuni hizo ili kuona uwezekano wa

kutekeleza takwa la kutenga kuanzia asilimia 20. Hatua hii inalenga kuongeza akiba ya fedha za kigeni nchini na kupunguza tatizo la uhaba wa dola zinazotumika kwa ajili ya majukumu mbalimbali. Vile vile, hatua hii inalenga pia kuchochea ukuaji wa viwanda vya kusafisha madini kwa kuhakikisha vinapata dhahabu ya kusafisha ikiwa ni moja ya hatua za kupata ithibati za kimataifa; na

iv. Kuitambua Benki Kuu ya Tanzania kama mnunuzi wa madini nchini. Lengo la hatua hii ni kuondoa mkinzano uliopo baina ya Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania na Sheria ya Madini na kuiwezesha Benki Kuu ya Tanzania kutekeleza jukumu lake la kisheria la kununua madini ya dhahabu kwa ajili ya kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni.

Hatua hizi kwa pamoja zinatarajia kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 114,519.

15. Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, SURA 41.

155. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, Sura 41 kama ifuatavyo:

i. Kuanzisha ada ya maombi ya cheti cha uwakala (dealer's certificate) wa michezo ya kubahatisha ya shilingi 10,000 na ada ya cheti ya shilingi 20,000. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha ufanisi na udhibiti bora wa watu binafsi au mawakala wanaofanya biashara katika tasnia ya michezo ya kubahatisha;

ii. Kuanzisha ada ya usajili wa vituo vya bahati nasibu ikiwemo Bahati Nasibu ya Taifa kwa kiwango cha shilingi 30,000. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatokanayo na Bahati Nasibu ya Taifa yatakayowezesha ufanisi na udhibiti bora wa michezo ya kubahatisha; na

iii. Kuanzisha ada ya leseni ya uuzaji au usambazaji wa tokeni zinazotumika kwenye mashine za sloti kwa kiasi cha shilingi 500,000 ikiwa ni ada ya maombi ya leseni, na shilingi 1,000,000 ikiwa ni ada ya leseni kwa mwaka. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha Bodi ya Michezo ya Kubahatisha kuongeza ufanisi na udhibiti wa tasnia ya michezo ya kubahatisha.

Hatua hizi kwa pamoja zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 180.

16. Sheria ya Reli, ya Mwaka 2017

156. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Reli ya mwaka 2017 kwa kuongeza kiwango cha Tozo ya Maendeleo ya Reli (Railway Development Levy) kinachotozwa kwa bidhaa zote zinazolingia na kutumika nchini kutoka asilimia 1.5 ya thamani ya mzigo (CIF) hadi asilimia 2 ya thamani ya mzigo (CIF). Aidha, asilimia 50 ya mapato yatakayotokana na chanzo hicho yatapeleka kwenye Mfuko wa Maendeleo ya Reli na asilimia 50 itapeleka kwenye Mfuko wa Barabara. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayotumika katika kuboresha na kujenga miundombinu ya reli na barabara zilizoathiriwa na mvua za El-Nino. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 216,898;

17. Sheria ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania SURA 157

157. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania, Sura 157 kama ifuatavyo:

i. Kuanzisha ada ya matumizi ya huduma mahsusi za hali ya hewa katika shughuli za ujenzi ya shilingi 500,000/= kwa mradi wenye thamani kuanzia milioni 500 hadi bilioni 1; ada ya shilingi 1,500,000 kwa mradi wenye thamani kuanzia shilingi bilion 1.1 hadi bilioni 10; na ada ya shilingi 5,000,000 kwa mradi wenye thamani zaidi ya bilion 10. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha utoaji wa huduma mahsusi za hali ya hewa kwa lengo la kuongeza ufanisi wa utendaji kazi na kuboresha usalama wa watu na mali katika maeneo ya miradi/ujenzi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 1,600; na

ii. Kuanzisha ada ya matumizi ya huduma mahsusi za hali ya hewa katika shughuli za usimamizi wa rasilimali maji kwa kiwango cha shilingi 500,000 kwa mwezi kwa kila Bodi ya Maji ya Bonde yenye uwezo mkubwa kifedha na

- shilingi 200,000 kwa mwezi kwa kila Bodi ya Maji ya Bonde yenye uwezo mdogo kifedha. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha utoaji wa huduma mahsusi za hali ya hewa kwa ufanisi kwenye mabonde ya maji pamoja na kuboresha utendaji kazi kwa kuongeza ufanisi katika usimamizi wa rasilimali maji. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 36.
18. Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji), SURA 124
158. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji) Sura 124 kwa kujumuisha magari ya umeme kwenye wigo wa ulipaji wa ada ya usajili wa magari. Lengo la hatua hii ni kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi na kuendana na mabadiliko ya teknolojia.
19. Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004
159. Mheshimiwa Spika, Napenda kukufahamisha kwamba, kikao cha Mawaziri wa Fedha wa Jumuiya ya Afrika Mashariki cha Maandalizi ya Bajeti (EAC Pre-Budget Consultative Meeting of Ministers of Finance) kilichofanyika tarehe 17 Mei 2024 jijini Arusha, pamoja na masuala mengine kilipendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Usimamizi wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004 pamoja na Viwango vya Pamoja vya Ushuru wa Forodha vya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Common External Tariff) kwa mwaka wa Fedha 2024/25. Mapendekezo hayo yanalenga kuendeleza mageuzi ya kiuchumi kupitia uimarishaji wa Sera za bajeti na uwekezaji katika kuhimili na kukabiliana na mabadiliko ya Tabianchi kwa maendeleo ya wananchi.
160. Mheshimiwa Spika, mapendekezo ya Mawaziri wa Fedha ya kufanya marekebisho kwenye Viwango vya Pamoja vya Ushuru wa Forodha yanahusisha hatua mpya na zinazoendelea ambazo zimekuwa zikitekelezwa katika Mwaka wa Fedha 2023/24. Hatua hizo ni kama zifuatazo:
- i. Mapendekezo ya hatua mpya za Viwango vya Ushuru wa Forodha ni kama ifuatavyo: -
- a. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye betri za umeme (Lithium-ion Electric accumulators) zinazotambulika kwa HS Code 8507.60.00 zinazotumiwa na wazalishaji au waunganishaji wa magari na pikipiki nchini. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu pamoja na kuchochea uwekezaji katika uzalishaji au uunganishaji wa magari na pikipiki hapa nchini ili kuwzesha upatikanaji wa bidhaa ya mwisho kwa bei nafuu;
- b. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye runinga ambazo hazijaunganishwa (Unassembled Television (CKD)) zinazotambulika kwa HS Codes 8528.72.10; 8528.73.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa runinga nchini ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama nafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji nchini;
- c. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye malighafi (inputs) zinazotumika katika uzalishaji au uunganishaji wa simu za mkononi. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji na waunganishaji wa simu ndani ya Jumuiya ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama nafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji;
- d. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinazotambulika kwa HS Code 4811.90.00 zinazotumiwa na wazalishaji wa lebo na karatasi za kutolea risiti za kielektroniki. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu wa ushuru wa forodha kwenye viwanda vinavyotumia malighafi hii;
- e. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza vioo vigumu (toughened glass) zinazotambulika kwa HS Codes 7005.10.00; 7005.21.00; 7005.29.00; na 7005.30.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa vioo hivyo nchini;
- f. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vinavyotumiwa na wazalishaji wa maziwa kwa joto la juu yanayodumu kwa muda mrefu (UHT Milk), yoghurt na maziwa ya unga vinavyotambulika kwa HS codes 3923.50.90; 4819.20.90; 4819.30.00; 4819.50.00; 4821.90.00; 7607.19.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa maziwa hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji kwenye sekta ya maziwa nchini;
- g. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi zinazotumiwa na wazalishaji wa Optical Fiber Cables zinazotambulika kwa HS codes 3215.19.00; 3403.99.00; 3506.91.00; 3818.00.00; 3907.99.00; 3907.99.00; 3916.90.00; 3917.39.00; 3919.90.90; 3920.69.90; 3920.99.90; 3921.14.90; 3921.90.90; 5402.11.00; 5404.90.00; 7019.90.90; 8536.90.00; 8544.49.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa Optical Fiber Cables hapa nchini ili kurahisisha upatikanaji wa mawasiliano kwa gharama nafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji kwenye sekta ya mawasiliano;
- h. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye malighafi (inputs) zinazotambulika kwa HS Codes 4817.30.00; 4819.10.00; 5407.51.00; 3921.19.90 zinazotumika katika uzalishaji dawa za mbu (mosquito repelants). Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa dawa hizo ndani ya Jumuiya ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama nafuu, kuongeza ajira, kuhamasisha uwekezaji pamoja na kuongeza juhudi za kupambana dhidi ya malaria;
- i. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 25 kwenye malighafi (inputs) zinazotambulika kwa HS Code 2106.90.20 zinazotumika kwenye uzalishaji wa vyakula na vinywaji. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa vyakula na vinywaji ndani ya Jumuiya;
- j. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya asilimia 10 kwenye vioo vya kawaida na vigumu (float, toughened and multiple-walled insulating units of glass) vinavyotambulika kwa HS Codes 7005.10.00; 7005.21.00; 7005.29.00; 7005.30.00; 7007.19.00; 7007.29.00 na 7008.00.00 kwa mwaka mmoja. Hatua hii inalenga kulinda wazalishaji wa vioo hivyo hapa nchini ili viweze kuwa shindani dhidi ya vioo kutoka nje ya nchi;
- k. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 au dola za Marekani 3.0 kwa kila mita moja ya mraba (square meter) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 pekee kwa mwaka mmoja kwenye marumaru zinazotambulika kwa HS Codes 6907.21.00; 6907.22.00; na 6907.23.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani vinavyozalisha marumaru, pamoja na kudhibiti udanganyifu wa thamani halisi ya bidhaa hizo kutoka nje;
- l. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya ushuru wa asilimia 25 au dola za Marekani 200 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati zinazotambulika kwa HS codes 7210.49.00; 7210.61.00; 7210.69.00; 7210.70.00; 7210.90.00; na 7212.30.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- m. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati zinazotambulika kwa HS codes 7212.40.00; na 7212.50.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- n. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati zinazotambulika kwa HS code 7212.60.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- o. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya kiwango cha asilimia 10 kwenye bidhaa za chuma zinazotambulika kwa HS Codes 7225.91.00; 7225.92.00; na 7225.99.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha nondo hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- p. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 au dola za Marekani 500 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya kiwango cha asilimia 35 kwenye mabati yanayotambulika kwa HS Codes 7210.41.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha mabati hayo ndani ya nchi, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- q. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 50 badala ya kiwango cha asilimia 35 au asilimia 25 kwenye chumvi inayotambulika kwa Heading 25.01 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda wazalishaji wa chumvi nchini;
- r. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye bidhaa za chuma zinazotambulika kwa HS Code 7226.99.00 kwa mwaka mmoja badala ya ushuru wa asilimia 10 pekee. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira, kuvutia uwekezaji, kuongeza mapato ya Serikali pamoja na kudhibiti udanganyifu wa thamani halisi ya bidhaa hizo kutoka nje;
- s. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 au dola za Marekani 500 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye mafuta ya kula yaliyochakatwa kwa kiwango cha mwisho (refined edible oils) yanayotambulika kwa HS codes 1507.90.00; 1508.90.00; 15.09; 15.10; 1511.90.30; 1511.90.90; 1512.19.00; 1512.29.00; 1513.19.00; 1513.29.00; 1514.19.00; 1514.99.00; 1515.19.00; 1515.29.00; 1515.50.00; 1515.60.00 na 1515.90.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani na kuhamasisha uchakataji wa mbeugu na mafuta ghafi yaliyoingizwa nchini ili kuongeza thamani ya bidhaa (value addition), kukuza ajira, pamoja na kuongeza mapato ya Serikali; na
- t. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kufanya marekebisho kwenye muundo wa tariff lines za magari yanayotumia nishati ya umeme na mafuta (hybrid) zinazotambulika kwenye HS Codes 8703.40.00; 8703.50.00; 8703.60.00; na 8703.70.00 ili magari yanayoingizwa nchini yakiwa hayajaunganishwa (unassembled) yatozwe ushuru wa forodha kwa kiwango cha asilimia 0. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa magari hayo nchini na kuhamasisha uwekezaji.
- ii. Mapendekezo ya kuendelea na utekezaji wa Viwango vya Ushuru wa Forodha vya mwaka 2023/24 ni kama ifuatavyo:
- a. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mashine za kielektroniki zinazotumika kukusanya mapato ya Serikali (Cash registers, Electronic Fiscal Device (EFD) Machines and Point of Sale (POS) machines) zinazotambulika kwa HS Codes 8470.50.00 na 8470.90.00. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha matumizi ya vifaa hivi katika kuhasibu mapato ya Serikali;
- b. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye vifuniko vya chupa za mvinyo (corks and stoppers) vinavyotambulika kwa HS Code 4503.10.00. Hatua hii inalenga kuwapunguzia gharama wazalishaji wa mvinyo ili kuhamasisha na kuendeleza kilimo cha zao la zabibu nchini pamoja na kuongeza ajira;
- c. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye unga wa kakao unaolingizwa kutoka nje unaotambulika kwa HS Code 1805.00.00. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha kilimo cha zao la kakao nchini pamoja na kuongeza mapato ya Serikali;

- d. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhia kahawa vinavyotambulika kwa HS codes 7310.21.00; 6305.10.00; 3923.50.10; 3923.50.90 na 3920.30.90 vinavyotumiwa na viwanda vya kusaga kahawa nchini. Hatua hii inalenga kuongeza thamani kwenye zao la kahawa na kutoa unafuu wa gharama kwenye viwanda vinavyosaga kahawa hapa nchini;
- e. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhia korosho vinavyotambulika kwa HS code 3923.21.00. Hatua hii inalenga kuongeza thamani katika zao la korosho na kupunguza gharama kwenye viwanda vinavyochakata korosho hapa nchini;
- f. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhia pamba (cotton lint) vinavyotambulika kwa HS codes 3920.30.90; 6305.39.00 na 7217.90.00. Hatua hii inalenga kuvutia uwekezaji ili kuongeza thamani ya zao la pamba nchini;
- g. Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kuendelea kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwenye malighafi mbalimbali za kutengeneza taalo za kike pamoja na taalo za watoto. Hatua hii inalenga kutoa unafuu wa gharama za uzalishaji na kuongeza ajira;
- h. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya mbegu vinavyotambulika kwa HS codes 3923.29.00; 6305.10.00; 4819.40.00; 7310.29.90; 6305.33.00; 6305.20.00; 6304.91.90 na 7607.19.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa mbegu hapa nchini;
- i. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 125 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya ushuru wa asilimia 10 pekee kwenye bidhaa za chuma kwa mwaka mmoja. Bidhaa hizi zinatambulika kwa HS Codes 7209.16.00; 7209.17.00; 7209.18.00; 7209.25.00 7209.26.00; 7209.27.00; 7209.28.00; 7209.90.00; 7211.23.00; 7211.90.00; 7225.50.0 na 7226.92.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani vinavyozalisha bidhaa hizo pamoja na kukuza ajira;
- j. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 250 badala ya kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 200 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye bidhaa za chuma zinazotambulika kwa HS Codes 7213.10.00; 7213.20.00; 7213.99.00; 7306.30.00; 7306.50.00; 7306.61.00; 7306.69.00; na 7306.90.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha nondo hapa nchini, kuhamasisha uwekezaji, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- k. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye fito za plastiki zijulikanazo kama PVC Profiles zinazotambulika kwa HS Codes 3916.10.00; 3916.20.00; na 3916.90.00 zinazotumika kutengeneza fremu za milango, madirisha. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali;
- l. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinazotambulika kwa HS code 4804.29.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha karatasi hizo hapa nchini;
- m. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye ngano inayotambulika kwa HS Codes 1001.99.10 na 1001.99.90. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama kwa Viwanda vinavyozalisha unga wa ngano;
- n. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni ijulikanayo kama RBD Palm Stearin zinazotambulika kwa HS Code 1511.90.40 kwa viwanda vinavyotengeneza sabuni nchini. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa viwanda vya kuzalisha sabuni nchini;
- o. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 25 au dola za Marekani 1.35 kwa kila kilo moja ya viberiti (safety match boxes) vinavyotambuliwa kwenye HS code 3605.00.00 kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 25 pekee kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha viberiti nchini dhidi ya bidhaa zenye ruzuku kutoka nje na hivyo kuwa na ushindani sawa katika soko;
- p. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 60 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye maji ya kunywa (mineral water) yanayotambulika kwa HS code 2201.10.00. Hatua hii inalenga kulinda viwanda vinavyozalisha maji ya kunywa nchini;
- q. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwenye Gypsum Powder inayotambulika kwa HS code 2520.20.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda wazalishaji wa Gypsum Powder nchini;
- r. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 badala ya asilimia 35 au dola za Marekani 0.40 kwa kilo moja kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwa mwaka mmoja kwenye mitumba inayotambulika kwa HS Codes 6309.00.10; 6309.00.20; na 6309.00.90 inayoingia kutoka nje. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa watumiaji wa bidhaa hii hapa nchini;
- s. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwenye malighafi, vipuri na mashine vinavyotumika katika kutengeneza viatu vya ngozi na nguo. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha ukuaji wa sekta ya nguo na viatu vya ngozi nchini;
- t. Kutoa ushuru wa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye matairi mapya ya pikipiki (new pneumatic tyres of rubber) yanayotambulika kwa HS Code 4011.40.00. Lengo la hatua ni kuhamasisha uzalishaji wa matairi hayo nchini kwa kuwa kuna malighafi za kutosha;
- u. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mikebe ya kubebea maziwa (milk cans) inayotambulika kwa HS Codes 7310.10.00 na 7310.29.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu wa vifungashio vya kuhifadhia maziwa ili kuwalinda walaji nchini;
- v. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni (Organic surface-active agents) zinazotambulika kwa HS Codes 3402.31.00; 3402.39.00; 3402.49.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa sabuni za unga na maji nchini;
- w. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kuchakata ngozi zinazotambulika kwa HS Codes 3208.20.10; 3208.20.20; 3208.90.20 na 3210.00.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wachakataji wa ngozi nchini;
- x. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza mbolea zinazotambulika kwa HS Codes 2710.99.00, 2528.00.00 na 3505.20.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa mbolea nchini;
- y. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya tumbaku iliyochoakatwa vinavyotambulika kwa HS Code 5310.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wachakataji wa tumbaku nchini;
- z. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya chai iliyochoakatwa vinavyotambulika kwa HS Codes 4819.20.90, 5407.44.00 na 3923.29.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wachakataji wa chai (tea blenders) nchini;
- aa. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 10 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwa waunganishaji wa pikipiki za matairi matatu bila kujumuisha fremu ili ziweze kutengenezwa na kuunganishwa hapa nchini (CKD for three-wheel motorcycles excluding chassis and its components) zinazotambulika kwa HS Code 8704.21.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa pikipiki hizo nchini ili kurahisisha usafirishaji wa mizigo;
- bb. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza mabomba ya plastiki (glass reinforced plastic pipes) zinazotambulika kwa HS Codes 3920.61.10, 7019.39.00, 7019.31.00, 6006.90.00, 7019.12.00, 3920.10.10, 4016.93.00, na 3907.91.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa mabomba hayo nchini ili kupunguza gharama za uzalishaji na kuwzesha ujenzi wa miundombinu ya maji;
- cc. Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kuendelea kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 100 au dola za Marekani 460 kwa kila tani moja ya ujazo (metric tone) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye sukari ya matumizi ya viwandani (sugar for industrial use) inayotambulika kwa HS Codes 1701.99.10 na 1701.99.20. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwenye viwanda vinavyotumia bidhaa hii kama malighafi;
- dd. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 125 kwa kila tani moja (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye mabati yanayotambulika kwa HS Code 7212.20.00 kwa mwaka mmoja badala ya ushuru wa asilimia 10 pekee. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- ee. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye taalo za watoto (Baby Diapers) zinazotambulika kwa HS code 9619.00.90. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa hii nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- ff. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye nyuzi za pamba (cotton yarn) zinazotambulika kwa Headings 52.05, 52.06 na 52.07 isipokuwa nyuzi za pamba zinazotambulika kwa HS Code 5205.23.00. Lengo la hatua ni kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa hiyo na kuongeza thamani ya zao la pamba (value addition) nchini;
- gg. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 badala ya asilimia 25 kwenye bidhaa za mbogamboga na matunda zinazotambulika kwa HS code 0604.20.00; 0604.90.00; 0808.10.00; 0808.30.00 kwa mwaka mmoja. Hatua hii inalenga kulinda wazalishaji wa bidhaa za mbogamboga na matunda hapa nchini;
- hh. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza viongeza ladha kwenye vyakula na vinywaji (food flavors) zinazotambulika kwa HS Code 1901.90.10; 3302.10.00; na 3505.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa vyakula na vinywaji nchini;
- ii. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 25 au asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinazotambulika kwa HS Codes 4804.39.00; 4805.11.00; 4805.19.00; 4805.24.00; 4805.25.00; zinazotumika kama malighafi ya kutengeneza vifungashio aina ya maboksi (corrugated boxes). Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa vifungashio hivyo hapa nchini ili wananchi waweze kupipata kwa urahisi na kwa bei nafuu;
- jj. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 35 hadi asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni (toilet soap) zinazotambulika kwa HS Code 3401.20.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa

sabuni nchini, kuhamasisha uwekezaji, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;

kk. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza nyaya za umeme (electrical cables) zinazotambulika kwa HS Codes 7312.10.00; 7217.20.00; 7408.19.00; 7409.11.00; 7605.21.00; 2710.19.56; 3815.90.00; 5402.19.00; 5903.90.00; 7907.00.00; na 2712.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa nyaya hizo pamoja na kuvutia uwekezaji nchini;

ll. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye kamba zinazotengenezwa kwa nyuzi zenye asili ya plastiki (Twine of other synthetic fibers) zinazotambulika kwa HS Code 5607.50.00 kwa mwaka mmoja. Lengo ni kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa mbadala hapa nchini pamoja na kuongeza ajira;

mm. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye kadi janja (smart cards) zinazotambulika kwa HS Code 8523.52.00 zitakazoingizwa nchini na Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA). Hatua hii inalenga kupunguza gharama za uingizaji wa kadi hizo ili kurahisisha upatikanaji wa vitambulisho vya Taifa kwa wananchi;

nn. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 250 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya ushuru wa asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye mabati yanayotambulika kwa HS code 7210.30.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;

oo. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka kiwango cha asilimia 50 hadi asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye vitenge vinavyotambulika kwa HS Codes 5208.51.10; 5208.52.10; 5209.51.10; 5210.51.10; 5211.51.10; 5212.15.10; 5212.25.10; 5513.41.10; na 5514.41.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwenye uagizaji wa vitenge ili kulinda walaji;

pp. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 25 au dola za Marekani 0.25 kwa kila mita moja kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 25 pekee kwa mwaka mmoja kwenye vitambaa vya pamba (cotton grey fabric) vinavyotambulika kwa HS Codes 5208.11.00; 5208.12.00; 5208.13.00; 5208.19.00; 5209.11.00; 5209.12.00; 5209.19.00; 5210.11.00; 5210.19.00; 5211.11.00; 5211.12.00; 5211.19.00; 5212.11.00; na 5212.21.00. Lengo la hatua hii ni kuchochea uzalishaji wa vitambaa hivyo kwa kutumia pamba inayozalishwa hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;

qq. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye karatasi za kutolea risiti za kielektroniki zinazotambulika kwa HS Code 4811.90.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani vinavyozalisha bidhaa hii;

rr. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mabasi ya abiria yanayotambulika kwa HS Codes 8702.10.99 na 8702.20.99 yanayoingizwa nchini kwa ajili ya mradi wa mabasi yaendayo haraka. Hatua hii inalenga kupunguza gharama za uingizaji wa mabasi hayo ili kurahisisha huduma ya usafiri kwa wananchi;

ss. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 au dola za Marekani 350 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 pekee kwa mwaka mmoja kwenye misumari zinazotambulika kwa HS code 7317.00.00. Hatua hii inalenga kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa hizo nchini, kuhamasisha uwekezaji wa bidhaa za chuma, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;

tt. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya kiwango cha asilimia 100 au dola za Marekani 460 kwa kila tani moja ya ujazo kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwa mwaka mmoja kwenye sukari ya matumizi ya kawaida (consumption sugar) inayotambulika kwa HS Code 1701.14.90 inayoagizwa kutoka nje ya nchi kwa vibali maalum kwa lengo la kuziba pengo (gap) la uzalishaji hapa nchini;

uu. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 35, asilimia 25 au asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kuzalisha bidhaa mtaji (capital goods) zinazotumika viwandani zinazotambulika kwa headings 72.14; 72.15; 72.16; 32.08; 73.07; 83.11; 85.44; 68.06; 74.19; 72.08; 73.06; 73.12; 73.15; 73.18; 84.82; 84.83; 72.22; 73.04; 84.81; 84.84; 73.25; 40.10; na 76.06. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa wazalishaji wa bidhaa mtaji hapa nchini ili bidhaa hizo ziweze kupatikana kwa unafuu kwa viwanda vya ndani pamoja na kuchochea uwekezaji wa kuzalisha bidhaa hizo hapa nchini;

vv. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 35, asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza rejeta (radiators) za vyombo vya moto zinazotambulika kwa HS Codes 7409.11.00; 7409.19.00; 7410.11.00; 7410.12.00; 7409.21.00; 8001.10.00; 3810.90.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu pamoja na kuchochea uwekezaji katika uzalishaji wa rejeta hapa nchini;

ww. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza wiring harnesses za vyombo vya moto zinazotambulika kwa HS Codes 8538.90.00; 4016.99.00; 8205.59.00; 8536.10.00; 8536.69.00; 8536.90.00; 8547.20.00; 3926.90.90; 3917.32.00; na 8544.30.00. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa wazalishaji pamoja na kuchochea uwekezaji katika uzalishaji wa wiring harnesses nchini; na

xx. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 kwa mwaka mmoja badala ya asilimia 0 kwenye mafuta ghafi ya soya, karanga, nazi, mnyonyo, haradali n.k yanayotambulika kwa HS codes 1507.10.00; 1508.10.00; 1513.11.00; 1513.21.00; 1514.11.00; 1514.91.00; na 1515.11.00. Lengo la hatua hii ni kuonisha viwango vya mafuta ghafi haya vifanane na viwango vya mafuta ghafi ya alizeti, pamba, mahindi na mafuta ghafi mengineyo ambayo viwango vyake ni asilimia 10. Aidha, hatua hii pia inalenga kulinda na kuhamasisha uzalishaji wa mbegu za mafuta ya kigeni zinazotumika kuagiza mafuta hayo nje ya nchi.

161. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kuanzisha utaratibu wa Serikali kusaini Mikataba ya Utekelezaji (Performance Agreement) na viwanda vinavyolindwa na Serikali kwa kupewa unafuu wa kodi ikiwemo Ushuru wa Forodha kupitia utaratibu wa Duty Remission, Kodi ya Ongeziko la Thamani kupitia utoaji wa msamaha au utoaji wa Kodi ya Ongeziko la Thamani kwa kiwango cha asilimia sifuri (Exemption au Zero Rated) pamoja na viwanda vitakavyolindwa na Serikali kutokana na sera za kuongeza kodi kwenye bidhaa zinazotoka nje ya nchi. Hatua hii inalenga kuhakikisha malengo ya utoaji wa unafuu wa kodi husika yanafikiwa na hatimaye kuleta manufaa tarajiwa katika ukuaji wa uchumi wa nchi.

Hatua hizi kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 205,727.

20. Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, SURA 276

162. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, Sura 276 kwa kuanzisha Tozo ya Maendeleo ya Viwanda (Industrial Development Levy) kwa baadhi ya bidhaa zinazoingizwa nchini kama ifuatavyo: kiwango cha asilimia 10 kwenye wire rods zinazotambulika kwa HS Code 7213.91.10 na 7213.91.90; asilimia 10 kwenye bia zinazotambulika kwa heading 22.03 pamoja na mvinyo (wine); asilimia 5 kwenye bia zisizo na kilevi (non-alcoholic beer) zinazotambulika kwa HS Code 2202.91.00; asilimia 5 kwenye vinywaji vya kuongeza nguvu (energy drinks) vinavyotambulika kwa HS Code 2202.99.00; asilimia 10 kwenye sabuni za unga (detergents) zinazotambulika kwa HS Code 3402.50.00 na sabuni za maji zinazotambulika kwa HS Code 3402.90.00. Tozo hii haitatowza kwenye bidhaa zinazozalishwa katika nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Partners States) ambazo zinakidhi vigezo vya uasililia (Rules of Origins). Aidha, Serikali itaendelea kufanya tathmini na tafiti kwenye bidhaa nyingine zinazozalishwa kwa wingi nchini kwa lengo la kuzijumuisha katika wigo wa utoaji. Lengo

la hatua hii ni kuvutia uwekezaji nchini, kuchochea mauzo nje ya nchi na kulinda uzalishaji wa ndani kwa kuwa bidhaa husika zinazalishwa kwa wingi nchini. Hatua hii inatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 11,147.

21. Sheria ya Usafirishaji Bidhaa Nje ya Nchi, SURA 196
163. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Usafirishaji wa Bidhaa Nje ya Nchi, Sura 196 kama ifuatavyo:

a) Kutoza ushuru kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye mafuta ghafi ya kula ya alizeti (Crude Sunflower Oil), mashudu yanayotokana na mbegu za alizeti (Sunflower Cake) pamoja na mbegu za alizeti (Sunflower Seeds) zinazosafirishwa kwenda nje ya nchi. Lengo la hatua hii ni kuwezesha upatikanaji wa bidhaa za mafuta kwa bei nafuu nchini pamoja na kulinda wazalishaji wa ndani kwa kuhakikisha wanapata mbegu za alizeti za kutosha ambazo zinatumika kama malighafi katika viwanda hivyo. Hatua hii inatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,048;

Hatua hizi kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,048

22. Maboresho ya Ada na Tozo mbalimbali za Taasisi za Serikali pamoja na Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara (Blueprint).

164. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya maboresho ya sheria na kanuni mbalimbali, kufuta au kupunguza ada na tozo mbalimbali zinazotozwa na Wizara, Idara na Taasisi zinazojitegemea ili kuleta usimamizi bora wa sekta mbalimbali na kuboresha mazingira ya biashara nchini. Hatua hizi pia ni moja ya sehemu ya mwendelezo wa utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara (Blueprint for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment). Marekebisho hayo ni kama ifuatavyo:

i. Tume ya nguvu za mionzi Tanzania
Kufanya marekebisho kwenye ada ya Utambuzi wa Mionzi kama ifuatavyo:

a) Kuweka takwa la kutoza kiwango cha asilimia 0.1 ya malipwani kwenye bidhaa za mifugo na chakula inayosafirishwa kwenda nje ya nchi pale ambapo nchi hizo zina sharti la uhitaji wa cheti cha utambuzi wa mionzi au msafirishaji ameomba cheti hicho. Pendekezo hili linaondoa takwa la ulazima wa msafirishaji kulipia tozo hiyo hata pale ambapo cheti cha utambuzi wa mionzi hakihitajiki na nchi zinapopeleka bidhaa hizo; na
b) Kupunguza ada ya mionzi kutoka asilimia 0.4 ya Malipwani hadi asilimia 0.2 ya malipwani kwa bidhaa za mwisho zinazoingizwa nchini. Lengo la hatua hii ni kupunguza tozo kero na gharama za biashara na hivyo kuchochea uzalishaji na kukuza uwekezaji nchini sambamba na kupunguza uingizaji wa bidhaa hizo nchini kwa njia ya magendo. Hatua hii inatarajiwa kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 42.

ii. Jeshi la Zimamoto na Uokoaji
Kufanya marekebisho ya Sheria ya Jeshi la Zimamoto na Uokoaji, SURA 427 kwa kupunguza tozo ya mafunzo ya kinga na tahadhari za moto kwa wasimamizi (wardens) kutoka Shilingi 500,000 hadi Shilingi 200,000. Marekebisho haya yanaenda sambamba na kuweka sharti la mafunzo hayo kufanyika kwa msimamizi mmoja na kuendelea kwa kila mwaka badala ya utaratibu wa sasa wa wasimamizi zaidi ya wawili. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za ufanyaji biashara na uwekezaji nchini.

iii. Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania
Kutoza ada ya kuhuisha leseni za uendeshaji wa ndege za kiusalama (Air Operators Certificates - AOC) kwa kiwango cha dola za Marekani 600 kwa Kampuni kwa mwaka badala ya kiwango kinachotozwa sasa cha dola za Marekani 600 kwa kila ndege kwa mwaka. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za ufanyaji biashara katika sekta hiyo na kuchochea ukuaji wa Sekta ya Anga.

iv. Wizara ya Maliasili na Utalii
Kufanya marekebisho kwenye Kanuni ya Ada na Tozo za Utalii ya mwaka 2015 kama ifuatavyo:

a) Kutoza ada ya Leseni za Biashara za Utalii Tanzania kwa Shilingi ya Tanzania badala ya dola za Marekani. Mapendekezo haya yanaenda sambamba na kuweka takwa la ada hizo kulipwa katika kipindi cha miezi 12 kuanzia siku ya malipo ya mwisho ya leseni ya biashara

yalipofanyika; na

- b) Kupunguza ada ya Leseni ya Biashara za Utalii Tanzania inayolipwa na wakala wa wapandisha watalii mlimani (mountain climbing) kutoka dola za Marekani 2,000 kwa mwaka hadi shilingi milioni 3 kwa mwaka. Aidha, ada hiyo italipwa kwa thamani ya shilingi ya Tanzania.

Lengo la hatua hizi ni kurahisisha mfumo wa ulipaji wa ada za utalii, kupunguza gharama za uendeshaji, kuvutia uwekezaji katika tasnia ya utalii na kuendana na matakwa ya Kifungu cha 26 cha Sheria ya Benki kuu ya Tanzania kinachoelekeza malipo yanayofanywa nchini kutumia shilingi ya Tanzania.

v. Wizara ya Mifugo na Uvuvi

a) Sekta ya Mifugo

Kufanya marekebisho kwenye ada ya kibali cha kusafirisha mifugo katika minada kutoka shilingi 30,000 hadi shilingi 31,000 kwa kila ng'ombe; na shilingi 6,500 hadi shilingi 7,000 kwa kila mbuzi au yaliyogandishwa yenye uzito ada litapelekwa Halmashauri kwa lengo la kuongeza usimamizi katika minada husika.

b) Sekta ya Uvuvi

Kufanya marekebisho ya tozo mbalimbali kwenye Sekta ya Uvuvi kama ifuatavyo:

i. Kupunguza ada ya kibali cha kusafirisha samaki na mazao ya uvuvi (dagaa, furu) samaki wakavu, wabichi na waliogandishwa kutoka Shilingi 100 kwa kila kilo moja hadi shilingi 50 kwa kila kilo moja. Aidha, Samaki na mazao ya uvuvi yaliyokaushwa yenye uzito chini ya kilo 20 pamoja na yale mabichi au yaliyogandishwa yenye uzito chini ya kilo 30 hayatazozwa ada hiyo;

ii. Kupunguza ada ya kibali cha kusafirisha mazao ya mabondo kutoka shilingi 2,500 hadi shilingi 2,000 kwa kilo ya Mabondo mabichi na kutoka shilingi 3,500 hadi shilingi 2,800 kwa kilo ya Mabondo makavu; na

iii. Kuongeza ushuru wa kusafirisha mabondo nje ya nchi (export royalty) kutoka Dola za Marekani 2.7 hadi Dola za Marekani 3.0 kwa kilo kwa mabondo mabichi na Dola za Marekani 3.3 hadi Dola za Marekani 3.5 kwa kilo kwa mabondo makavu.

Hatua hizi kwa pamoja zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 554.

165. Mheshimiwa Spika, pamoja na maboresho ya sheria mbalimbali yaliyofanywa na Serikali ili kuboresha mazingira ya uwekezaji na biashara kwa kupunguza mwingiliano wa majukumu baina ya taasisi mbalimbali za udhibiti nchini na kufuta/kupunguza ada na tozo kero, bado kumekuwa na changamoto ya taasisi nyingi za udhibiti zinazosimamia sekta mbalimbali kuongeza kero za ufanyaji biashara na uwekezaji kutokana na ada, tozo na adhabu mbalimbali wanazotoza pamoja na kaguzi nyingi na zisizokuwa na tija. Ili kuondoa kero hizo, Serikali ipo katika hatua za kuanzisha mfumo wa pamoja wa ukusanyaji wa ada, tozo na adhabu za taasisi za udhibiti (Single Window Payment System) na kuweka utaratibu kwa taasisi hizo kufanya kaguzi kwa namna ambayo haitaleti usumbufu na bila kuathiri majukumu ya msingi yanayofanywa na taasisi husika.

23. Marekebisho madogo katika baadhi ya Sheria za Kodi, Sheria nyingine na Kanuni mbalimbali.

166. Mheshimiwa Spika, napendelea kufanya marekebisho mengine madogo madogo yasiyo ya kisera katika sheria mbalimbali za kodi, sheria nyingine pamoja na Kanuni za Sheria mbalimbali ili ziwe sanjari na azma ya kurahisisha utekezaji wake. Marekebisho hayo yataainishwa katika Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2024 na Matangazo ya Serikali (Government Notices).

Tarehe ya Kuanza Kutekeleza Hatua Mpya za Kodi.

167. Mheshimiwa Spika, hatua hizi za kikodi zinazopendekezwa zitaanza kutekelezwa tarehe 1 Julai, 2024, isipokuwa pale itakapoelezwa vinginevyo.

VII. SURA YA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2024/25

168. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2024/25, Serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya shilingi trilioni 49.35, sawa na ongezeko la asilimia 11.2 ikilinganishwa na bajeti ya mwaka 2023/24. Ongezeko la bajeti kwa

kiasi kikubwa limetokana na kugharamia: deni la Serikali ambalo limeongezeka kutokana na kushuka kwa thamani ya shilingi, kuongezeka kwa viwango vya riba na kuiva kwa mikopo ya zamani; ajira mpya; ulipaji wa hati za madai; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; na maandalizi ya michuano ya mpira wa miguu ya mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwemo ujenzi na ukarabati wa viwanja.

Mapato

169. Mheshimiwa Spika, mapato ya ndani yanakadiriwa kuwa jumla ya shilingi trilioni 34.61, sawa na asilimia 70.1 ya bajeti yote na asilimia 15.7 ya Pato la Taifa. Kati ya mapato hayo, mapato yatakayokusanywa na Mamlaka ya Mapato Tanzania yanakadiriwa kuwa shilingi trilioni 29.41, mapato yasiyo ya kodi yatakayokusanywa na Wizara, Taasisi na Idara zinazojitegemea shilingi trilioni 3.84 na mapato yatakayokusanywa na Mamlaka za Serikali za Mitaa shilingi trilioni 1.36. Mikakati ya kufikia malengo haya ya mapato ni kama nilivyoeleza hapo awali.

170. Mheshimiwa Spika, misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo inakadiriwa kuwa shilingi trilioni 5.13. Naomba nizatambue nchi wahisani zilizoahidi kuchangia bajeti ya mwaka 2024/25 ambazo ni pamoja na: Australia, Austria, Canada, China, Denmark, Finland, India, Ireland, Italia, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Norway, Poland, Sweden, Ubelgiji, Ufaransa, Uhispania, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani na Uswisi. Aidha, taasisi na Mashirika ya Kimataifa yaliyoahidi kuchangia ni pamoja na: Benki ya Dunia; Shirika la Fedha la Kimataifa; Benki ya Maendeleo ya Afrika; Benki ya Kiarabu kwa Maendeleo ya Kiuchumi katika Afrika; Benki ya Uwekezaji ya Ulaya; Mfuko wa Abu Dhabi; Mfuko wa Kuwait; Mfuko wa Kimataifa wa Kusaidia Mapambano Dhidi ya Ukimwi, Kifua Kikuu na Malaria; Mfuko wa OPEC kwa Maendeleo ya Kimataifa; Mfuko wa Mazingira Duniani; Adaptation Fund; Mfuko wa GRMF; Umoja wa Mataifa na mashirika yote yaliyopo chini yake; Umoja wa Ulaya; na Shirikisho la GAVI.

171. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa, napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru washirika wetu wa maendeleo kwa misaada na mikopo nafuu wanayoendelea kutupatia katika kutekeleza miradi na programu mbalimbali za maendeleo nchini. Ni matarajio yetu kuwa rasilimali zilizoahidiwa na marafiki zetu hawa zitatolewa kwa wakati na kwa kiasi kilichoahidiwa. Nasi, kwa upande wa Serikali tunaahidi kusimamia ipasavyo matumizi ya fedha hizo kama ilivyokusudiwa.

172. Mheshimiwa Spika, Serikali inakadiriwa kukopa shilingi trilioni 6.62 kutoka soko la ndani ambapo shilingi trilioni 4.02 ni kwa ajili ya kulipia hatifungani na dhamana za Serikali zinazoiva na shilingi trilioni 2.60 kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo. Aidha, Serikali inakadiriwa kukopa shilingi trilioni 2.99 kutoka soko la nje kwa masharti ya kibiasara kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo.

173. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha soko la mitaji la ndani linaendelea kuwa chanzo muhimu cha fedha, Serikali itaendelea kutoka hati fungani kizio (benchmark bonds) kwa lengo la kujenga viwango vya bei rejea na shindani katika soko la fedha na mitaji nchini. Aidha, Serikali itaendelea kufungua wigo kwa wawekezaji kutoka nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika.

Matumizi

174. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2024/25, Serikali imepanga kutumia jumla ya shilingi trilioni 49.35. Kiasi hicho kinajumuisha: shilingi trilioni 15.74 kwa ajili ya ulipaji wa deni la Serikali na gharama nyingine za Mfuko Mkuu; shilingi trilioni 11.77 kwa ajili ya mishahara ikiwemo ajira mpya pamoja na upandishaji wa madaraja kwa watumishi; shilingi trilioni 2.17 kwa ajili ya mifuko ya reli, barabara, maji, REA na TARURA; na ruzuku ya maendeleo ya shilingi trilioni 1.19 kwa ajili ya kugharamia mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na vyuo vya kati pamoja na Programu ya Elimumsingi na Sekondari bila Ada.

175. Mheshimiwa Spika, sura ya bajeti kwa mwaka 2024/25 ni kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 1.

Vihatarishi vya Utekezaji wa Bajeti

176. Mheshimiwa Spika, utekezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/25 unaweza kuathiriwa na vihatarishi

mbalimbali vinavyohusisha mabadiliko ya sera za uchumi, fedha, bajeti, siasa na mahusiano ya kidiplomasia. Aidha, utekezaji wa bajeti unaweza kuathiriwa na masuala mtambuka hususan mabadiliko ya tabianchi, majanga ya asili, magonjwa ya mlipuko na athari za vita baina ya mataifa. Vihatarishi katika bajeti ya mwaka 2024/25 ni pamoja na: kudorora kwa uchumi wa dunia; mabadiliko ya bei za bidhaa na huduma; mabadiliko ya riba katika masoko ya fedha ndani na nje ya nchi; mabadiliko ya viwango vya kubadilisha fedha; madeni sanjari; siasa na mahusiano ya kidiplomasia; na mabadiliko ya tabianchi, majanga ya asili na magonjwa ya mlipuko.

177. Mheshimiwa Spika, endapo vihatarishi hivyo vitatokea, athari zinazoweza kujitokeza ni pamoja na: kutokufikiwa kwa lengo la ukusanyaji wa mapato; kasi ndogo ya utekezaji wa miradi; kuongezeka kwa gharama za bidhaa, malighafi, huduma na utekezaji wa miradi; kuongezeka kwa gharama za kuhudumia deni la Serikali; na kuongezeka kwa gharama za mikopo ya kibiasara katika masoko ya fedha. Athari nyingine ni: kupungua kwa misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo; kuongezeka kwa nakisi ya bajeti; kupungua kwa uzalishaji wa mazao ya kilimo; uharibifu wa miundombinu; na kuongezeka kwa madai na madeni ya wazabuni na watoa huduma.

178. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuchukua hatua mbalimbali za kukabiliana na vihatarishi vinavyoweza kujitokeza ili kufikia malengo na shabaha za utekezaji wa Bajeti ya mwaka 2024/25. Hatua hizo ni pamoja na: kuendelea kusimamia sera ya fedha na bajeti; kuimarisha mifumo ya kielektroniki ya ukusanyaji mapato; kuboresha mazingira ya uwekezaji wa ndani na nje; kuendelea kusimamia utekezaji wa Sheria ya Mikopo, Misaada na Dhamana, Sura 134; kuimarisha hifadhi ya chakula ya Taifa; kusimamia utekezaji wa Mwongozo wa Taifa wa Kuandaa na Kusimamia Mfumo wa Usimamizi wa Vihatarishi katika Taasisi za Umma; kuendelea kuimarisha na kusimamia Mfuko wa Taifa wa Maafa; kuimarisha utawala bora na utawala wa sheria; na kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Kuimarisha Upatikanaji wa Fedha za Kigeni.

VIII. HITIMISHO

179. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa, Serikali ya Awamu ya Sita chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, imepata mafanikio makubwa kutokana na kuwepo kwa sera madhubuti za Serikali ya Chama Cha Mapinduzi zililolenga kuimarisha uchumi. Katika kipindi cha miaka mitatu ya uongozi wake, Mheshimiwa Rais amehihirisha kuwa ni kiongozi mwadilifu, msikivu, makini, shupavu, mchapa kazi na aliye na dhamira thabiti ya kuendelea kuileta nchi yetu maendeleo makubwa kwa kutekeleza miradi mbalimbali ya kimkakati. Hakika MAMA Mitano Tena! Aidha, niwashukuru wananchi wote wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kudumisha amani na utulivu hapa nchini ambayo imetusaidia sana kuwatumikia vyema na kufanikisha mafanikio yaliyopatikana katika kipindi chote cha miaka mitatu ya MAMA.

180. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha miaka mitatu ya MAMA, bado wananchi wana kiu ya kuona huduma za jamii kama vile barabara, maji, afya, elimu na umeme zinaendelea kuwa bora zaidi. Bajeti ya mwaka 2024/25 inalenga kuwawezesha wataanzania kuwa na maisha bora kwa kuendelea juhudi za kujenga msingi wa uchumi wa viwanda ili kupanua fursa za ajira na kuchochea ukuaji wa uchumi wa Taifa na ustawi endelevu wa jamii. Katika kufikia malengo hayo, Serikali itaendelea kuchukua hatua madhubuti ikiwemo: kuboresha miundombinu ya nishati, usafiri na usafirishaji; kuimarisha mazingira wezeshi ya biashara na uwekezaji kupitia sera madhubuti ili kuwawezesha ushindani huria wa sekta binafsi; kuboresha mifumo ya elimu na mafunzo; na kuunganisha tafiti na maendeleo na shughuli za kiuchumi zenye tija.

181. Mheshimiwa Spika, ili kufikia matamanio haya, rai yangu kwa Watanzania wenzangu, na hasa sisi viongozi ni lazima tujitoe kujenga Tanzania kwa kumuunga mkono Rais wetu kwa vitendo. Hivyo, ni lazima tufanye kazi kwa bidii tukijielekeza kutekeleza malengo tuliyojiwekea ya kujenga uchumi imara unaotengeneza ajira ili kila mtanzania anufaike na matunda ya jasho lake.

182. Mheshimiwa Spika, kama mnayofahamu, nchi yetu ipo katika mchakato wa kidemokrasia wa kufanya uchaguzi wa serikali za mitaa mwaka 2024 na maandalizi ya uchaguzi mkuu wa mwaka 2025. Nipende kulihakikishia Bunge lako Tukufu na wananchi kwa ujumla kuwa Serikali imejipanga kikamilifu kugharamia mchakato mzima wa chaguzi hizo. Nitoe rai kwa viongozi wa vyama vya siasa na wananchi kwa ujumla kuhakikisha kuwa tunatumia haki yetu ya kikatiba kuchagua au kuchaguliwa kwa amani, undugu na upendo. Aidha, tuhakikishe kuwa viongozi tunaowachagua wawe ni waadilifu, wasikivu, wazalendo, wachapa kazi na wanaotoka ndani ya chama cha siasa kinachotetea maslahi na haki za wanyonge na chama hicho ni Chama Cha Mapinduzi!
183. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa pongezi za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kutimiza miaka mitatu tangu angie madarakani mwezi Machi 2021 na kuendelea kuliongoza vyema Taifa letu kwa umahiri mkubwa huku tukishuhudia mafanikio makubwa katika nyanja za kiuchumi, kisiasa na kijamii kama nitakavyocheza hapo baadae.
184. Mheshimiwa Spika, tunapozungumzia mafanikio ya miaka mitatu ya Serikali ya Awamu ya Sita, hatuwezi kumsahau Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hivyo, naomba nitumie nafasi hii kumpongeza kwa kumsaidia vyema Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika kuongoza shughuli za Serikali ambazo matokeo yake yanaonekana na tunajivunia.
185. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, kwa uongozi wake thabiti alioonesha tangu kuchaguliwa kwake. Hakika Zanzibar ya Uchumi wa Buluu Inameremeta! Aidha, nitoe pongezi za dhati kwa Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Ruangwa, pamoja na Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko, Naibu Waziri Mkuu, Waziri wa Nishati na Mbunge wa Jimbo la Bukombe, kwa kuendelea kuratibu na kusimamia shughuli za Serikali kwa weledi na umahiri mkubwa. Hakika Safu hii imesheheni Viongozi Makini, Kazi lendelee!
186. Mheshimiwa Spika, nitumie tena fursa hii kukupongeza wewe binafisi Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson Mwansasu, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Mbeya Mjini, kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa Umoja wa Mabunge Duniani. Kuchaguliwa kwako kumeliletea heshima kubwa Taifa letu kwa kuwa mwanamke wa kwanza kutoka Bara la Afrika kushika wadhifa huo. Hongera sana! Tunakutakia kila la kheri katika majukumu hayo na unapoendelea kuliheshimisha Taifa letu katika nyanja za siasa za kimataifa. Nikupongeze pia Mheshimiwa Spika pamoja na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Naibu Spika na Mbunge wa Jimbo la Ilala, kwa kuendelea kutekeleza kikamilifu majukumu ya kuliongoza Bunge letu Tukufu. Hakika mmeendelea kuonesha ukomavu, ustahimilivu na weledi wa hali ya juu katika kusimamia na kuendesha shughuli za Bunge.
187. Mheshimiwa Spika, nimpongeze Mheshimiwa Prof. Ibrahim Hamis Juma, Jaji Mkuu wa Tanzania; Mheshimiwa Mustapher Mohamed Siyani, Jaji Kiongozi – Mahakama kuu ya Tanzania; Prof. Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama na Katibu wa Tume ya Utumishi wa Mahakama; na Mheshimiwa Eva Kiaki Nkya, Msajili Mkuu wa Mahakama ya Tanzania, kwa kazi nzuri ya kuongoza mhimili wa Mahakama.
188. Mheshimiwa Spika, nawapongeza pia waheshimiwa wabunge waliopata heshima ya kuteuliwa kushika nafasi mbalimbali serikalini mwaka 2023/24. Wabunge hao ni: Mheshimiwa Doto Mashaka Biteko (Mb), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati; Mheshimiwa Deogratius John Ndejemi (Mb), Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu; Mheshimiwa Jerry William Silaa (Mb), Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi; Mheshimiwa Zainab Athuman Katimba (Mb), Naibu Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; Mheshimiwa Stanslaus Haroon Nyongo (Mb), Naibu waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais – Mipango na Uwekezaji; Mheshimiwa Daniel Baran Sillo (Mb), Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi; Mheshimiwa Judith Salvio Kapinga (Mb), Naibu Waziri wa Nishati; Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile (Mb), Naibu Waziri Uchukuzi; Mheshimiwa Alexander Pastory Mnyeti (Mb), Naibu waziri Kilimo; na Dunstan Luka Kitandula (Mb), Naibu Waziri Maliasili na Utalii.
189. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa nimpongeze Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi kwa kuaminiwa na kuteliwa kuwa Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi. Hakika, uzofu na umahiri wake katika siasa na diplomasia ya kimataifa hauna shaka yoyote katika kusimamia kwa weledi na umahiri utekelezaji wa mipango ya Serikali na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020. Kidumu Chama Cha Mapinduzi!
190. Mheshimiwa Spika, niwapongeze Mheshimiwa Deodatus Philip Mwanjika, Mbunge wa Jimbo la Njombe Mjini, na Mheshimiwa Dkt. Joseph Kizito Mhagama, Mbunge wa Jimbo la Madaba, kwa kuchaguliwa na kuungana na Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalumu, kuwa wenyeviti wa Bunge. Nawatakia utendaji mwema katika majukumu yao. Aidha, nimpongeze Mheshimiwa Oran Manase Njeza, Mbunge wa Jimbo la Mbeya Vijijini, kwa kuteuliwa kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti pamoja na makamu wake Mheshimiwa Twaha Ally Mpembenwe, Mbunge wa Jimbo la Kibiti. Ni matumaini yangu wataendelea ushirikiano na umakini mkubwa katika kupitia, kuchambua na kushauri wakati wote wa maandalizi ya Bajeti ya Serikali. Vilevile, ninawashukuru Wenyeviti, Makamu Wenyeviti na Wajumbe wa Kamati zote za Kudumu za Bunge kwa michango yao waliyoitoa kupitia vikao vya Kamati za Kisekta katika kuboresha makadirio ya mapato na matumizi ya wizara mbalimbali na Serikali kwa ujumla.
191. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwapongeza na kuwashukuru kwa dhati kabisa wakuu wote wa vyombo vya ulinzi na usalama kwa uzalendo na utumishi wao uliotukuka. Naomba niwatambue kwa majina: Mkuu wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama, Jenerali Jacob John Mkunda; Inspekta Jenerali wa Polisi, Camillus Mongoso Wambura; Mkurugenzi wa Usalama wa Taifa, Balozi Ali Idi Siwa; Kamishna Jenerali wa Magereza, Mzee Ramadhani Nyamka; Kamishna Jenerali wa Uhamiaji, Dkt. Anna Peter Makakala; Kamishna Jenerali wa Zimamoto na Uokoaji, John William Masunga; Mkurugenzi Mkuu wa Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, CP Salum Rashid Hamduni; na Kamishna Jenerali wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Aretas James Lyimo. Aidha, niwapongeze Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mheshimiwa Dkt. Eliezer Mbuki Feleshi na Wakili Mkuu wa Serikali Dkt. Boniphace Naliya Luhende kwa kazi zao nzuri za kuwatumikia wananchi.
192. Mheshimiwa Spika, nawapongeza Waheshimiwa Mawaziri wenzangu na Naibu Mawaziri kwa kumsaidia Mheshimiwa Rais katika kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi. Aidha, namshukuru Katibu Mkuu Kiongozi, Makatibu Wakuu, Naibu Makatibu Wakuu, Wakuu wa Taasisi pamoja na wataalam wote wa Serikali na sekta binafisi kwa ushirikiano na michango waliyotoa katika kila hatua ili kukamilisha bajeti hii.
193. Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru viongozi na watumishi wenzangu wa Wizara ya Fedha kwa ushirikiano mkubwa walionipa na kwa kujituma katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara hususani katika maandalizi ya bajeti hii. Kipekee ninamshukuru Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mbunge wa Jimbo la Kojani; Dkt. Natu El-maamry Mwamba, Katibu Mkuu HAZINA na Mlipaji Mkuu wa Serikali pamoja na Naibu Makatibu Wakuu, Amina Khamis Shaaban, Elijah Greenton Mwandumbya na Jenifa Christian Omolo. Aidha, namshukuru Ndugu Emmanuel Mpawe Tutuba, Gavana wa Benki Kuu ya Tanzania, kwa kusimamia sekta ya fedha kwa ustadi. Pia nimshukuru Ndugu Alphayo Japan Kidata, Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania, kwa jitihada kubwa anazofanya za kuongeza ukusanyaji wa mapato ya Serikali. Vilevile, namshukuru CPA Charles Edward Kichere, Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, kwa kazi nzuri za kukagua hesabu za taasisi mbalimbali za Serikali. Nimshukuru pia Dkt. Albina Andrew Chuwa, Mtakwimu Mkuu wa Serikali, kwa kusimamia vizuri Ofisi ya Taifa ya Takwimu.
194. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii pia kuwashukuru kwa dhati wananchi wa Jimbo langu la Iramba Magharibi kwa kuendelea kuniunga mkono na kutambua wajibu wa kitaifa nilionao na dhamana niliyokabidhiwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, niwashukuru Watanzania wote kwa kuendelea kuiunga mkono Serikali ya Awamu ya Sita ambayo inaendelea kutekeleza kwa dhati dhamira ya kujenga uchumi wa nchi na kuboresha hali ya maisha ya kila mtanzania. Kwa namna ya pekee, nawashukuru viongozi na waumini wa dini zote kwa kuendelea kuliombea Taifa letu na kumuomba Rais wetu pamoja na viongozi wote wa Serikali katika utekelezaji wa majukumu yao. Niwaombe tuendeleo kumuomba Mwenyezi Mungu bila kuchoka.
195. Mheshimiwa Spika, niipongeze timu ya Azam kwa kushika nafasi ya pili katika mashindano ya Ligi kuu ya NBC na kufuzu kushiriki mashindano ya Klabu Bingwa ya Afrika. Aidha, niipongeze timu ya Coastal Union kwa kufuzu kushiriki michuano ya Kombe la Shirikisho Afrika baada ya muda mrefu. Kwenye mafanikio ya timu ya Coastal Union, nimpongeze kwa dhati Mheshimiwa Ummu Ally Mwalimu, Mbunge wa Tanga Mjini kwa kujitua kwa hali na mali ikiwa ni pamoja na kuhudhuria katika uwanja wa Mkwakwani na viwanja vingine bila kukosa na kushirikiana na wadau wengine kuiwezesha timu hiyo kufuzu kushiriki mashindano ya Kombe la Shirikisho barani Afrika. Mheshimiwa Spika, ni vyema kuwakumbusha wanatanga walikotoka maana kiubinadamu nyumba ikipeleza kuna wakati sifa hwa zinakwenda kwa fundi rangi tu na kuwasahau aliyechora ramani, aliyejenga msingi imara, ukuta imara na aliyeppaua na kumpa fursa anayepaka rangi akiwa kwenye kivuli.
196. Mheshimiwa Spika, kwa umaalum kabisa nimpongeze GSM kwa uwekezaji mzuri alioufanya ambao umebadilisha kabisa taswira na uwezo wa kiuchezaji wa timu ya Yanga. Mafanikio hayo yametokana na uwekezaji mzuri uliofanywa na GSM; GSM wewe ni mwamba, ujingewe Sanam/Mnara pale Makao Makuu ya Yanga. Napenda nitoe pongezi kwa Menejimenti Bora ya timu chini ya Eng. Hersi Saidi kwa kuiongoza vyema timu ya wananchi Yanga na kuipeperusha bendera ya nchi yetu katika medani za kimataifa. Kama tunavyofahamu, Tanzania iliingiza timu mbili katika hatua ya robo failali ya Klabu Bingwa Afrika, ikiwa ni kwa mara ya kwanza katika historia ya soka nchini. Pamoja na kwamba wenzetu Simba walipigwa ndani nje katika hatua hiyo lakini ni sehemu ya kujifunza na kujipanga upya. Kipekee, niipongeze timu ya YANGA kwa kuitoa jasho timu ya Mamelodi Sundowns. Nina hakika siku ile ya mechi ya mwisho kule Afrika Kusini, wale wachezaji wa Mamelodi Sundowns walilala na viatu kufuatia kitu kizito walichokumbana nacho uwanjani.
197. Mheshimiwa Spika, mafanikio haya yamechangiwa kwa kiasi kikubwa na hamasa ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ambapo amekuwa akitoa shilingi milioni tano kwa kila goli linalofungwa katika hatua ya makundi na shilingi milioni kumi kuanzia hatua ya robo failali. Hivyo, kwa namna ya pekee naomba nitoe pongezi kwa MAMA yetu kwa ubunifu huo ambao umeliletea Taifa letu sifa na heshima kubwa katika nyanja ya michezo. Ni rai yangu kuwa tuendeleo kuhamasisha michezo mingine ili nchi yetu iweze kushiriki katika mashindano mbalimbali ya kimataifa na hatimaye kurudi na tuzo au makombe. Aidha, napenda kutumia fursa hii kuipongeza timu ya YANGA kwa kutwaa ubingwa wa ligi kuu ya kandanda nchini kwa mara ya tatu mfululizo na Kombe la Shirikisho la Benki ya CRDB. Yanga ni wafalme wa soka la Tanzania, natamani kumshauri Gavana wa Benki kuu kuweka nemo ya klabu ya Yanga kwenye noti ya shilingi 100 kuyaenzi mafanikio haya.
198. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee kabisa nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kunijalia afa njema katika utekelezaji wa majukumu yangu. Naomba pia kumshukuru mke wangu na rafiki yangu kipenzi Bi. Neema Mwigulu Nchemba pamoja na watoto wetu kwa maombi yao na kunipa faraja inayoniwezesha kutekeleza wajibu niliopewa wa kuwatumikia watananzania.
199. Mheshimiwa Spika, niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, Viongozi na Wananchi wote kwa kunisikiliza.
- 200. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.**

JKU, CHIPUKIZI HAPATOSHI FAINALI MICHUANO ZFF CUP

Na Hawa Abdallah, ZANZIBAR

JKU inatarajia kuikabili Chipukizi katika mechi ya fainali ya kuwania Kombe la FA Zanzibar (ZFF Cup 2024), itakayochezwa leo kwenye Uwanja wa Gombani ulioko Pemba.

Mabingwa watetezi wa mashindano hayo ni JKU na mshindi wa mchezo huo atajinyakulia zawadi ya Sh. milioni 30.

Akizungumza na gazeti hili jana, Kocha Mkuu wa JKU, Salum Ali, alisema licha ya timu yake kuongoza katika

msimamo wa Ligi Kuu Zanzibar, bado anapambana kuhakikisha anafanikiwa kutetea taji la michuano hiyo ya FA.

Ali alisema amekiandaa vyema kikosi chake kucheza soka la ushindani dhidi ya wapinzani wao ambao wamekuwa pia na msimu huu katika michezo yao mbalimbali ya Ligi Kuu Zanzibar.

Kocha huyo alisema siku zote mechi ya fainali huwa mgumu na wenye ushindani kwa sababu kila upande unachukulia 'uzito mkubwa' mchezo huo.

"Siku zote mechi ya fainali ni ngumu, sio mchezo rahisi

kutokana na kila upande unaua thamani kubwa, tunachukulia kwa uzito mkubwa na wa kipekee. Tutashuka uwanjani kutimiza moja ya mpango wetu wa msimu huu wa kutetea taji la FA, hivyo tumejiandaa kuwakabili wapinzani wetu kwenye dimba la Gombani," alisema Ali.

Naye Kocha Mkuu Chipukizi FC, Mohamed Ayoub, amesema lengo lake kubwa ni kuhakikisha msimu huu wanapambana na kunyakuwa kombe hilo.

Ayoub alisema kwa misimu mitatu mfululizo timu yake imeshindwa kufanya vizuri katika mchezo wa fainali hivyo msimu huu amejipan-

ga kurekebisha makosa kwa kuondoka na ushindi.

Aliongeza fainali hiyo kucheza Pemba kwake ni faida na anaamini vijana wake watawapa furaha mashabiki wao.

"Mchezo huu kucheza nyumbani katika dimba la Gombani itasaidia kwa kiasi kikubwa kutimiza lengo letu kutokana na hamasa kubwa tutakayoipata kutoka kwa mashabiki wetu, tunaamini kesho (leo), tutapata ushindi," Ayoub alisema.

Bingwa wa mashindano hayo atapata tiketi ya kuwakilisha Zanzibar katika mashindano ya kimataifa ya Kombe la Shirikisho Afrika.

Mchezaji wa Mapinduzi Queens kutoka Njombe (kushoto), akiwania mpira dhidi ya nyota wa Mkwawa Queens ya Iringa katika mechi ya Ligi Daraja la Kwanza Wanawake iliyochezwa kwenye Uwanja wa Fountain Gate jijini, Dodoma jana. Mkwawa ilishinda bao 1-0. **PICHA: TFF**

BMT yamfungia promota Kimbau

Na Shufaa Lyimo

BARAZA LA Michezo la Taifa (BMT), limewataka mapromota kufuata kanuni na taratibu za zilizowekwa na Kamisheni ya Ngumi Tanzania (TPBRC), ili kuepusha sintofahamu kwa wadau wa mchezo huo, imielezwa.

Kauli hiyo imetolewa baada ya BMT kutangaza kuifungia Taasisi ya GoldenBoy Boxing Promotion iliyopo chini ya promota maarufu, Shomari Kimbau, kutofanya kazi za ngumi kwa muda wa miaka miwili.

Ofisa wa Kitengo cha Uhusiano na Mawasiliano wa BMT, Najaha Bakari, alisema wamechukua uamuzi huo baada ya Kimbau kusababisha pambano kati ya Hassan Mwakinyo na Patrick Allotey wa Ghana, lililotarajiwa kufanyika Mei 31, mwaka huu kutofanyika.

"Baraza limeamua kuchukua uamuzi huo baada ya Shomari Kimbau kushindwa kufuata na kuzingatia taratibu za Kamisheni ya Ngumi za kulipwa (TPBRC), kitendo ambacho kinarudisha nyuma michezo pamoja na kuliachafua taifa," alisema Najaha.

Aliongeza BMT haikuridhishwa na maelezo aliyoyatoa baada ya pambano hilo kutofanyika na kusema Kimbau hakuwa makini na majukumu yake.

Alisema hawatakuwa na huruma na mtu ambaye atafanya kitendo kwa kuwachukulia hatua kali za kinidhamu ili iwe fundisho kwa wengine.

"Rais Samia Suluhu Hassan anapambana kuhakikisha nchi yetu inakuwa kupitia michezo, hivyo hatutawavumilia watu wenye lengo la kutuharibia maendeleo," Najaha aliongeza.

Namungo kusajili nyota wapya sita

Na Shufaa Lyimo

UONGOZI wa Namungo FC umese ma unatarajia kusajili wachezaji wapya sita kwa ajili ya kuboresha kikosi chao kuelekea msimu ujao wa Ligi Kuu Tanzania Bara.

Ofisa Habari wa Namungo, Kindamba Namila, aliliambia gazeti hili wachezaji watakasajiliwa ni wa nafasi ya ulinzi, ushambuliaji na viungo.

"Kwa mujibu wa ripoti ya kocha wetu mkuu (Mwinyi Zahera), safu hizo ndio tunakwenda kuzifanyia maboresho ili tuwe na timu imara itakayocheza soka la ushindani," alisema Kindamba.

Aliongeza mchakato wa kufanya nyota watakaochwa na timu hiyo utafanyika wiki ijayo ili mashabiki wao na Watanzania wengine wafahamu kila kitu kinachoendelea.

"Timu yetu itaingia kambini mapema Julai ili kuanza maandalizi ya msimu ujao, kikosi chetu kitapata nafasi ya kucheza michezo mbalimbali ya kirafiki, malengo yetu ni kujenga kikosi imara kitakachotupatia matokeo chanya, tunatarajia pia msimu huo utakuwa na ushindani," alisema ofisa huyo.

Prisons, KenGold zamtaka Chobwedo

Na Adam Fungamwango

USAJILI wa wachezaji kuelekea msimu mpya ukiwa umepamba moto kwa timu za Ligi Kuu, hali hiyo sasa imehamia pia kwa timu za Ligi ya Championship ambapo Prisons na KenGold FC zinatajwa kumwania straika wa TMA Stars, Ramadhani Chobwedo.

Habari kutoka ndani ya Prisons zinasema timu hizo zote mbili zenye maskani yake Mbeya, zinamwania mchezaji huyo mrefu mwenye nguvu na mwenye kisu kikali ndiye atakayekula nyama.

"Tunamtaka straika huyu, ni mzuri, ana ngumu, mrefu, anajua kukaa na mpira, anawatengeneza viungo na wachezaji wengine nafasi za kufunga kwa sababu yeye inabidi akabwe na mabeki wawili. Sasa hili tumewaachia wakubwa zetu, mabosi wetu ndiyo wanaoshughulika, likikamilika tutakuwa naye msimu ujao, lakini tuko kwenye vita kali na KenGold nao wanamtotea macho sana," alisema mtoa taarifa huyo.

Aliongeza KenGold ndio ilianza kumwania nyota huyo, lakini Prisons wakailingia kati dili hilo na kutengeneza mvutano uliopandisha dau.

Chobwedo alionyesha kiwango kizuri katika mechi zote na alimaliza Ligi ya Championship msimu uliomalizika akiwa na mabao matano na 'asisti' 12.

HABARI MICHEZO

ZISIKUPITE

BAYERN YAMTAKA GOMEZ

BAYERN Munich imeonyesha nia ya kumsajili beki wa Liverpool, Joe Gomez, 27. (*Mirror*)

GALLAGHER ANUKIA CHELSEA

CHELSEA inafikiria kumpa ofa mpya kiungo wa Timu ya Taifa ya England, Conor Gallagher, mwenye umri wa miaka 24, ambaye pia anawindwa na Aston Villa pamoja na Tottenham. (*Guardian*)

FONSECA KUTUA MILAN

KOCHA wa zamani wa Lille na AS Roma, Paulo Fonseca, anajiandaa kutangazwa kuwa kocha mpya wa AC Milan. (*Sky Sports*)

OLISE AKARIBIA CHELSEA

CHELSEA imefikia makubaliano ya kibinafsi na winga wa Timu ya Taifa ya Ufaransa ya vijana wa umri chini ya miaka 21, Michael Olise, na wanatazamiwa kupanga malipo ili kutimiza masharti yake ya kuondoka Crystal Palace. (*Givemesport*)

KUIKAMUA BAYERN

KLABU ya Fulham inakadiria thamani ya kiungo wa kati wa Ureno, Joao Palhinha, mwenye umri wa miaka 28, kuwa mara mbili ya dau la pauni milioni 30 lililowasilishwa na Bayern Munich. Barcelona na Manchester United pia wanavutiwa nyota huyo. (*Sky Sports*)

UNITED, SPURS VITANI

KLABU ya Manchester United na Tottenham Hotspur zinatarajiwa kumenyana katika kinyang'anyiro cha usajili wa winga wa Crystal Palace ambaye ni raia wa England, Eberechi Eze, mwenye miaka 25. (*Football Insider*)

PEREZ ATAKIWA WEST HAM

WEST Ham ni miongoni mwa klabu zinazowania kumsajili beki wa Timu ya Taifa ya Argentina, Nehuen Perez, mwenye umri wa miaka 23 kutoka Udinese. (*Gianluca Di Marzio*)

HURZELER RASMI BRIGHTON

BRIGHTON inatarajia kumtangaza Fabian Hurzeler, ambaye aliiongoza St Pauli kupanda daraja hadi Bundesliga mwezi uliopita, kama kocha wao mpya wiki hii. (*Guardian*)

COLWILL KUTUA BAYERN

KLABU ya Bayern Munich inavutiwa na mlinzi wa Chelsea, Levi Colwill, mwenye umri wa miaka 21 na mazungumzo ya awali ya kumsajili mchezaji huyo wa kimataifa wa England tayari yamefanyika. (*Sky Germany*)

HOJBJERG AFUATWA

ATLETICO Madrid imefufua nia yao ya kumnunua kiungo wa Denmark, Pierre-Emile Hojbjerg, mwenye umri wa miaka 28 baada ya uhamisho wa pauni milioni 15 kutoka Tottenham Hotspur kugonga mwamba msimu uliopita. (*Mail*)

DONDOO ZA SOKA MAGAZETI YA ULAYA

MIAMI, Marekani

LIONEL Messi amesema Inter Miami itakuwa "klabu yangu ya mwisho" na akakiri "sina muda mwingi uliobaki" katika maisha yake ya soka.

Messi mwenye umri wa miaka 36, alijiunga na Inter Miami msimu uliopita wa joto, na kuhitimisha miaka 20 ya kucheza Ulaya ambapo alichezea Barcelona na Paris Saint-Germain.

Mshindi huyo mara nane wa Ballon d'Or amefunga mabao 14 katika mashindano yote kwa Inter Miami ambayo ni kinara wa Ukanda wa Mashariki katika Ligi ya Marekani.

Messi ameungana na wachezaji wenzake wa zamani wa Barcelona, Luis Suárez, Sergio Busquets na Jordi Alba huko Miami na aliiambia ESPN Argentina katika mahojiano ya kipekee anadhani "itakuwa klabu

●●● Asema Inter Miami itakuwa klabu ya mwisho, aongeza ilikuwa 'utukufu'...

yangu ya mwisho."

Messi ndiye mfungaji bora wa Barcelona akiwa amefunga mabao 672 na kufunga magoli 32 na kusajili mabao 35 katika misimu yake miwili PSG.

Katika maisha yake ya soka ambayo yamemfanya kushinda mataji 40 kwa klabu na nchi yake -- ikiwa ni pamoja na Ligi ya Mabingwa Ulaya mara nne na taji la Copa America -- utukufu wake ni Kombe la Dunia aliloshinda akiwa na Argentina mwaka 2022.

Messi aliiambia ESPN kwenye matangazo ya mahojiano Jumatano ushindi huko Qatar ulimpa mtazamo mpya juu ya maisha yake.

"Nimefanya hivi maisha yangu yote; napenda kucheza mpira. Ninafurahia mazoezi na michezo ya

kila siku. Ndiyo, kuna hofu kidogo, yote yanaisha. Daima iko. Ilikuwa ni hatua ngumu kuondoka Ulaya kuja hapa Miami," alisema.

"Ukweli tulishinda Kombe la Dunia ulisaidia, ilisaidia sana, kuona mambo kwa njia nyingine. Lakini ninajaribu kutofikiria juu yake. Ninajaribu kufurahia. Ninafanya hivyo zaidi kwa sasa kwa sababu ninajua hakuna muda mwingi umesalia. Kwa hivyo nina wakati mzuri na klabu, nikiwa na bahati kuwa na wachezaji wenzangu na marafiki wazuri kando yangu.

"Ninafurahia wakati wangu na timu ya taifa, ambapo pia nina marafiki wazuri, pia, na mengi. Ninafurahia maelezo hayo madogo ambayo najua nitakosa nikiacha kucheza."

ALVAREZ AITAKA REAL MADRID

MANCHESTER, England

JULIAN Alvarez anapenda kuhamia Real Madrid endapo ataondoka Manchester City, kwa mujibu wa ripoti.

Nyota huyo raia wa Argentina amekuwa akihusishwa kuondoka kwenye Uwanja wa Etihad huku kukiwa na wasiwasi kuhusu muda wake wa kucheza, akiwa nyuma ya Erling Haaland katika orodha ya mshambuliaji.

Alikuwa akihusishwa na Atletico Madrid, Paris Saint-Germain na Chelsea, lakini The Athletic limefichua chaguo bora la Alvarez ni miamba ya Hispania, Real Madrid.

Alvarez alihamia kikosi cha Pep Guardiola msimu wa joto wa 2022 baada ya kufurahia kipindi kizuri cha miezi sita nyuma kwa mkopo katika klabu yake ya utotoni ya River Plate kabla ya kuwa kiungo muhimu katika kikosi cha City.

Mara nyingi amekuwa akiombwa kuongeza kasi wakati Haaland na Kevin De Bruyne wakiwa majeruhiwa, lakini pia ametumia muda mwingi kwenye benchi.

Licha ya matatizo katika muda wake wa kucheza, Alvarez bado alicheza mechi 54 katika michuano yote wakati wa kampeni ya City ya kushinda taji msimu wa 2023/24, aki-funga mabao 19 na kutoa pasi 13.

Pia amethibitisha ana furaha ndani ya kikosi cha Guardiola, licha ya tetesi zinazomhusisha kwingine.

Akizungumza na ESPN akiwa katika majukumu ya kimataifa na Argentina, Alvarez alisema: "Haya ni mambo yanayosemwa, lakini mimi ni mtulivu. Niko vizuri na nina furaha City. Tutaona kitakachotokea."

Kwa sasa, Alvarez lazima azingatie michuano ya Copa America, huku Argentina iki-tafuta kunyakua taji lao la 16 na kuwa taifa lililopambwa zaidi Amerika Kusini.

Mabingwa watetezi wa Kombe la Dunia watamenyana na Canada Juni 21, mwaka huu katika mchezo wao wa kwanza wa hatua ya makundi, kabla ya kumenyana na Chile na Peru.

Kompany amtaka Gomez Bayern

MUNICH, Ujerumani

KOCHA wa Bayern Munich, Vincent Kompany, ameweka wazi moja ya wachezaji anaowahitaji katika kikosi chake ni beki kiraka wa Liverpool, Joe Gomez.

Taarifa kutoka jarida la 'Mirror' zinaeleza, Kompany amedhamiria kumsajili Gomez katika kipindi cha majira ya kiangazi kwa sababu lengo kuu la klabu hiyo ni kuboresha kwanza safu ya ulinzi.

Gomez ambaye kwa sasa anajiandaa kuitumikia England kwa ajili ya michuano ya Euro 2024, alikuwa mwenye kiwango bora msimu uliopita katika timu yake chini ya Jurgen Klopp akicheza michezo 51 katika mashindano yote.

Imeelezwa Kompany amevutiwa zaidi na Gomez mwenye umri wa miaka 27 kwa uwezo wake wa kucheza nafasi tofauti tofauti.

Bayern pia wako katika mbio za kuwania saina ya beki wa Chelsea pamoja na mlinzi wa Bayer Leverkusen, Jothan Tah.

Katika harakati hizo za kuboresha kikosi, Bayern wanatarajia kuwauza wachezaji sita ambao ni pamoja na Matthijs De Light, Joshua Kimmich, Leon Goretzka, Kingsley Coman, Serge Gnabry na Noussair Mazraoui.

Ndombele atemwa rasmi Spurs

LONDON, England

KLABU ya Tottenham Hotspur imethibitisha kumalizana na nyota raia wa Jamhuri ya Kidemokrasi ya Congo (DRC), Tanguay Ndombele.

Nyota huyo alijiunga na Spurs Julai mwaka, 2019 kwa ada iliyovunja rekodi ya klabu hiyo wakati huo ambayo ni pauni milioni 65.

Ndombele alitumikia

kwa mkopo kwenye katika kikosi cha Galatasaray huko nchini Uturuki lakini hakuonyesha uwezo ambao ungemfanya timu hiyo imbakize hapo.

Kupitia tovuti yao, Spurs imeandika "Klabu inathibitisha kuondoka kwa Tanguay Ndombele kufuatia makubaliano ya pande zote mbili, na hii itafanya kazi baada ya Juni 30, mwaka huu baada ya kuhitimisha kipindi

chake cha mkopo kwa sasa."

Ndombele alijiunga na Tottenham akitokea Olympique Lyonnais ya nchini Ufaransa na amei-cheza timu hiyo michezo 91 akiifungia magoli 10.

Kutokana na kiwango chake kutoridhisha, alitolewa kwa mkopo katika klabu yake ya zamani Lyon mara mbili, Napoli na hivi karibuni Galatasaray.

HABARI MICHEZO

Simba Queens kukabidhiwa kombe leo

Na Somoe Ng'itu

MABINGWA wapya wa Ligi Kuu ya Wanawake Tanzania msimu wa 2023/2024, Simba Queens, wanatarajia kukabidhiwa kombe la ubingwa wa ligi hiyo leo kwenye Uwanja wa Azam Complex, Dar es Salaam, imefahamika.

Simba Queens itakabidhiwa kombe hilo baada ya kumalizika kwa mechi yao ya mwisho ya msimu dhidi ya Geita Gold Queens, itakayochezwa kuanzia saa 10:00 jioni.

Ofisa Habari wa Shirikisho la Soka Tanzania (TFF), Clifford Ndimbo, alisema jijini, jana maandalizi kwa ajili ya sherehe za kukabidhi kombe hilo yamekamika na anawaomba wadau wa soka la wanawake kutoka sehemu mbalimbali kujitokeza kwa wingi uwanjani.

Ndimbo alisema tayari Simba Queens imeshatangazwa kuwa mabingwa wapya baada ya kujikusanyia pointi 49 ambazo hazitafikiwa na timu nyingine msimu huu.

JKT Queens yenye pointi 40 ilipotea katika mbio za kuwania taji hilo baada ya kukubali kichapo cha mabao 2-0 katika mechi ya mzunguko wa pili huku ikikatwa pointi tano baada ya kutofika uwanjani kwenye mchezo wa mzunguko wa kwanza.

Alliance Girls na Bunda Queens ziko katika hatari ya kushuka daraja kuungana na Geita Gold Queens.

MKWASA AWAPIGIA DEBE MOROCCO, MGUNDA STARS

Na Adam Fungamwango

KOCHA wa zamani wa Timu ya Taifa (Taifa Stars), Charles Mkwasa, amependekeza makocha wa sasa na kikosi hicho, Hemed Morocco na Juma Mgunda, kupewa mikataba rasmi ya kuinoa timu hiyo badala ya kuleta walimu wapya kutoka nje ya nchi.

Mkwasa amesema hayo siku chache baada ya Stars kuifunga Zambia bao 1-0, katika mchezo wa Kundi E wa kusaka tiketi ya kufuzu Fainali za Kombe la Dunia zitaka-

zochezwa mwaka 2026 huko Marekani, Mexico na Canada. **Kocha huyo amelishauri Shirikisho la Soka Nchini (TFF), kuwapa makocha hao wazawa ajira ya kudumu badala ya kukaimu nafasi hizo.**

"Nadhani sasa imefika wakati wa kuwaamini makocha wazawa, unaona katika mechi ile, wachezaji walicheza kwa maelekezo sahihi ya walimu wao. Unajua wakati mwingine hawa makocha kutoka nje na wachezaji wetu wanakosana kwenye lugha, ni kweli mpi-

ra una lugha yake," alisema Mkwasa ambaye pia alikuwa nahodha na kiungo mshambuliaji wa Yanga.

Morocco anakaimu nafasi iliyoachwa na Adel Amrouche, raia wa Algeria ambaye amefungiwa na Shirikisho la Mpira wa Miguu Afrika (CAF) mechi nane.

Kwa miaka kadhaa sasa Stars imekuwa chini ya makocha wa kigeni, baadhi yao wakiwa ni Marcio Maximo, Mbrazil aliyekaa kati ya mwaka 2006 hadi 2010, Jan Paulsen, raia wa Denmark (2010 - 2012), Kim Paulsen

(2012 - 2014), Mholanzi, Mart Nooij (2014 - 2015).

Amrouche alijiunga na Stars akichukua mikoba iliyoachwa na Mnigeria, Emmanuel Amunike.

Baada ya ushindi wa Jumanne, Stars imepaa hadi nafasi ya pili katika Kundi E ikifikisha pointi sita sawa na vinara Morocco wakati Niger wanashika nafasi ya tatu wakiwa wamejikusanyia pointi tatu sawa na Zambia wakati DRC ambayo haina pointi hata moja ni ya tano na Eritrea inaburuza mkia katika kundi hilo.

Wanachama wa Yanga kutoka matawi mbalimbali nchini wakifurahia jambo ndani ya mkutano mkuu wa mwaka wa klabu hiyo uliofanyika Jumapili iliyopita jijini, Dar es Salaam. **PICHA: MTANDAO**

Mkwasa awapigia debe

INATOKA UKURASA 24

kuanza kuimarisha kikosi chao kama alivyoagiza Mo Dewji.

Habari kutoka ndani ya Simba zinasema maskauti maalumu wa Wekundu wa Msimbazi tayari wako Zambia ili kukamilisha mazungumzo ya kumsajili nyota huyo.

"Muda wowote kuanzia sasa waliokuwa Zambia watamsajili Mutale, winga mzuri sana ambaye msimu uliopita alifunga mabao nane katika Ligi Kuu yao, lengo letu kuelekea msimu ujao ni kumpata winga mwenye uw-

ezo wa hali ya juu kama yeye, na pia mfunga mabao, kilichotua msimu uliopita hatukuwa na mawinga wafungaji. Huyu tunamwamini kwa sababu tumemshuhudia katika mechi nyingi," kiliongeza chanzo chetu.

Mutale, raia wa Zambia, aliwachachafya mabeki wa Simba, katika mechi ya Tamasha la Simba Day iliyochezwa Agosti 6, mwaka jana kwenye Uwanja wa Benjamin Mkapa, wenyeji wakishinda mabao 2-0, lakini pia alionyesha kiwango bora katika mchezo wa raundi ya kwanza, Ligi ya Mabingwa Afrika.

Serikali yafuta kodi kuingiza VAR

INATOKA UKURASA 24

Stars) kufuzu kucheza mashindano ya WAFCON ambayo yatafanyika mwaka 2024 Morocco.

"Kufuatia jitihada za makusudi za Rais Samia Suluhu Hassan katika kuimarisha sekta ya michezo nchini, Tanzania itakuwa mwenyeji wa michuano ya AFCON mwaka 2027 kwa kushirikiana na nchi za Ugan-

da na Kenya.

"Nipende kuwahakikishia kuwa serikali imejipanga vyema juu ya maandalizi ya michuano hiyo ikiwamo ujenzi wa Uwanja wa Samia jijini Arusha kama alivyowasilisha Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo," alisema.

Alitoa rai kwa Shirikisho la Mpira wa Miguu Tanzania (TFF) kuanza maandalizi ya Taifa Stars mapema ili hatimaye

kombe hilo libaki nyumbani.

"Maandalizi ya timu yanahitaji kuwapo viwanja bora. Serikali imejandaa kujenga viwanja vipya na kukarabati baadhi ya viwanja vilivyopo. Kuhusu ubora wa kiwanja (pitch) kwenye viwanja mbalimbali, tayari serikali ilitunga sheria inayotoa msamaha kwenye uingizaji nyasi bandia na vifaa vyake," alisema.

Mangungu ayala 'matapishi' yake

●●● Afunguka Mo Dewji ni jasiri, ameruhusu demokrasia huku...

Na Adam Fungamwango

SAA chache baada ya Mwenyekiti wa Simba, Murtaza Mangungu, kutamba klabu ina uwezo wa kusajili na kujiendesha bila ya kutegemea msaada, ameibuka na kumsifu Mwekezaji wa klabu hiyo, Mohamed Dewji 'Mo Dewji' ambaye amerejea katika nafasi yake ni mtu jasiri.

Mo Dewji alitangaza kurejea katika nafasi ya Mwenyekiti wa Bodi ya Wakurugenzi na kumteua tena, Salim Abdallah 'Try Again' kuwa mjumbe wa bodi hiyo na kumaliza sintofahamu ya nani atawaongoza Wekundu wa Msimbazi kuelekea kwenye maandalizi ya msimu mpya.

Mangungu pia amekanusha tetesi yeye ni mwanachama wa Pan African iliyoundwa mwaka 1975 na baadhi ya wachezaji na viongozi waliokuwa Yanga.

Akizungumza jijini jana, Mangungu alisema Mo Dewji ni mtu anayetumia nguvu na fedha zake kuisaidia Simba wakati bado mchakato wa mabadiliko ya uendeshaji wa klabu haujakamilika.

Alisema bado hajashindwa kuiongoza Simba kama baadhi ya wanachama na mashabiki wanavyotaka ajiuzulu, alisema hamchukulii Mo Dewji kama mwekezaji pekee bali ni kiongozi anayetumia nguvu na fedha zake kuhudumia shughuli za kila siku za klabu hiyo.

"Mimi simchukulii Mo kama mwekezaji pekee, namchukulia kama mtu jasiri ambaye anatumia nguvu na pesa zake kui-

saidia Simba, hapa ni yeye na moyo wake amechagua kufanya hivyo, ingekuwa mtu mwingine angesubiri hadi mchakato ukamilike.

Ameruhusu demokrasia ndani ya klabu yetu, kuna timu zingine hapa hapa nchini mtu mmoja tu anaamua kila kitu akiwa amekaa nyumbani wake, nani afanye nini, nani aende wapi kwa sababu tu anatoa pesa zake," alisema Mangungu.

Kiongozi huyo alikanusha tuhuma kuhusu kuwa mwanachama wa Pan African na kusisitiza yeye ni mwanachama halali wa Simba ambaye alipata kadi mwaka 1993.

"Unajua sisi watu wa mjini tunajuana, haiwezekani ukawa huku ukaamia kwingine wasikujue, mimi nimepata kadi yangu ya uanachama mwaka 1993, sasa tangu wakati huo, leo nije kuihujumu? Halafu wengine wanaonishutumu hata kadi hawana," Mangungu aliongeza.

Kuhusu kufeli usajili wa wachezaji, Mangungu alisema hata baadhi ya timu kubwa Ulaya huwa zinakosea katika mchakato huo lakini akaongeza wapo nyota walio-wasajili ambao walionyesha kiwango bora.

"Wanasema Ismail Sawadogo na Pa Omari Jobe, bahati mbaya Sawadogo wakati anakuja 'pre season' alikuwa majeruhi, lakini alikuwa anatoka katika Timu ya Taifa ya Burkina Faso, sio mchezaji wa kiwango kidogo," alisema.

Wakati huo huo, Simba inatajwa kuwa katika hatua za mwisho kumnasa winga wa kushoto wa Power Dyanamos ya Zambia, Joshua Mutale, katika mikakati ya

INAENDELEA UKURASA 23

Kocha Mkuu wa Yanga, Miguel Gamondi akiwa na Kombe la Ligi Kuu Tanzania Bara (kushoto) na Kombe la Michuano ya FA. **PICHA: MTANDAO**

Serikali yafuta kodi ya kuingiza VAR nchini

Na Mwandishi Wetu, DODOMA

SERIKALI imependekeza kutoa msamaha wa kodi katika uingizaji mashine za mfumo wa video za kuisaidia marefa kutoa uamuzi sahihi uwanjani (VAR).

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba, aliyasema hayo bungeni jana jijini hapa alipowasilisha mapendekezo ya Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2024/25, akisisitiza kuwa

VAR itaondoa malalamiko ya timu kupendelewa na marefa.

"Msimu ujao wa Ligi Kuu ya Tanzania Bara tutaanza kutumia 'VAR' ili kuhakikisha matokeo yanayopatikana uwanjani yanakuwa ya haki maana kuna timu zimezidi - msimu mmoja penati 10, halafu ziki-fungwa zenyewe magoli yanakataliwa.

"Na ili tuwe na 'VAR' za kutosha katika viwanja vyote, ninaleta pendekezo

la kutoa msamaha kwenye uingizaji mashine za 'VAR' na vifaa vyake kwa ufafanuzi utakaotolewa hapo baadaye. Inawezekana!" Dk. Mwigulu alisisitiza.

Waziri huyo pia alisema serikali inatambua umuhimu wa michezo, sanaa na burudani katika kukuza ajira hususani kwa vijana. Kwa kuzingatia hilo, imeendelea kuunganisha wasanii wa Tanzania na soko la kimataifa kupitia mikutano na

matamasha mbalimbali na kuhakikisha kuwa kazi za ubunifu wao zinalindwa.

Alisema serikali imeendelea kujenga misingi ya uibuaji na uendelezaji vipaji kuanzia shuleni ambayo imesaidia kuingiza ajira na kipato kwa wachezaji wanaosajiliwa katika timu mbalimbali ndani na nje ya nchi.

"Kufuatia hatua hiyo ya uendelezaji vipaji, imezewesha timu ya taifa ya mpira wa miguu (Taifa

Stars) kushiriki mashindano ya Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON) kwa mara ya tatu katika historia ya taifa letu na Timu ya Taifa ya Wanawake (Twiga

INAENDELEA UKURASA 23

